This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कविकुलबुरू कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. M2456 विषय धर्मशास्त्र

नाव चातुर्मास्य महात्म्य

लेखक/लिपीकार श्रीमराज कृष्णदास

पृष्ठ 51 काळ ..... पूर्ण/अपूर्ण

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अथचातुर्मास्यमाहात्म्यप्रारंभोयम्.

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ ॥ श्रीगुरुचरणारविंदाभ्यांनमः ॥ नारदउवाच ॥ देवदेवम
हाभागव्रतानिसुबहून्यपि ॥ श्रुतानित्वन्मुखाद्ब्रह्मन्नतृप्तिमधिगच्छति ॥ १ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिचातुर्मास्यव्रतंशुभ
म् ॥ २ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुदेवमुनेमत्तश्चातुर्मास्यफलंशुभं ॥ यच्छ्रुत्वाभारतेखंडेनृणांमुक्तिर्नदुर्लभा ॥ ३
मुक्तिप्रदोयंभगवान्संसारोत्तारकारणम् ॥ यस्यस्मरणमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४ ॥ मानुष्यंदुर्लभंलोकेतत्रापिचकुः
लीनता ॥ तत्रापिसदयत्वंचतत्रसत्संगमःशुभः ॥ ५ ॥ सत्संगमोनयत्रास्ति विष्णुभक्तिव्रतानिच ॥ चातुर्मास्येविशेषेण
विष्णुव्रतकरःशुभः ॥ ६ ॥ चातुर्मास्येव्रतीयस्तुतस्यपुण्यंनिरर्थकं ॥ सर्वतीर्थानिदानानिपुण्यान्यायतनानिच ॥ ७ ॥ वि
ष्णुमाश्रित्यतिष्ठंतिचातुर्मास्येसमागते ॥ सुपुष्टेनापिदेहेनजीवितंतस्यशोभनं ॥ ८ ॥ चातुर्मास्येसमायातेहरिंयःप्रणमे
द्बुधः ॥ कृतार्थास्तस्यविबुधायावज्जीवंवरप्रदाः ॥ ९ ॥ संप्राप्यमानुषंजन्मचातुर्मास्यपराङ्मुखः ॥ तस्यपापशतान्याहु
र्देहस्थानिनसंशयः ॥ १० ॥ मानुष्यंदुर्लभंलोकेहरिभक्तिश्चदुर्लभा ॥ चातुर्मास्येविशेषेणसुप्तेदेवेजनार्दने ॥ ११ ॥ चा-
तुर्मास्येनरःस्नानंप्रातरेवसमाचरेत् ॥ सर्वक्रतुफलंप्राप्यदेववद्दिविमोदते ॥ १२ ॥ चातुर्मास्येनदीस्नानंकुर्यात्सिद्धिम

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वाप्नुयात् ॥ तथानिर्झरणेस्नात्वातडागेकूपकासुच ॥१३॥ तस्यपापसहस्राणिविलयंयांतितत्क्षणात् ॥पुष्करेचप्रयागेवा
यत्रक्वापिमहाजले ॥चातुर्मास्येषुयःस्नातिपुण्यसंख्यानविद्यते ॥१४॥रेवायांभास्करक्षेत्रेप्राच्यांसागरसंगमे ॥ एकाह
मपियःस्नातश्चातुर्मास्येनदोषभाक् ॥१५॥दिनत्रयंचयःस्नातिनर्मदायांसमाहितः ॥ सुप्तेदेवेजगन्नाथेपापंयातिस
हस्रधा ॥१६॥पक्षमेकंतुयःस्नातिगोदावर्योर्द्विनोदये ॥ सभित्वाकर्मजंदेहंयातिविष्णुंसलोकतां ॥ १७ ॥ तिलोदकेन
यःस्नातितथाचैवामलोदकैः ॥ बिल्वपत्रोदकैश्चैवचातुर्मास्येनयोगभाक् ॥१८॥ गंगांस्मरतियोनित्यमुदमात्रसमीपतः
तद्गांगेयंजलंजातंतेनस्नानंसमाचरेत् ॥१९॥ गंगापिदेवदेवस्यचरणोत्थवाहिनी ॥ पापहासासदापोक्ताचातुर्मास्येवि
शेषतः ॥२०॥यानिपापसहस्राणिविष्णुर्दहतिसंस्मृतः ॥तस्मात्पादोदकंशीर्षेचातुर्मास्येधृतंशिवं ॥२१॥ चातुर्मास्येज
लगतोदेवोनारायणोभवेत् ॥ सर्वतीर्थाधिकंस्नानंविष्णुतेजोंशसंगतम् ॥ २२ ॥ स्नानंदशविधंकार्यंविष्णुनामहाफलम्
सुप्तेदेवेविशेषेणनरोदेवत्वमाप्नुयात् ॥२३॥ विनास्नानंतुयत्कर्मपुण्यकार्यमयंशुभम् ॥ क्रियतेनिष्फलंब्रह्मन्तत्प्रगृह्णं
तिराक्षसाः ॥२४॥ स्नानेनसत्यमाप्नोतिस्नानंधर्मःसनातनः ॥ धर्मान्मोक्षफलंप्राप्यपुनर्नैवावसीदति ॥२५॥ येचाध्या

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्मविदः पुण्यायेचवेदांगपारगाः ॥ सर्वदानप्रदायेचतेषांस्नानेनशुद्धता ॥२६॥ कृतस्नानस्यचहरि र्देहमाश्रित्यतिष्ठति॥
सर्वक्रियाकलापेषुसंपूर्णफलदोभवेत् ॥२७॥सर्वपापविनाशायदेवतातोषणायच ॥ चातुर्मास्येजलस्नानंसर्वपापक्षया
वहम् ॥२८॥ निशायांचैवनस्नायात्संध्यायांग्रहणंविना ॥ उष्णोदकेननस्नानंरात्रौशुद्धिर्नजायते ॥ २९ ॥ भानुसंदर्शना
च्छुद्धिर्विहितासर्वकर्मसु ॥ चातुर्मास्येविशेषेणजलशुद्धिस्तुभाविनी ॥३०॥ अशक्त्यातुशरीरस्यभस्मस्नानेनशुद्ध्यति
मंत्रस्नानेनविप्रेंद्रविष्णुपादोदकेनवा ॥३१॥ नारायणाग्रतःस्नानंक्षेत्रतीर्थनदीषुच ॥ यःकरोतिविशुद्धात्माचातुर्मास्ये
विशेषतः ॥३२॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्यंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ब्र-
ह्मोवाच॥ ॥ पितृभ्यस्तर्पणंकुर्याच्छ्रद्धायुक्तेनचेतसा ॥ स्नानावसानेनित्यंचसुप्तेदेवेमहाफलम् ॥१॥ संगमेसरितां
तत्रपितॄन्संतर्प्यदेवताः ॥ जपहोमादिकर्माणिकृत्वाफलमनंतकं ॥३॥ गोविंदस्मरणंकृत्वापश्चात्कार्याः शुभाः क्रियाः ॥
एषएवपितृदेवमनुष्यादिषुतृप्तिदः ॥३॥ श्रद्धाधर्मयुतानामतथापूतानिकारयेत् ॥ कर्माणिसकलानीहचातुर्मास्येगुणो
त्तरान् ॥४॥ सत्संगोद्विजभक्तिश्चगुरुदेवाग्नितर्पणम् ॥ गोप्रदानंवेदपाठःसत्क्रियासत्यभाषणं ॥५॥ गोभक्तिर्दानभ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

क्तिश्चसदाधर्मस्यसाधनम् ॥ कृष्णोसुमेविशेषेणनियमोपिमहाफलः ॥६॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नियमः कीदृशोब्रह्मफ-
लंचनियमेनकिं ॥ नियमेनहरिस्तुष्टोयथाभवतितद्वद ॥७॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नियमश्चक्षुरादीनांक्रियासुविविधा
सुच ॥ कार्योविद्यावतापुंसातत्प्रयोगान्महासुखम् ॥८॥ एतत्सद्गुर्गहरणंरिपुनिग्रहणेपरं ॥ अध्यात्ममूलमेतद्धिपरमंसौख्य
कारणम् ॥९॥ तत्रतिष्ठंतिनियतंक्षमासत्यादयोगुणाः ॥ विवेकरूपिणःसर्वेतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥१०॥ यज्ञाःसर्वेपिकृ-
त्वास्यात्कृताचकृतकृत्यता ॥ आत्मनःपूर्वजातानांयेनज्ञातमिदंपदम् ॥११॥ तन्मुहूर्तमपिध्यात्वापापंजन्मशतोद्भवम् ॥ भ
स्मसाद्यातिविहितंनिरंजननिषेवणात् ॥१२॥ प्रत्यहंसंकुचत्यस्यक्षुत्पिपासादिकंश्रमम् ॥ सयोगीनियमीनित्यंहरोसुमे-
विशिष्यते ॥१३॥ चातुर्मास्येनरोभक्त्यायोगाभ्यासरतोनचेत् ॥ तस्यहस्तात्परिभ्रष्टममृतंनात्रसंशयः ॥१४॥ मनोनिय
मितंयेनसर्वेच्छासुसदागतं ॥ तस्यज्ञानेचमोक्षेचकारणंमनएवहि ॥१५॥ मनोनियमनेयत्नः कार्यःप्रज्ञावतासदा ॥ मन
सासुगृहीतेनज्ञानाग्निरखिलाध्रुवा ॥१६॥ तन्मनःक्षमयाग्राह्यंयथावन्हिश्चवारिणा ॥ एकयाक्षमयासर्वोनियमःकथितो-
बुधैः ॥१७॥ सत्यमेकंपरोधर्मः सत्यमेकंपरंतपः ॥ सत्यमेकंपरंज्ञानंसत्येधर्मःप्रतिष्ठितः ॥१८॥ धर्ममूलमहिंसाचमनसा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तांचचिंतयन् ॥ कर्मणाचतथावाचातत एतांसमाचरेत् ॥ १९॥ परस्वहरणंचौर्यंसर्वदासर्वमानुषैः ॥ चातुर्मास्येविशेषेण-
ब्रह्मदेवस्ववर्जनम् ॥ २० अकृत्यकरणंचैववर्जनीयंसदाबुधैः ॥ अनीहःसर्वकार्येषुयःसदाविप्रवर्तते ॥ २१॥ सचयोगीमहा
प्राज्ञः प्रज्ञाचक्षुरहंनधीः ॥ अहंकारोविषमिदंशरीरेवर्ततेनृणां ॥ २२॥ तस्मात्सर्वदात्याज्यःसुप्तेदेवेविशेषतः ॥ अनीहया
जितक्रोधोजितलोभोभवेन्नरः ॥ २३॥ तस्यपापसहस्राणिदेहाद्यांतिसहस्रधा ॥ मोहंमानंपराजित्यशमरूपेणशत्रुणा ॥
२४॥ विचारेणशमोग्राह्यःसंतोषेणतथाहिसः ॥ मात्सर्यमृजुभावेननियच्छेत्सुनीश्वरः ॥ २५॥ चातुर्मास्येदयाधर्मोन
धर्मोभूतविद्रुहम् ॥ सर्वदासर्वमासेषुभूतद्रोहंविवर्जयेत् ॥ २६॥ एतत्पापसहस्राणांमूलंप्राहुर्मनीषिणः ॥ तस्मात्सर्व
प्रयत्नेनकार्याभूतदयानृभिः ॥ २७॥ सर्वेषामेवभूतानांहरिर्नित्यंहृदिस्थितः ॥ सएवहिपराभूतोयोभूतद्रोहकारकः
॥ २८॥ यस्मिन्धर्मेदयानैवसधर्मोदूषितोमतः ॥ दयांविनानविज्ञानं नधर्मोज्ञानमेवच ॥ २९॥ तस्मात्सर्वात्मभावेनहरि
र्धर्मःसनातनः ॥ सेव्यःसपुरुषैर्नित्यंचातुर्मास्येविशेषतः ॥ ३०॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मा
स्यमाहात्म्येनियमविधिमाहात्म्यंनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ दानधर्मेप्रशंसंतिसर्वधर्मेषुस

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

र्वदा ॥ हरौसुमेविशेषेणदानंब्रह्मत्वकारणम् ॥१॥ अन्नंब्रह्मइतिप्रोक्तमन्नेप्राणाःप्रतिष्ठिताः ॥ तस्मादन्नप्रदोनित्यंवारिदश्चभा
वेन्नरः ॥ २॥ वारिदस्तृप्तिमायातिसुखमक्षय्यमन्नदः ॥ वार्यन्नयोःसमंदानंनभूतंनभविष्यति ॥ ३॥ मणिरत्नप्रवालानांरूप्य
हाटकवाससां ॥ अन्येषामपिदानानामन्नदानंविशिष्यते ॥ ४॥ अन्नोदकप्रदानंचगोप्रदानंचनित्यदा ॥ वेदपाठोवन्हिहोमश्चातु
र्मास्येमहाफलम् ॥ ५॥ वैकुंठपदवांच्छाचेद्विष्णुनासहसंगमे ॥ सर्वपापक्षयार्थायचातुर्मास्येऽन्नदोभवेत् ॥ ६॥ सत्यंसत्यंहिदेवर्षे
मयोक्तंतवनारद ॥ जन्मांतरसहस्रेषुनादत्तमुपतिष्ठति ॥ ७॥ तस्मादन्नप्रदानेनसर्वेहृष्यंतिजंतवः ॥ देवाविस्पृहयंत्येनमन्न-
दानप्रदायिनम् ॥ ८॥ आज्यंदेयंचपात्रेषुश्रद्धयावज्रमिश्रितम् ॥ वज्रदानकरोमर्त्यश्चातुर्मास्येनमानवः ॥ ९॥ भोजनंसुरविप्रा-
णांघृतदानंचसत्क्रिया॥ एतानियस्यतिष्ठंतिचातुर्मास्येनमानवः ॥ १०॥ सद्धर्मःसत्कथाचैवसत्सेवादर्शनंसताम् ॥ विष्णुपूजाप्र
तिर्दानेचातुर्मास्येषुदुर्लभा ॥ ११॥ पितॄनुद्दिश्ययोमर्त्यश्चातुर्मास्येऽन्नदोभवेत् ॥ सर्वपापविशुद्धात्मापितृलोकमवाप्नुयात् ॥ १२
देवाःसर्वेन्नदानेनतृप्तायच्छंतिवांच्छितम् ॥ पिपीलिकापितद्देहाद्भक्षमादायगच्छति ॥ १३॥ रात्रौदिवानिषिद्धंनोअन्नदान
मनुत्तमम् ॥ हरौसुमेहिपापघ्नंनवार्यमपिशत्रुषु ॥ १४॥ चातुर्मास्येदुग्धदानंदधितक्रंमहाफलम् ॥ जन्मकालेयेनबद्धः पिंडस्तद्दा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नसुत्तमम् ॥ १५ ॥ शाकप्रदातानरकंयमलोकंनपश्यति ॥ वस्त्रदः सोमलोकंचवसेदाभूतसंप्लवम् ॥ १६ ॥ सुमेदेवेयथाशक्त्या-
त्यन्यासुप्रतिमासुच ॥ पुष्पवस्त्रप्रदानेनसंतानंनैवहीयते ॥ १७ ॥ चंदनागरुधूपंचचातुर्मास्येप्रयच्छति ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तो
विष्णुरूपोभवेन्नरः ॥ १८ ॥ सुमेदेवेजगन्नाथेफलदानंप्रयच्छति ॥ विप्रायवेदविदुषेयमलोकंनपश्यति ॥ १९ ॥ विद्यादानंच
गोदानंभूमिदानंप्रयच्छति ॥ विष्णुप्रीत्यर्थमेवेहसतारयतिपूर्वजान् ॥ २० ॥ गुडमेधवतेलादिमधुतिक्ततिलान्नदः ॥ देव
ताराजाःसमुद्दिश्यतासांलोकंप्रयातिहि ॥ २१ ॥ चातुर्मास्येतिलान्दत्वानभूयःस्तनपोभवेत् ॥ यवप्रदातावसतेवासवंलो-
कमक्षयं ॥ २२ ॥ हव्यंचहूयतेवन्हौदानंदद्याद्द्विजातये ॥ गावःसुपूजिताःकार्याश्चातुर्मास्येविशेषतः ॥ २३ ॥ यत्किंचित्सु
कृतंकर्मजन्मावधिसुसंचितं ॥ चातुर्मास्येगतेपात्रेविमुखोयःप्रजायते ॥ २४ ॥ प्रणश्यतिक्षणादेववचनाद्यस्तुप्रच्युतः
दिवसेदिवसेतस्यवर्धतेचप्रतिश्रुतम् ॥ २५ ॥ तस्मान्नैवप्रतिश्राव्यंस्वल्पमप्याशुदीयते ॥ तावद्विवर्धतेदानंयावत्तंनप्रय
च्छति ॥ २६ ॥ योमोहान्मनुजोलोकेयावत्कोटिगुणंभवेत् ॥ ततोदशगुणावृद्धिश्चातुर्मास्येप्रदानरि ॥ २७ ॥ नरकेपतनंत
स्यायावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ अतस्तुसर्वदादेयंनरैर्यत्तुप्रतिश्रुतम् ॥ २८ ॥ अन्यस्मैनप्रदातव्यंप्रदत्तंनैवहारयेत् ॥ चातुर्मा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्येषुयःशय्यांद्विजाग्र्यायप्रयच्छति ॥२९॥ वेदोक्तेनविधानेननसयातियमालयम् ॥ आसनंवारिपात्रंचभाजनंताम्रभाजनम् ॥३०
चातुर्मास्येप्रयत्नेनदानंवित्तानुसारतः ॥ सर्वदानानिविप्रेभ्योददत्सुप्तेजगद्गुरौ ॥३१॥ आत्मानंपूर्वजैःसार्धंसमोचयतिपातकात् ॥ गौ
र्भूश्चतिलपात्रंचदीपदानमनुत्तमं ॥३२॥ ददद्विजातयेमुक्तोजायतेसऋणत्रयात् ॥३३॥ सविश्वकर्ताभुवनेषुगोप्तासयज्ञभुक्सर्व
फलप्रदश्च ॥ दानानिवस्तुष्वधिदैवतंचयस्तंसमुद्दिश्यददातिमुक्तः ॥३४॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मा-
स्यमाहात्म्येदानमहिमावर्णनंनामतृतीयोध्यायः ॥३॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ इष्टवस्तुप्रदोविष्णुर्लोकश्चेष्टरुचिःसदा ॥ तस्मा
त्सर्वप्रयत्नेनचातुर्मास्येत्यजेच्चतत् ॥१॥ नारायणस्यप्रीत्यर्थंनदेवाक्षय्यमाप्यते ॥ मर्त्यस्त्यजतिश्रद्धावान्सोऽनंतफलमाप्नुयात् २
कांस्यभाजनसंत्यागाज्जायतेभूपतिर्भुवि ॥ पालाशपत्रेभुंजानोब्रह्मभूयस्त्वमश्नुते ॥३॥ ताम्रपात्रेनभुंजीतकदाचिद्वागृहीनरः
चातुर्मास्येविशेषेणताम्रपात्रंविवर्जयेत् ॥४॥ अर्कपत्रेषुभुंजानोऽनुपमंलभतेफलम् ॥ वटपत्रेषुभोक्तव्यंचातुर्मास्येविशेषतः ५
अश्वत्थपत्रसंभोगः कार्योबुधजनैःसदा ॥ एकान्नभोजीराजास्यात्सफलेभूमिमंडले ॥ ६॥ तथाचलवणत्यागात्सुभगोजायतेनरः
गोधूमान्नपरित्यागाज्जायतेजनवल्लभः ॥७॥ अशाकभोजीदीर्घायुश्चातुर्मास्येभिजायते ॥ रसत्यागान्महाप्राणीमधुत्यागात्सु-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

लोचनः॥ सुद्रत्यागान्मृतरिपूराजमाषाद्धनाढ्यता॥ अश्वाभिस्तंडुलत्यागाच्चातुर्मास्येभिजायते॥९॥ फलत्यागाद्बहुसुतस्तैलत्या
गात्सुरूपता॥ ज्ञानीतुवरिसंत्यागाद्बलवीर्यःसदैवहि॥१०॥ मार्गमांसंपरित्यागान्नरकंचनपश्यति॥ सौकरस्यपरित्यागाद्ब्र
ह्मवासमवाप्यते॥११॥ ज्ञानंलावकसंत्यागादाज्यत्यागेमहत्सुखम्॥ आसवंसंपरित्यज्यमुक्तिस्तस्यनदुर्लभा॥१२॥ सबलः
कनकत्यागाद्रौप्यत्यागेनमानुषः॥ दधिदुग्धपरित्यागीगोलोकेसुखभाग्भवेत्॥१३॥ ब्रह्मापायससंत्यागात्सिप्रात्यागान्महेश्व
रः॥ कंदर्पोपूपसंत्यागान्मोदकत्याजकःसुखी॥१४॥ गृहाश्रमपरित्यागीबाह्याश्रमनिषेवकः॥ चातुर्मास्येहरिप्रीत्यैनमातुर्जठ
रेशिशुः॥१५॥ नृपोमरीचसंत्यागाच्छुंठीत्यागेनसत्कविः॥ शर्करायाःपरित्यागाज्जायतेराजपूजितः॥१६॥ गुडत्यागान्महाभू
तिस्तथादाडिमदर्शनात्॥ रक्तवस्त्रपरित्यागाज्जायतेजनवल्लभः॥१७॥ पट्टकूलपरित्यागादक्षय्यंस्वर्गमाप्यते॥ माषान्नचणा
कान्नस्यत्यागान्नैवपुनर्भवः॥१८॥ कृष्णावस्त्रंसदात्याज्यंचातुर्मास्येविशेषतः॥ सूर्यसंदर्शनाच्छुद्धिर्नीलीवस्त्रस्यदर्शनात्१९
चंदनस्यपरित्यागाद्गांधर्वलोकमश्नुते कर्पूरस्यपरित्यागाद्यावज्जीवंमहाधनी२०कुसुंभस्यपरित्यागान्नैवपश्येद्यमालयं केशरस्यपरित्याग
न्मनुष्योराजवल्लभः२१ यक्षकर्दमसंत्यागाद्ब्रह्मलोकेमहीयते ज्ञानीपुष्पपरित्यागाच्छय्यात्यागेमहत्सुखं २२ भार्यावियोगंनाप्नो-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तिचातुर्मास्येनसंशयः॥अलीकवादसंत्यागान्मोक्षद्वारमपावृतं॥ २४॥परमर्मप्रकाशश्चसद्यः पापसमागमः॥ चातुर्मास्येहरौ-
सुप्तेपरनिंदांविवर्जयेत्॥२५॥परनिंदामहापापपरनिंदामहाभयं॥परनिंदामहद्दुःखंनतस्याः पातकंपरं॥२६॥केवलंनिंदये
न्नैवतत्पापंलभतेगुरु॥यथाशृण्वानएवास्यात्पातकीनततः परः॥२७॥केशसंस्कारसंत्यागात्तापत्रयविवर्जितः॥नखरोमध
रोयस्तुहरौसुप्तेविशेषतः॥२८॥दिवसेदिवसेतस्यगंगास्नानफलंलभेत्॥२९॥सर्वोपायैर्विष्णुरेवप्रसाद्योयोगिध्येयःप्रवरैः
सर्ववर्णैः॥विष्णोर्नाम्नासुच्यतेघोरबंधाच्चातुर्मास्येस्मर्यतेसौविशेषात्॥३०॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादे
इष्टवस्तुपरित्यागमहिमावर्णनंनामचतुर्थोध्यायः॥४॥ ॥नारदउवाच॥ ॥कदाविधिनिषेधौचकर्तव्यौविष्णुस
न्निधौ॥युष्मद्वाक्यामृतंपीत्वातृप्तिर्मेमनविद्यते॥१॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥कर्कसंक्रांतिदिवसेविष्णुंसंपूज्यभक्तितः
फलैरर्घः प्रदातव्यःशस्तजंबूफलैःशुभैः॥२॥जंबुद्वीपस्यसंज्ञेयंफलेनचविजायते॥मंत्रेणानेनविप्रेंद्रश्रद्धाधर्मसुसंयुतैः
॥३॥षण्मासाभ्यंतरेमृत्युर्यत्रक्वापिभवेन्मम॥तन्मयावासुदेवायस्वयमात्मानिवेदितः॥४॥ इतिमंत्रेणार्घ्यं ॥ततो
विधिनिषेधौचग्रात्योभक्त्याहरेःपुरः॥चातुर्मास्येसमायातेसर्वलोकमहासुखे॥५॥विधिर्वेदविधिःकार्योनिषेधोनियमो-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मतः॥ विधिश्चैवनिषेधश्चद्वावेतौविष्णुरेवहि॥ ६ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसेव्यएवजनार्दनः॥ विष्णोः कथाविष्णुपूजाध्यानंविष्णो
र्नतिस्तथा॥ ७॥ सर्वमेवहरिप्रीत्यायः करोतिसमुक्तिभाक्॥ वर्णाश्रमविधिर्मूर्तिःसत्योविष्णुःसनातनः॥ ८॥ चातुर्मास्येविशे
षेणजन्मकष्टादिनाशनम्॥ हरिरेवव्रताद्ग्राह्योव्रतंदेहेनकारयेत्॥ देहोयंतपसाशोध्यःसुप्तेदेवेतपोधिकम्॥ ९॥ ॥ना
रदउवाच॥ ॥किंव्रतंकिंतपःप्रोक्तंब्रह्मन्ब्रूहिसविस्तरं॥ सुप्तेदेवेमयाकार्यंकृतंयच्चमहाफलम्॥ १०॥ ॥ब्रह्मोवाच
व्रतंविष्णुव्रतंविद्धिविष्णुभक्तिसमन्वितं॥ तपश्चधर्मवर्तित्वंकृच्छ्रादिकमथापिवा॥ ११॥ शृणुव्रतस्यमाहात्म्यंवक्ष्यामिप्रथमं-
तव॥ ब्रह्मचर्यव्रतंसारंव्रतानामुत्तमंव्रतं॥ १२॥ ब्रह्मचर्यंतपःसारंब्रह्मचर्यंमहाफलं॥ क्रियासुसकलास्त्वेवब्रह्मचर्यंविवर्धये
त्॥ १३॥ ब्रह्मचर्यप्रभावेणतपउग्रंप्रवर्तते॥ ब्रह्मचर्यात्परंनास्तिधर्मसाधनमुत्तमम्॥ १४॥ चातुर्मास्येविशेषेणसुप्तेदेवेगुणो
त्तरम्॥ महाव्रतमिदंलोकेतन्निबोधसदाद्विज॥ १५॥ नारायणमिदंकर्मयः करोतिनलिप्यते॥ शतत्रयंषष्टियुतंदिनमाहुश्च
वत्सरे॥ १६॥ तत्रनारायणोदेवःपूज्यतेव्रतकारिभिः॥ सत्क्रियामसुकींदेवकारयिष्यामिनिश्चयः॥ १६॥ कुरुतेतद्व्रतंप्राहुःसु
प्तेदेवेगुणोत्तरं॥ वन्हिहोमोविप्रभक्तिः श्रद्धाधर्मेमतिः शुभा॥ सत्संगोविष्णुपूजाचसत्यवादोदयाहृदि॥ आर्जवोमधुरावाणी

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सच्चरित्रैसदारतिः॥१९॥ वेदपाठस्तथा ऽस्तेयमहिंसा ह्रीक्षमादमः॥निर्लोभताक्रोधताचनिर्मोहोयमतारतिः॥२०॥ श्रुतिक्रिया
परंज्ञानंकृष्णार्पितमनोगतिः॥एतानियस्यतिष्ठंतिव्रतानिब्रह्मवित्तम॥२१॥ जीवन्मुक्तोनरःप्रोक्तोनैवलिप्यतिपातकैः॥ व्रतं-
कृतंसकृदपिसदैवहिमहाफलम्॥२२॥ चातुर्मास्येविशेषेणब्रह्मचर्यादिसेवनं॥अव्रतेनगतंयेषांचातुर्मास्यंसदानृणां२३
धर्मस्तेषांवृथासद्भिस्तत्वज्ञैःपरिकीर्तितः॥सर्वेषामेववर्णानांव्रतचर्यामहाफलम्॥२४॥ स्वल्पापिविहितावत्सचातुर्मा
स्येसुखप्रदा॥सर्वत्रदृश्यतेविष्णुर्व्रतसेवापरैर्नृभिः॥२५॥ चातुर्मास्येसमायातेपालयेत्तत्प्रयत्नतः॥२६॥ भजस्वविष्णुं-
द्विजवह्नितीर्थंवेदप्रभेदमयमूर्तिमजंविराजम्॥यत्प्रसादाद्भवतिमोक्षमहातरुस्थस्तापंनचास्यतिनचार्कसमुद्भवंतम्२७
॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येव्रतमहिमावर्णनंनामपंचमोऽध्यायः॥५॥ ॥ब्रह्मोवाच॥
तपःशृणुष्वविप्रेंद्रविस्तरेणमहामते॥यस्यश्रवणमात्रेणचातुर्मास्येऽघनाशनम्॥षोडशोपचारेणविष्णोःपूजासदातपः
ततःसुप्तेजगन्नाथेमहत्तपउदाहृतम्॥करणेपंचयज्ञानांसततंपंचएवहि॥तन्निवेद्यहरौचैवचातुर्मास्येमहत्तपः॥३॥चा
तुर्मास्येहरिप्रीत्यैतन्निवेद्यमहत्तपः॥ ऋतुदानंगृहस्थस्यतपएवसदैवहि॥४॥चातुर्मास्येहरिप्रीत्यैतन्निषेव्यमहत्तपः॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सत्यवादस्तपोनित्यंप्राणिनांभुविदुर्लभम् ॥ ६॥ सुप्तेदेवपतौकुर्वन्नतंतफलभाग्भवेत् ॥ अहिंसादिगुणानांचपालनंसत
तंतपः ॥ ६॥ चातुर्मास्येत्यक्तवैरंमहत्तपउदारधीः ॥ तपएवमहच्चर्त्यः पंचायतनपूजनं ॥ ७॥ चातुर्मास्येविशेषेणहरिप्रीत्या
समाचरेत् ॥ ८॥ नारदउवाच॥ ॥ पंचायतनसंज्ञेयंकस्योक्तासाकथंभवेत् ॥ कथंपूजाचकर्तव्याविस्तरेणाशुतद्वद॥ ९
॥ ब्रह्मोवाच॥ ॥ प्रातर्मध्यान्हपूजायांमध्येपूज्योरविःसदा॥ रात्रौमध्येभवेच्चंद्रस्तद्वर्णकुसुमैः शुभैः॥ १०॥ वन्हिकोणेषु
हेरंबंसर्वविघ्नोपशांतये॥ रक्तचंदनपुष्पैश्चचातुर्मास्येविशेषतः॥ ११॥ नैर्ऋतंदलमास्थायभगवान्दुष्टदर्पहा॥ गृहस्थस्यस
दाशत्रुविनाशंविदधातिसः॥ १२॥ नैर्ऋत्यकोणगंविष्णुंपूजयेत्सर्वदाबुधः॥ सुगंधचंदनैः पुष्पैर्नैवेद्यैश्चातिशोभनैः॥ १३॥ गो
त्रजाचोच्यतेकोणेपूजनीयासदाबुधैः॥ पुत्रपौत्रप्रवृध्यर्थंसुमनोभिर्मनोहरैः॥ १४॥ ऐशानेभगवान्रुद्रःश्वेतपुष्पैःसदार्चि-
तः॥ अपमृत्युविनाशायसर्वदोषापनुत्तये॥ १५॥ जागर्तिमहिमायस्यब्रह्माद्यैर्नैवलिप्यते॥ पंचायतनमेतद्धिपूज्यतेगृहमेधि
भिः॥ तपएतत्सदाकार्यंचातुर्मास्येमहाफलं॥ १६॥ पर्वकालेषुसर्वेषुदानंदेयंतपःसदा॥ चातुर्मास्येविशेषेणतदनंतंप्रजाय
ते॥ १७॥ शौचंतुद्विविधंग्राह्यंबाह्यमाभ्यंतरंसदा॥ जलशौचंतथाबाह्यंश्रद्धयाचांतरंभवेत्॥ १८॥ इंद्रियाणांग्रहःकार्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्तपसोलक्षणंपरम् ॥ निवृत्तेंद्रियलौल्यंचचातुर्मास्येमहत्तपः॥१९॥ इंद्रियाश्वान्संनियम्यसततंसुखमेधते ॥ नरकेदृष्यतेप्राण्यै-
स्तैरेवोत्पथगामिभिः॥२०॥ममतारूपिणींग्राहींदुष्टांनिर्भर्त्स्यनिग्रहेत् ॥ तपएवसदापुंसांचातुर्मास्येधिगौरवम् ॥२१॥काम
एषमहाशत्रुस्तमेकंनिर्जयेद्दृढम् ॥ जितकामामहात्मानस्तैर्जितंनिखिलंजगत् ॥२२॥ एतच्चतपसोमूलंतपसोमूलमेवतत् ॥
सर्वदाकामविजयःसंकल्पविजयस्तपः॥२३॥ तदेवहिपरंज्ञानंकामोयेनप्रजायते ॥ महस्तपस्तदेवाहुश्चातुर्मास्येफलोत्तमं
२४॥ लोभःसदापरित्याज्योपापंलोभंसमाश्रितम् ॥ तपस्तस्यैवविजयश्चातुर्मास्येविशेषतः॥२५॥ मोहःसदाविवेकश्चवर्ज
नीयःप्रयत्नतः॥ तेनत्यक्तोनरोज्ञानीनज्ञानीमोहसंश्रयात् ॥ २६॥ मदएवमनुष्याणांशरीरस्थोमहारिपुः॥ सदासएवनिग्रा
ह्यःसुप्तेदेवेविशेषतः॥२७॥ मानःसर्वेषुभूतेषुवसत्यघभयावहः॥ क्षमयानंविनिर्जित्यचातुर्मास्येगुणाधिकः॥२८॥ मात्स
र्यंनिर्जयेत्याज्ञोमहापातककारणं॥ चातुर्मास्येजितंतेनत्रैलोक्यममरैःसह ॥२९॥ अहंकारसमाक्रांतामुनयोविजितेंद्रियाः॥
धर्ममार्गंपरित्यज्यकुर्वंत्युन्मार्गजांक्रियां॥३०॥ अहंकारंपरित्यज्यसततंसुखमाप्नुयात् ॥ चातुर्मास्येविशेषेणतस्यत्यागेमहा
फलं॥३१॥ एतद्धितपसोमूलंयदेतन्मनसस्त्यजेत् ॥ त्यक्तेष्वेतेषुसर्वेषुपरब्रह्ममयोभवेत् ॥३२॥ प्रथमंकायशुध्यर्थंप्राजाप

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्यंसमाचरेत्॥ शयनेदेवदेवस्यविशेषेणमहत्तपः॥ ३३॥ हरेस्तुशयनेनित्यमेकांतरमुपोषणम्॥ यःकरोतिनरोभक्त्यानसगच्छे
द्यमालयम्॥ ३४॥ हरिस्थायेनरोनित्यमेकभक्तंसमाचरेत्॥ दिवसेदिवसेतस्यद्वादशाहफलंलभेत्॥ ३५॥ चातुर्मास्येनरो-
यस्तुशाकाहारपरोयदि॥ पुण्यंक्रतुसहस्राणांजायतेनात्रसंशयः॥ ३६॥ चातुर्मास्येनरोनित्यंचांद्रायणव्रतंचरेत्॥ मासेमासे-
चतत्पुण्यंवर्णितुंनैवशक्यते॥ ३७॥ सुप्तेदेवेचपाराकंयःकरोतिविशुद्धधीः॥ नारीवाश्रद्धयायुक्तोशतजन्माघनाशनम्॥ ३८॥
कृच्छ्रसेवीभवेद्यस्तुसुप्तेदेवेजनार्दने॥ पापराशिंविनिर्धूयवैकुंठेगणतांव्रजेत्॥ ३९॥ तप्तकृच्छ्रपरोयस्तुसुप्तेदेवेजनार्दने
कीर्तिसंप्राप्यवापुत्रंविष्णुसायुज्यतांव्रजेत्॥ ४०॥ दुग्धाहारपरोयस्तुचातुर्मास्येभिजायते॥ तस्यपापसहस्राणिविलयं
यांतिदेहतः॥ ४१॥ मितान्नाशनकृद्वीरश्चातुर्मास्येनरोयदि॥ निर्धूयसकलंपापंवैकुंठपदमाप्नुयात्॥ ४२॥ एकान्नाशनकृ
न्मर्त्योनरोगैरभिभूयते॥ अक्षारलवणाशीचचातुर्मास्येनपापभाक्॥ ४३॥ कृताहारोमहत्पापैर्निर्मुक्तोजायतेध्रुवं॥ हरि-
मुद्दिश्यमासेषुचतुर्षुचनसंशयः॥ ४४॥ कंदमूलाशनकरःपूर्वजान्सहआत्मना॥ उद्धृत्यनरकात्घोराद्याति विष्णुसलो-
कतां॥ ४५॥ नित्यांबुप्राशनकरश्चातुर्मास्येयदाभवेत्॥ दिनेदिनेश्वमेधस्यफलमाप्नोत्यसंशयः॥ ४६॥ शीतवृष्टिसहोय-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्तुचातुर्मास्येनरोभवेत् ॥ हरिप्रीत्येजगन्नाथस्तस्यात्मानंप्रयच्छति ॥ ४७ ॥ महापराकसंज्ञंतुमहत्तपउदाहृतं ॥ मासैकमुपवासे
नसर्वेपूर्णंप्रजायते ॥ ४८ ॥ देवस्वापदिनादौतुयावत्पावित्रद्वादशी ॥ पवित्रद्वादशीपूर्वंयावच्छ्रावणद्वादशी ॥ ४९ ॥ महापराक
मेतद्धि द्वितीयंपरिकीर्तितं ॥ श्रवणद्वादशीपूर्वंप्राप्तिश्चाश्विनद्वादशी ॥ ५० ॥ महापाराकंतृतीयंप्राज्ञैश्चसमुदाहृतं ॥ आश्विनद्वा
दशीचादौप्राप्तादेवसुबोधिनी ॥ ५१ ॥ महापराकमेतद्धि चतुर्थंपरिकथ्यते ॥ एतेषामेकमपिचनारीवापुरुषोपिवा ॥ ५२ ॥ यः क-
रोतिमहाभक्त्यासचविष्णुःसनातनः ॥ इदंचसर्वतपसांमहत्तपउदाहृतं ॥ ५३ ॥ दुष्करंदुर्लभंलोके चातुर्मास्येमरवाधिकम् ॥
दिवसेदिवसेतस्ययज्ञायुतफलंस्मृतम् ॥ ५४ ॥ महत्तपइदंयेनकृतंजगतिदुर्लभं ॥ इदमेवमहापुण्यमिदमेवमहत्सुखं ५५
इदमेवपरंश्रेयोमहापाराकसेवनात् ॥ नारायणोवसेद्देहे ज्ञानंतस्यप्रजायते ॥ ५६ ॥ जीवन्मुक्तःसभवतिमहापातककारकः
तावद्गर्जंतिपापानिनरकास्तावदेवहि ॥ ५७ ॥ तावन्मायासहस्राणियावन्मासोपवासकः ॥ चातुर्मास्युपवासीयोयस्यप्रांग
णिकोभवेत् ॥ ५८ सोपिहत्यासहस्राणित्यक्त्वानिष्कल्मषोभवेत् ॥ यइदंश्रावयेन्मर्त्योयःपठेत्सततंस्वयं ॥ ५९ ॥ सोपिवाच-
स्पतिसमःफलंप्राप्नोत्यसंशयः ॥ ६० ॥ इदंपुराणंपरमंपवित्रंशृण्वन्गृणन्पापविशुद्धहेतुः ॥ नारायणंतंमनसाविचिंत्यमृ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तोभिगच्छत्यमृतंसुराधिकम्॥ ६१॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येतपोमहिमावर्णनंनाम
षष्ठोऽध्यायः॥६॥ ॥नारदउवाच॥ ॥उपचारैःषोडशभिःपूजनंक्रियतेकथम्॥ तेकेषोडशभावाःस्युर्नित्यंवाश
यनेहरेः॥१॥ एतद्विस्तरतोब्रूहिपृच्छतोमेप्रजापते॥तवप्रसादमासाद्यजगत्पूज्योभवाम्यहम्॥२॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥
विष्णुभक्तिर्दृढाकार्यावेदशास्त्रविधानतः॥वेदमूलमिदंसर्ववेदोविष्णुःसनातनः॥३॥तेवेदाब्राह्मणाधाराब्राह्मणाश्चा-
ग्निदैवताः॥अग्नौप्रास्ताहुतिर्विप्रोयज्ञेनैवयजन्सदा॥४॥जगत्संधारयेत्सर्वंविष्णुपूजापरःसदा॥नारायणःस्मृतो
ध्यातःक्लेशदुःखादिनाशनः॥५॥चातुर्मास्येविशेषेणजलरूपगतोहरिः॥जलादन्नानिजायंतेजगतांतृप्तिहेतवे॥६॥विष्णुदे
हांशसंभूतंतदन्नंब्रह्मइष्यते॥तदन्नंविष्णवेदत्वात्यावाहनपुरःसरं॥७॥पुनर्जन्मजराक्लेशसंस्कारैर्नाभिभूयते॥आकाश
संभवोदेहएकएवपुराभवत्॥८॥ततोयजुःसामसंज्ञांऋग्वेदःप्रापभूतये॥ऋग्वेदोभिहितःपूर्वंयजुःसहस्रशीर्षेतिच॥९
षोडशर्चंमहासूक्तंनारायणमयंपरं॥तस्यापिपाठमात्रेणब्रह्महत्यानिवर्तते॥१०॥विप्रःपूर्वंन्यसेद्देहेस्मृत्युक्तेननिजेबुधः॥
ततस्तुप्रीतिमायांचशालग्रामेविशेषतः॥११॥क्रमेणचततःकुर्यात्सश्चादावाहनादिकं॥आवात्यसकलंरूपंवैकुंठध्यानसेवि-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तम्॥१२॥कौस्तुभेनविराजंतंसूर्यकोटिसमप्रभम्॥ दंडहस्तंशिखासूत्रसहितंपीतवाससम्॥१३॥महासंन्यासिनंध्यायेच्चातुर्मा
स्येविशेषतः॥ एवंरूपमयंविष्णुंसर्वपापौघहारिणम्॥१४॥आवाहयेच्चपुरतोध्यानसत्यंद्विजोत्तम॥ ऋचाप्रथमयाचास्यओंकारा
द्यमुदीर्णया॥१५॥द्वितीययाचासनंचपार्षदैश्चसमन्वितं॥सौवर्णान्यासनान्येषांमनसापरिचिंतयेत्॥१६॥चिंतनेभक्तियोगेन
परिपूर्णंचतद्भवेत्॥ पाद्यंतृतीययाकार्यंगंगांतत्रस्मरेद्बुधः॥१७॥अर्घः कार्यस्ततोविष्णोः सरिद्भिःसप्तसागरैः॥ पुनराचमनंकार्यम
मृतेनजगत्पतेः॥१८॥त्रिभिराचमनैः शुद्धिर्ब्राह्मणस्यनिगद्यते॥आङ्गस्तुप्रकृतिस्थाभिर्हीनाभिः फेनबुद्बुदैः॥१९॥हृत्कंठतालु
गाभिश्चयथावर्णाद्विजातयः॥ शुध्येरन्स्त्रीश्चशूद्रश्चसकृत्स्पृष्टाभिरंततः॥२०॥पंचचाचमनंकार्यंभक्तियुक्तेनचेतसा॥भक्ति-
ग्राह्योहृषीकेशोभक्त्यात्मानंप्रयच्छति॥२१॥ततःसुवासितैस्तोयैःसर्वौषधिसमन्वितैः॥ शेषोदकैः स्वर्णघटैः स्नानंदेवस्य
कारयेत्॥२२॥तीर्थोदकैः श्रद्धयाचमनसासमुपाहृतैः॥अश्रद्धयारत्नराशिःप्रदत्तोनिष्फलोभवेत्॥२३॥वार्यपिश्रद्धयादत्त-
मनंतत्वायकल्पते॥ चातुर्मास्येविशेषेणश्रद्धयापूयतेनरः॥२४॥ श्रद्धास्नानंततःकार्यंपुनराचमनंभवेत्॥ दद्याच्चवाससी
स्वर्णसहितेभक्तिशक्तितः॥२५॥आच्छादितंजगत्सर्वंवस्त्रेणाच्छादितोहरिः॥ चातुर्मास्येविशेषेणवस्त्रदानंमहाफलं॥२६

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुनराचमनंदेयंयतयेविष्णुरूपिणे॥ वस्त्रदानंचसप्तम्यांकार्यंविष्णोर्मुनीश्वर॥२७॥ यज्ञोपवीतमष्टम्यांतच्चाध्यात्मतयाशृणु॥ सूर्यकोटिसमस्पर्शंतेजसाभास्करंतथा॥२८॥ क्रोधाभिभूतेविप्रेतुतडित्कोटिसमप्रभं॥ सूर्येंदुवह्निसंयोगाद्गुणत्रयसमन्वितं॥२९॥ त्रयीमयंब्रह्मविष्णुरुद्ररूपंत्रिविष्टपं॥ यस्यप्रभावाद्विप्रेंद्रमानवोद्विजउच्यते॥३०॥ जन्मनाजायतेशूद्रः संस्काराद्द्विजउच्यते॥ शापानुग्रहसामर्थ्यंतथाक्रोधःप्रसन्नता॥३१॥ त्रैलोक्यप्रवरत्वंचब्राह्मणादेवजायते॥ नब्राह्मणसमोबंधुर्नब्राह्मणसमागतिः॥३२॥ नब्राह्मणसमःकश्चित्त्रैलोक्येसचराचरे॥ दत्तोपवीतब्रह्मण्येसुप्तेदेवेजनार्दने॥३३॥ सर्वंजगद्ब्रह्ममयंसंजानंनात्रसंशयः॥ नवम्यांचसुलेपश्चकर्तव्योयज्ञमूर्तये॥३४॥ सुयक्षकर्दमैर्लिप्तोविष्णुर्येनजगद्गुरुः॥ तेनाप्यायितमेतद्धिवासितंयशसाजगत्॥३५॥ तेजसाभास्वरोलोकेदेवत्वंप्राप्यमानवः॥ ब्रह्मलोकादिकेलोकेमोदतेचंदनप्रदः॥३६॥ चंदनालेपसुभगंविष्णुंपश्यंतिमानवाः॥ नतेयमपुरंयांतिचातुर्मास्येविशेषतः॥३७॥ दशम्यांपुष्पपूजाचभक्तिपूजातथैवच॥ पुष्पेचैवसदालक्ष्मीर्वसत्येवनिरंतरा॥ लक्ष्म्यासर्वत्रगामिन्यादोषोनैवप्रजायते॥ यथासर्वमयोविष्णुर्नदोषैरनुभूयते॥ तथासर्वमयालक्ष्मीःसतीत्वान्नैवहीयते॥ प्रतिमासुचसर्वासुसर्वभूतेषुनित्यदा मनुष्यदेवपितृषुपुष्पपूजाविधीयते पुष्पैःसंपूजितोयेनहरिरेकःश्रियासह॥४१॥ आब्रह्मस्तंभपर्यंतंपूजितंतेनवैजगत्॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अतःसुश्वेतकुसुमैर्विष्णुंसंपूजयेत्सदा॥४२॥चातुर्मास्येविशेषेणभक्तियुक्तःसदाशुचिः॥भक्त्यासुविहिताब्रह्मन्पुष्पपूजानरै
र्यदि॥४३॥यंयंकाममभिध्यायन्तस्यसिद्धिर्निरंतरा॥पुष्पैरुपचितावान्येर्यद्यन्येप्रणमंतिच॥४४॥तेषामप्यक्षयालोकाश्चा
तुर्मास्येऽधिकंफलं॥एकादश्यांधूपदानंकर्तव्यंप्रयतोहरौ॥४५॥वनस्पतिरसोदिव्योगंधाढ्योगंधउत्तमः॥आघ्रेयःसर्वदेवा
नांधूपोयंप्रतिगृह्यताम्॥४६॥इमंमंत्रंसमुच्चार्यधूपमागरुजंशुभं॥दद्याद्भगवतेनित्यंचातुर्मास्येमहाफलं॥४७॥कर्पूरचं
दनदलैःसितामधुसमन्वितम्॥मांसीजटाभिःसहितंसुमेदेवेथसत्तम॥४८॥देवाघ्राणेनतुष्यंतिधूपंघ्राणहरंशुभम्॥द्वा
दश्यांदीपदानंतुकर्तव्यंमुक्तिमिच्छुभिः॥४९॥दीपःसर्वेषुकार्येषुप्रथमस्तेजसांपतिः॥दीपस्तमोघनाशायदीपःकांतिंप्रयच्छ
ति॥५०॥तस्माद्दीपप्रदानेनप्रीयतांमेजनार्दनः॥इमंपौराणजंमंत्रंवेदर्चाचसमन्वितं॥दीपप्रदानेसकलंप्रयुक्तंनाशयेदघं
॥५१॥चातुर्मास्येदीपदानंकुरुतेयोहरेःपुरः॥तस्यपापमयोराशिर्निमेषादपिदह्यते॥५२॥तावत्पापानिगर्जंतितावद्वि
भ्यतिपातकी॥यावन्नविहितोभास्वान्दीपोनारायणगृहे॥५३॥दर्शनादपिदीपस्यसर्वसिद्धिर्नृणांभवेत्॥कामनायांस
मुद्दिश्यदीपंकारयतेहरौ॥५४॥सासिस्यतिनिर्विघ्नासुमेनंतगुणोत्तरं॥पंचायतनसंस्थेषुतथादेवेषुपंचसु॥५५विहितंदीप

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दानंचचातुर्मास्येमहाफलम्।५६॥ एकोविष्णुस्तुष्यतेमुक्तिदातानित्यंध्यातःपूजितःसंस्तुतश्च॥यच्चाभीष्टंयच्चगेहेशुभंवा
तत्तद्देयंमोक्षहेतोर्नृवर्यैः॥५७॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येतपोधिकारषोडशोपचा
रदीपमहिमावर्णनंनामसप्तमोऽध्यायः॥७॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥हरेर्दीपस्तुमद्दीपादधिकोयंप्रकुर्वते॥वैकुं
ठवासएवस्यान्ममैश्वर्यमवांछितं॥१॥ ॥कार्तिकेयउवाच॥ ॥दीपोयंविष्णुभवनेमंत्रवद्विहितोनरैः॥सदावि-
शेषफलदोचातुर्मास्येऽधिकःकथम्॥२॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥विष्णुर्नित्याधिदेवंमेविष्णुःपूज्यःसदामम॥विष्णुमे
नंसदाध्यायेद्विष्णुर्मत्तःपुरोहितः॥३॥सविष्णुवल्लभोदीपःसर्वदापापहारकः॥चातुर्मास्येविशेषेणकामनासिद्धिकार
कः॥४॥विष्णुर्दीपेनसंतुष्टोयथाभवतिपुत्रक॥तथायज्ञसहस्रैश्चवरंनैवप्रयच्छति॥५॥स्वल्पव्ययेनदीपःस्यात्फलमा
नंतकंनृणां॥अनंतेशयनेप्राप्तेपुण्यसंख्यानविद्यते॥६॥तस्मात्सर्वात्मभावेनश्रद्धयासंयुतेनच॥दीपप्रदानंकुरुतेहरेः
पापैर्नलिप्यते॥७॥उपचारैःषोडशकैर्यतिरूपेहरौपुनः॥दीपप्रदानेविहितेसर्वमुद्योतितंजगत्॥८॥ ॥ब्रह्मोवाच
दीपादनंतरंब्रह्मन्नन्नस्यचनिवेदनम्॥त्रयोदश्याभक्तियुक्तैःकार्यंमोक्षपदस्थितैः॥९॥अमृतंसंपरित्यज्ययदन्नं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

देवताअपि॥स्पृहयंतिगृहस्थस्यगृहद्वारगताःसदा॥१०॥हरौसुप्तेविशेषेणप्रदेयःप्रत्यहंनरैः॥फलैरर्घःप्रदातव्यस्तत्कालस
मुदाहृतैः॥११॥तांबूलवल्लीपत्रैश्चतदापूगफलैःशुभैः॥द्राक्षाजंबाम्रजफलैरक्षोडैर्दाडिमैरपि॥१२॥बीजपूरफलैश्चै
वदद्यादर्घंसुभक्तितः॥शंखेतोयंसमादायतस्योपरिफलंशुभं॥मंत्रेणानेनविप्रेंद्र केशवायनिवेदयेत्॥पुनराचमनंदे
यमन्नदानादनंतरं॥१४॥आर्तिक्यंचततःकुर्यात्सर्वपापविनाशनं॥चतुर्दश्यांपुनःकार्यंयतयेसंप्रदीयते॥१५॥पंचद
श्याभ्रमःकार्योसर्वदिक्षुद्विजैःसह॥सप्तसागरजैस्तोयैर्दत्तैर्यत्फलमाप्यते॥१६॥तत्तोयदानाच्चहरेःप्राप्यतेविष्णुव
ल्लभैः॥चतुर्वारभ्रमीभिश्चजगत्सर्वंचराचरं॥१७॥क्रांतंभवतिविप्राग्र्यतत्तीर्थगमनादिकं॥षोडश्यादेवसायुज्यंचिंत
येद्योगवित्तम॥१८॥आत्मनश्चहरेर्नित्यंनमूर्तिंभावयेत्तदा॥मूर्तामूर्तस्वरूपत्वाद्दृश्योभवतियोगवित्॥१९॥तस्मिन्दृष्टे
निवर्तेतसदसद्रूपजाक्रिया॥आत्मानंतेजसांमध्येचिंतयेत्सूर्यवर्चसम्॥२०॥अहमेवतदाविष्णुरित्यात्मनिविचारय
न्॥लभतेवैष्णवंदेहंजीवन्मुक्तोहिजोभवेत्॥२१॥चातुर्मास्येविशेषेणयोगयुक्तोहिजोभवेत्॥इयंभक्तिःसमादि
ष्टामोक्षमार्गप्रदेहरौ॥२२॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येअष्टमोऽध्यायः॥ ८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ईश्वरउवाच॥ ॥एतत्तेपूजनंविष्णोः षोडशोपायसंभवम्॥ कथितंयद्द्विजः कृत्वाप्राप्नोतिपरमंपदं॥१॥ एतस्यक्षत्रियविशां
करणान्मुक्तिरुत्तमा॥ शूद्राणांवाधिकारोस्मिन्स्त्रीणांनैवकदाचन॥२॥ ॥कार्तिकेयउवाच॥ ॥शूद्राणांचतथास्त्रीणां
धर्मंविस्तरतोवद॥ केनमुक्तिर्भवेत्तेषांकृष्णस्याराधनंविना॥३॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥सच्छूद्रैरपिनोकार्यावेदाक्षरवि
चारणा॥ नश्रौतव्यानपाठ्याचपठन्नरकभाग्भवेत्॥४॥ पुराणानांनवैपाठः श्रवणंकारयेत्सदा॥ स्मृत्युक्तंसुगुरोर्ग्रात्वंनपाठः
श्रवणादिकं॥५॥ ॥स्कंदउवाच॥ ॥सच्छूद्राः केसमाख्यातास्तांश्चविस्तरतोवद॥ केसंतः केचशूद्राश्चसच्छूद्राना
मतश्चके॥ धर्मोढायस्यपत्नीस्यात्ससच्छूद्रउदाहृतः॥ समानतुल्याद्योग्यरूपादशदोषविवर्जिता॥७॥ उद्वोढावेदविधिनास
सच्छूद्रःप्रकीर्तितः॥ अक्लीबाव्यंगिनीशेस्तामहारोगाद्यदूषिता॥८॥ अनिंदिताशुभकलाचक्षूरोगविवर्जिता॥ बाधिर्य
हीनाचपत्नीकन्यामधुरभाषिणी॥९॥ दूषणैर्दशभिर्हीनावेदोक्तविधिनानरैः॥ विवाहिताचसापत्नीगृहिणीयस्यसर्वदा
॥१०॥ सच्छूद्रःसहिविज्ञेयोदेवादीनांविभागकृत्॥ पुण्यकार्येषुसर्वेषुप्रथमंसापकीर्तिता॥११॥ तयासुविहितोधर्मः संपूर्ण
फलदायकः॥ चातुर्मास्येविशेषेणतयासहगुणाधिकः॥१२॥ भार्यारतिः शुचिर्भृत्यादीनांपोषणतत्परः॥ श्राद्धादिकारको

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नित्यमिष्टापूर्तप्रसाधकः॥१३॥ नमस्कारादिमंत्रेणनामसंकीर्तनेनच॥ देवास्तस्यचतुष्यंतिपंचयज्ञादिकैः शुभैः॥१४॥ स्नानं
चतर्पणंचैववन्हिहोमोप्यमंत्रकः॥ ब्रह्मयज्ञोऽतिथेः पूजांपंचयज्ञान्नसंत्यजेत्॥१५॥ कार्येस्त्रीभिश्चशूद्रैश्चत्यमंत्रंपंचयज्ञ
कं॥ पंचयज्ञैश्चसंतुष्टायथेषांपितृदेवताः॥१६॥ तथापतिव्रतायाश्चपतिशुश्रूषयासदा॥ पतिव्रतायादेहेतुसर्वेदेवाश्चसंति
हि॥१७॥ अतस्ताभ्यांसमेताभ्यांधर्मादीनांसमागमः॥ यदोभयोर्मतेपृष्टेसंतुष्टाः पितृदेवताः॥१८॥ कार्यादीनांचसर्वेषांसंगम
स्तत्रनित्यदा॥ चातुर्मास्येसमायातेविष्णुभुक्तेतयोः शिवं॥१९॥ समानजातिसंभूतापत्नीयस्यधृताभवेत्॥ पूर्वोभर्तार्द्धभा
गीस्याद्द्वितीयस्यनकिंचन॥२०॥ अर्थकार्याधिकारोस्यास्तेनधर्मार्धधारिणी॥ स्वंस्वंकृतंसदेवस्यात्तयोः कर्मशुभाशुभं॥ २१
यानुगच्छतिभर्तारंमृतंसुतपसाद्विज॥ साध्वीसाहिपरिज्ञेयातयाचोद्धियतेकुलं॥२२॥ अन्यजातिमृतंचाथधृतावापिविवाहि
ता॥ वैश्वानरस्यमार्गेणसानमुद्धरतेपतिं॥२३॥ यथाजलाच्चजंबालः कृष्यतेधार्मिकैर्नृभिः॥ एवमुद्धरतेसाध्वीभर्तारंयानुगच्छ
ती॥२४॥ अन्यजातिसमुद्भूताअन्येनविधृतायदि॥ तावुभौधर्मकार्येषुसंत्याज्यौनित्यदामतौ॥२५॥ स्वंस्वंकर्मप्रकुरुतः सत्कर्मजं
स्वकंफलं॥ तस्माद्धरिष्टाहीनावासत्कूल्याशूद्रसंभवैः॥२६॥ धृतानकार्यासापत्नीयत्करोतिनवर्धते॥ तयासहकृतंपुण्यंवर्धते

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दशधोत्तरं॥२७॥अनंततृप्तिदंनैवतत्सुतैरपिवातथा॥ क्रयक्रीताचयाकन्यादासीसापरिकीर्तिता॥ २८॥सच्छूद्रस्याधिकारेसाक
दाचिन्नैवजायते॥ याकन्यास्वयमुद्यम्यपित्रादत्तावरायच॥२९॥विवाहविधिनोढ्वापितृदेवार्थसाधिनी॥ सुलक्षणाविनीताया
विवेकादिगुणाशुभा॥ ३०॥सच्चरित्रापतिपरासातेभ्योदातुमर्हति॥ विशुद्धकुलजाकन्याधर्मोढाधर्मचारिणी॥ ३१॥सापुनाति
कुलंसर्वंमातृतःपितृतस्तथा॥ एषएवमयाप्रोक्तःसच्छूद्राणांपरोविधिः॥३२॥अथोजातिसमुद्भूतासच्छूद्रात्क्रमहीनजाः॥
विवाहेदशधातेषांदशधापुत्रताभवेत्॥३३॥चत्वारउत्तमाःप्रोक्ताविवाहामुनिसत्तम॥ शेषाःसर्वप्रकृतिषुकथिताश्चपुराणवि
दैः॥ ३४॥ प्राजापत्यस्तथाब्राह्मोदैवार्षौचातिशोभनौ॥ गांधर्वश्चासुरश्चैवराक्षसश्चापिपाचकः॥३५॥प्रातिभोधातिनश्चेति
विवाहाःकथितादश॥ एतेहिहीनजातीनांविवाहाःपरिकीर्तिताः॥३६॥औरसःक्षेत्रजश्चैवदत्तःकृत्रिमएवच॥ गूढोत्पन्नो
पविद्धश्चकानीनश्चसहोढकः॥ ३७॥क्रीतःपौनर्भवश्चापिपुत्रादशविधाःस्मृताः॥औरसादपिहीनाश्चतेःपितेषांशुभाव
हाः॥३८॥अष्टादशमितानीचाप्रकृतीनांयथातथा॥ विधिर्नैवक्रियानैवस्मृतिमार्गेपिनैवच॥३९॥तासांब्राह्मणशुश्रूषावि
ष्णुध्यानंशिवार्चनं॥अमंत्रात्पुण्यकरणंदानंदेयंचवैसदा॥४०॥नदानस्यक्षयोलोकेश्रद्धयायत्प्रदीयते॥अश्रद्धयाःशुचि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तयादानंवैरस्यकारणं॥४१॥अहिंसादिःसमादिष्टोधर्मस्तासांमहाफलः॥चातुर्मास्येविशेषेणत्रिदिवेशादिसेवया॥४२॥सुदर्श
नैस्तथाधर्मःसेव्यतेत्वविरोधिभिः॥सच्छूद्रैर्दानपुण्येश्चद्विजशुश्रूषणादिभिः॥४३॥वृत्तिश्चसत्यानृतजावाणिज्यव्यवहारजा
॥अशीतिभागमादद्याद्राजाद्याधुर्षिकःशते॥४४सपादभागवृध्यातुक्षत्रियादिषुगृह्यते॥एवंनबंधोभवतिपातकस्य-
कदाचन॥४५॥प्रातःकर्मसुरेशानंमध्यान्हेद्विजसेवनं॥अपराण्हेथकार्याणिकुर्वन्मर्त्यःसुखीभवेत्॥४६गृहस्थैश्चसदा
भाव्यंयावज्जीवंक्रियापरैः॥पंचयज्ञरतैश्चैवातिथिद्विजसुपूजकैः॥४७॥विष्णुभक्तिरतैश्चैववेदमंत्रविपाठकैः॥सततं-
दानशीलैश्चदीनार्तजनवत्सलैः॥४८॥क्षमादिगुणसंयुक्तैर्द्वादशाक्षरपूजकैः॥षडक्षरमहोद्धारपरमानंदपूरितैः॥४९॥स
दपत्यैःसदाचारैःसतांशुश्रूषणैरपि॥विमत्सरैःसदास्थेयंतापक्लेशविवर्जितैः॥५०॥प्रव्रज्यावर्जनैरेवंसच्छूद्रैर्धर्मतर्जितैः॥
तोषणंसर्वभूतानांकार्यंवित्तानुसारतः॥५१॥सदाविष्णुशिवादीनांयेभक्तास्तेनरानहि॥देववद्दिविदिव्यंतिचातुर्मास्येविशे
षतः॥५२॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेईश्वरसनत्कुमारसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येतपोधिकारेसच्छूद्रकथनंनामनवमोऽध्या
यः॥९॥ ॥नारदउवाच॥ ॥अष्टादशप्रकृतयःकावदस्वपितामह॥वृत्तिस्तासांचकोधर्मःसर्वंविस्तरतोमम॥१

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ब्रह्मोवाच॥ ॥मज्जन्माभूद्भगवतोनाभिपंकजकोशतः॥ स्वकालपरिमाणेनप्रबुद्धस्यजगत्पतेः॥ २॥ततोबहुतिथेकालेके
शवेनपुरास्मृतः॥ स्रष्टुकामेनविविधाः प्रजामनसिराजसीः॥ ३॥ अहंकमलजस्तत्रजातः पुत्रश्चतुर्मुखः॥ उदरंनाभिनालेनप्रवि
श्याथव्यलोकयत्॥ ४॥ तत्रब्रह्मांडकोटीनांदर्शनंमेभवत्पुनः॥ विस्मयाच्चिंतयानस्यसृष्ट्यर्थमभिधावतः॥ ५॥ निर्गम्यपुनरेवा
हंपद्मनालेनयावता॥ बहिरंगीविस्मृतंतत्सर्वसृष्ट्यर्थकारणं॥ ६॥ पुनरेवततोगत्वाप्रजाः सृष्ट्वाचतुर्विधाः॥ नाभिनालेननि
र्गत्यविस्मृतेनांतरात्मना॥ ७॥ तदाहंजडवज्जातोवायुवाचाशरीरिणी॥ तपस्तप्यमहाबुद्धेजडत्वंनोचितंतव॥ ८॥ दशवर्षस
हस्राणिततोहंतपआस्थितः॥ पुनराकाशजावाणीमाभुवाचाविनश्वरा॥ ९॥ वेदरूपाश्रिताप्रूर्वमाविर्भूतातपोबलात्॥ ततोभ
गवतादिष्टः सृजत्वंबहुधाः प्रजाः॥ १०॥ राजसंगुणमाश्रित्यभूतसर्गमकल्पयत्॥ मनसामानसीसृष्टिः प्रथमंचिंतितामया॥
११॥ ततोवैब्राह्मणाजातामरीच्यादिमुनीश्वराः॥ तेषांकनीयांस्त्वंजातोज्ञानवेदांतपारगः॥ १२॥ कर्मनिष्ठाश्चतेनित्यंसृष्ट्यर्थंस
ततोद्य ताः॥ निर्व्यापारोविष्णुभक्तएकांतब्रह्मसेवकः॥ १३॥ निर्ममोनिरहंकारोममत्वंमानसः सुतः॥ क्रमान्मयातुतेषांवैवेद
रक्षार्थमेवच॥ १४॥ प्रथमामानसीसृष्टिर्द्विजात्यादिविनिर्मिता॥ ततोहमांगिकींसृष्टिंसृष्टवांस्तत्रनारद॥ १५॥ सुरवाचब्राह्मणा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

जाता बाहुभ्यः क्षत्रियाममम॥ वैश्याऊरुसमुद्भूताः पद्भ्यांशूद्राबभूविरे॥१६॥ अनुलोमविलोमाभ्यांक्रमाच्चक्रमयोगतः॥ शूद्रादधो
धोजाताश्चसर्वेपादतलोद्भवाः॥१७॥ताःसर्वास्तुप्रकृतयोममदेहांशसंभवाः॥ नारदत्वंविजानीहितासांनामानिवच्मिते॥१८॥ब्रा
ह्मणः क्षत्रियावैश्यस्त्रयएवद्विजातयः॥ वेदास्तपोध्ययनंचयजनंदानमेवच॥१९॥ वृत्तिरध्यापनाच्चैवतथास्वल्पप्रतिग्रहात्॥
विप्रः समर्थस्तपसायद्यपिस्यात्प्रतिग्रहे॥२०॥ तथापिनैवगृह्णीयात्तपोरक्षायतःसदा॥ वेदपाठोविष्णुपूजाब्रह्मध्यानमलोभता
॥२१॥अक्रोधतानिर्मलत्वंक्षमासारत्वमीर्यता॥ क्रियातत्परतादानक्रियासत्यादिभिर्गुणैः॥२२॥भूषितोयोभवेन्नित्यंसविप्रइति
कथ्यते॥ क्षत्रियेणतपःकार्यंयजनंदानमेवच॥२३॥वेदपाठोविप्रभक्तिरेषांशस्त्रेणजीवनं॥ स्त्रीबालगोब्राह्मणार्थेभूम्यर्थेस्वा
मिसंकटे॥२४॥संप्राप्तेशरणेचैवपीडितानांचशब्दिते॥आर्तत्राणपरायेचक्षत्रियाब्रह्मणाकृताः॥२५॥धनवृद्धिकरोवैश्यः प
शुपालीकृषीवलः॥रसादीनांचविक्रेतादेवब्राह्मणपूजकः॥२६॥अर्थवृद्धिकरोव्याजाद्यज्ञकर्मादिकारकः॥दानमध्ययनंचेति
वैश्यवृत्तिरुदाहृता॥२७॥एतान्येवत्वमंत्राणिशूद्रः कारयतेसदा॥नित्यंषड्देवतंश्राद्धंहंतकारोग्निनतर्पणं॥२८॥देवद्विजाति
भक्तिश्चनमस्कारेणसिध्यति॥ शूद्रोपिप्रातरुत्थायकृत्वापादाभिवंदनं॥२९॥विष्णुभक्तिमयान्छ्लोकान्पठन्विष्णुत्वमाप्नुयात्

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वार्षिकव्रतकृन्नित्यंतिथिवाराधिदैवतः॥३०॥अन्नदः सर्वजीवानांगृहस्थः शूद्रईरितः॥अमंत्राण्यपिकर्माणिकुर्वन्नेवहि
मुच्यते॥३१॥चातुर्मास्यव्रतकरः शूद्रोपिहरितांव्रजेत्॥ शिल्पीचनर्तकश्चैवकाष्ठकारः प्रजापतिः॥३२॥धर्मकश्चित्रकश्चैव
सूत्रकोरजकस्तथा॥गच्छकस्तंतुकारश्चचक्रिकश्चर्मकारकः॥३३॥सूनिकोध्वनिकश्चैवकोल्हिकोमत्स्यघातकः॥औनामि
कस्तुचांडालः प्रकृत्यष्टादशैवताः॥३४॥शिल्पिनःस्वर्णकारश्चदारुकः कांस्यकारकः॥काडुकः कुंभकारश्चप्रकृत्याउत्तमाश्च-
षट्॥३५॥खरवाद्युष्ट्रवाहीचहयवाहीतथैवच॥गोपालइष्टवाकारोअधमाधमपंचकं॥३६॥रजकश्चर्मकारश्चनटोबुरुडए
वच॥कैवर्तमेदभिल्लाश्चसप्तैतेअंत्यजाःस्मृताः॥३७॥योयस्यहीनोवर्णेनसचाष्टादशमोनरः॥सर्वासांप्रकृतीनांचउत्तमा
मध्यमाःसमाः॥३८॥भेदास्त्रयःसमाख्याताविज्ञेयाःस्मृतिनिर्णयात्॥शिल्पिनःसप्तविज्ञेयाउत्तमाःसमुदाहृताः॥३९॥
स्वर्णकृत्कंबुकश्चैवतंदुलीपुष्पलावकः॥तांबूलीनापिकश्चैवमणिकारश्चसप्तधा॥४०॥नस्नानंदेवताहोमस्तपोनियमए
वच॥नस्वाध्यायवषट्कारौनचशुद्धिर्विवाहिता॥४१॥एतासांप्रकृतीनांचगुरुपूजासदोदिता॥विप्राणांप्राकृतोनित्यंदा
नमेवपरोविधिः॥४२॥सर्वेषामेववर्णानामाश्रमाणांमहामुने॥सर्वासांप्रकृतीनांचविष्णुभक्तिःसदाशुभा॥४३॥इतिते-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कथितंसर्वंयथाप्रकृतिसंभवं॥ कथंशृणुमहापुण्यांशूद्रः शुद्धिमगाद्यथा॥ ४४॥ इदंपुराणंपरमंपवित्रंविशुद्धधीर्यस्तुशृ
णोतिवापठेत्॥ विधूयपापानिपुरार्जितानिसयातिविष्णोर्भवनंक्रियापरः॥ ४५॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारद
संवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येप्रकृतिकथनंनामदशमोऽध्यायः॥ १०॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥ शूद्रःपैंजवनोनामगार्हस्थ्या
च्छुद्धिमाप्तवान्॥ धर्ममार्गाविरोधेनतन्निबोधमहामते॥ १॥ आसीत्पैंजवनः शूद्रःपुराचेतायुगेकिल॥ सधर्मनिरतःख्यातो
विष्णुब्राह्मणपूजकः॥ २॥ न्यायागतधनोनित्यंशांतःसर्वजनप्रियः॥ सत्यवादीविवेकज्ञस्तस्यभार्याचसुंदरी॥ ३॥ धर्मोढावेदवि-
धिनासमानकुलजाशुभा॥ पतिव्रतामहाभागादेवद्विजहितेरता॥ ४॥ काश्यांसंबंधिताबालावैजयंत्याविवाहिता॥ साध-
र्माचरणेदक्षावैष्णवव्रतचारिणी॥ ५॥ भर्तासूहृतथासम्यक्क्रीडेसुविनीतवत्॥ सोपिरेमेतयाकालेहस्तिन्येवमहागजः
॥ ६॥ अर्थाप्तिःपूर्वपुण्येनजातातस्यमहात्मनः॥ वाणिज्यंस्वजनैर्नित्यंस्वदेशपरदेशजं॥ ७॥ कारयत्यर्थजातेश्चपरकीय
स्वकीयकैः॥ एवमर्थश्चबहुधासंजातोधर्मदर्शनः॥ ८॥ पुत्रद्वयंचसंजातंपितुःशुश्रूषणेरतं॥ तस्यपुत्राःपितुर्भक्ताद्रव्या
दिमदवर्जिताः॥ ९॥ पितृवाक्यरताःश्रेष्ठाःस्वधर्माचारशोभनाः॥ पित्रोः शुश्रूषणादन्यन्नाभिनंदंतिकिंचन॥ १०॥ तेसंबंधैः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सुसंबंधाः पित्राधर्मार्थदर्शिना ॥ तत्सल्योमातृपित्रर्चोकारयंत्यनिवारितं ॥ ११ ॥ ऋद्धिमद्भवनंतस्यधनधान्यसमन्वितं ॥ सोपिधर्मरतो
नित्यंदेवतातिथिपूजकः ॥ १२ ॥ गृहागतोनविमुखोयस्यजातुकदाचन ॥ शीतकालेधनंप्रादादुष्णकालेजलान्नदः ॥ १३ ॥ वर्षाका
लेवस्त्रदश्चबभूवान्नप्रदः सदा ॥ वापीकूपतडागादिप्रपादेवगृहाणिच ॥ १४ ॥ कारयत्युचितेकालेशिवविष्णुव्रतस्थितः ॥ इष्टधर्म
स्तुवर्णानांसमाचीर्णोमहाफलः ॥ १५ ॥ अन्येषांपूर्वधर्माणांतेषांपूतकरःसदा ॥ सबभूवधनाढ्योपिव्यसनैर्नसमाश्रितः ॥ १६ ॥
विष्णुभक्तिरतोनित्यंचातुर्मास्येविशेषतः ॥ एकदागालवमुनिःशिष्यैर्बहुभिरावृतः ॥ १७ ॥ ब्रह्मज्ञानरतःशांतस्तपोनिष्ठोमहावशी
अभ्याजगामशूद्रस्यगेहेपेजवनस्थसः ॥ १८ ॥ सवाग्भिर्मधुभिस्तस्यअभ्युत्थानासनादिभिः ॥ उपचारैर्मुदायुक्तःकृतार्थइव
मानयन् ॥ १९ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजातंजीवितमुत्तमं ॥ अद्यमेसफलोधर्मःकुशलश्चोद्धृतस्त्वया ॥ २० ॥ ममपापसहस्राणिद
ष्टादग्धानितेमुने ॥ गृहंममगृहस्थस्यसकलंपावितंत्वया ॥ तस्यभक्त्याप्रसन्नोभूद्गतमार्गपरिश्रमः ॥ उवाचमुनिशार्दूलःस
च्छूद्रंतंकृतांजलिं ॥ २२ ॥ कच्चित्कुशलंसौम्यमनोधर्मेप्रवर्तते ॥ अर्थानुबंधाःसततंबंधुदारसुतादयः ॥ २३ ॥ गोविंदेसततंभ-
क्तिर्दानदस्त्वंभविष्यसि ॥ धर्मार्थकामकार्येषुसप्रभावंमनस्तव ॥ २४ ॥ विष्णुपादोदकंनित्यंशिरसाधारयिष्यसि ॥ पादोद्भवं-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

चगंगोदंद्वादशाब्दफलप्रदं॥२५॥ चातुर्मास्येविशेषेणतत्फलंद्विगुणंभवेत्॥ हरिभक्तिर्हरिकथाहरिस्तोत्रंहरेर्नतिः॥ २६॥ हरि
ध्यानंहरेः पूजासुमेदेवेचमोक्षकृत्॥ एवंब्रुवाणंसमुनिंपुनराहगतिंगतः॥२७॥ भवद्दृष्ट्याश्रमफलमेतज्ज्ञातंनसंशयः॥ तथा
पिश्रोतुमिच्छामितववाणीमनामयीं॥ २८॥ भवादृशानांगमनंसर्वार्थेषुप्रकल्प्यते॥ ततस्तौसमुदायुक्तौसंजातौहृष्टचेतसौ
मुनिंपैजवनोनामसच्छद्रःप्राहसंमतः॥ किमागमनकृत्यंतेकथयस्वप्रसादतः॥ ३०॥ कोवातीर्थप्रसंगश्चचातुर्मास्येसमीपगे
गालवःप्राहसच्छद्रधार्मिकंसत्यवादिनम्॥३१॥ ममतीर्थावसिक्तस्यमासाबहुतरागताः॥ इदानीमाश्रमंयास्येचातुर्मास्येसमा
गते॥३२॥ आषाढेशुक्लैकादश्यांकरिष्येनियमंगृहे॥ नारायणस्यप्रीत्यर्थंश्रेयोर्थंचात्मनस्तथा॥३३॥ प्रत्युवाचमुनिर्धर्मान्विनयान
तकंधरं॥३४॥ ॥पैजवनउवाच॥ ॥मामनुग्रहजांबुद्धिंकुरुष्वद्विजपुंगव॥ वेदेधिकारोनैवास्तिवेदसारजपस्यवा
॥३५॥ पुराणस्मृतिपाठस्यतस्मात्किंचिद्वदस्वमे॥ तत्वात्मसदृशंकिंचिद्भातिरूपंमहाफलं॥ चातुर्मास्येविशेषेणमुक्तिसंसाधकं
वद॥३६॥ ॥गालवउवाच॥ ॥शालग्रामेगतंविष्णुंचक्रांकितपुटंसदा॥ येर्चयंतिनरानित्यंतेषांभक्तिःस्वदूरतः॥३७
शालग्रामेमनोयस्ययत्किंचित्क्रियतेशुभं॥ अक्षय्यंतद्भवेन्नित्यंचातुर्मास्येविशेषतः॥३८॥ शालग्रामशिलायत्रयत्रद्वाराव-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तीशिला॥ उभयोःसंगमःप्राप्तोमुक्तिस्तस्यनदुर्लभा॥३९॥शालग्रामशिलायस्यांभूमौसंपूज्यतेनृभिः॥पंचक्रोशंपुनात्येषाअ-
पिपापशतान्वितैः॥४०॥तैजसंपिंडमेतद्धि ब्रह्मरूपमिदंशुभं॥यस्याःसंदर्शनादेवसद्यःकल्मषनाशनं॥४१॥सर्वतीर्थानिपुण्या
निदेवतायतनानिच॥नद्यःसर्वामहाशूद्रतीर्थत्वंप्राप्नुवंतिहि॥४२॥सन्निधानेनवैतस्याःक्रियाःसर्वत्रशोभनाः॥ व्रजंतिहि
क्रियात्वंचचातुर्मास्येविशेषतः॥४३॥पूज्यतेभवनेयस्यशालग्रामशिलाशुभा॥कोमलैस्तुलसीपत्रैर्विसुखस्तत्रवैयमः॥४४
ब्राह्मणक्षत्रियविशांसच्छूद्राणामथापिवा॥शालग्रामाधिकारोस्तिनचान्येषांकदाचन॥४५॥ ॥सच्छूद्रउवाच॥
ब्रह्मन्वेदविदांश्रेष्ठसर्वशास्त्रविशारद॥स्त्रीशूद्रादिनिषेधोयंशालग्रामेहिश्रूयते॥४६॥मादृशान्सकथंशालग्रामेपूजाविधिंव
द॥४७॥ ॥गालवउवाच॥ ॥असच्छूद्रगतंदासनिषेधंविद्धिमानद॥स्त्रीणामपिचसाध्वीनांनैवाभावःप्रकीर्तितः॥४८
साभूच्चसंशयस्तेस्मि नाशुषेसंशयात्फलंशालग्रामार्चनपराःशुद्धदेहाविवेकिनः॥४९॥नतेयमपुरंयांतिचातुर्मास्येपिपूजकाः
शालग्रामार्पितंमाल्यंशिरसाधारयंतियेः॥५०॥तेषांपापसहस्राणिविलयंयांतितत्क्षणात्॥शालग्रामशिलाग्रेतुयेप्रयच्छंतिदी
पकं॥५१॥तेषांसौरपुरेवासःकदाचिन्नैवहीयते॥शालग्रामगतंविष्णुंसुमनोभिर्मनोहरैः॥ येऽर्चयंतिमहाशूद्रसुमेदेवेहयो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तुयः॥५२॥पंचामृतेनस्नपनंयेकुर्वंतिसदानराः॥शालग्रामशिलायांचनतेसंसारिणोनराः॥५३॥मुक्तेर्निदानममलंशालग्राम-
गतंहरिं॥ तद्दिव्यस्यसदाभक्त्यायोध्यायतिसमुक्तिभाक्॥५४॥तुलसीदलजांमालांशालग्रामोपरिन्यसेत्॥चातुर्मास्येविशेषे
णसर्वकामानवाप्नुयात्॥५५॥नतावत्पुष्पजामालाशालग्रामस्यवल्लभा॥सर्वदातुलसीदेवीविष्णोर्नित्यंशुभाप्रिया॥५६॥तुल-
सीवल्लभानित्यंचातुर्मास्येविशेषतः॥शालग्रामोमहाविष्णुस्तुलसीश्रीर्नसंशयः॥५७॥अतोवासितपानीयैःस्नाप्यचंदनचर्चितैः
मंजरीभिर्युतंदेवंशालग्रामशिलाहरिं॥५८॥तुलसीसंभवाभिश्चकृत्वाकामानवाप्नुयात्॥पत्रेतुप्रथमेब्रह्माद्वितीयेभगवान्शिवः
॥मंजर्योभगवान्विष्णुस्तदेकस्थंत्रयं सदा॥मंजरीदलसंयुक्ताग्राह्याबुधजनैःसदा॥तांनिवेद्यहरौभक्त्याजन्मादिक्षयकार
णं॥शालग्रामेधूपराशिंनिवेद्यहरितत्परः॥६१॥चातुर्मास्येविशेषेणमनुष्योनैवनारकी॥शालग्रामंजनोदृष्ट्वापूजितंकुसुमैः
शुभैः॥६२॥सर्वपापविशुद्धात्मायातितन्मयतांहरौ॥संस्तुत्याश्मगतंविष्णुंगंडकीजलसंभवं॥६३॥श्रुतिस्मृतिपुराणैश्चसो-
हिविष्णुपदंव्रजेत्॥शालग्रामशिलायाश्चचतुर्विंशतिसंख्यकाः॥भेदाःसंतिमहाशूद्रतान्शृणुष्वमहामते॥६४॥इमाद्वादश्या
लोकेचचतुर्विंशतिसंख्यकाः॥तासांचदेवतंविष्णुंनामानितेवदाम्यहं॥६५॥सएवभूतश्चतुरुत्तराभिविशाद्भिरेकोभगवान्

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यथाद्यः॥ सएवसंवत्सरनामसंज्ञः सएवग्रावागतआदिदेवः॥ ६६॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमा
हात्म्येपैजवनोपाख्यानंनामएकादशोऽध्यायः॥ ११॥ ॥पैजवनउवाच॥ ॥एतान्भेदान्ममब्रूहिविस्तरेणतपोधन॥
त्वद्वाक्यामृतपानेनतृषानैवप्रशाम्यति॥ १॥ ॥गालवउवाच॥ ॥शृणुविस्तरतोभेदान्पुराणोक्तान्वेदामिते॥ याञ्छ्रुत्वामु
च्यतेवश्यंमनुजःसर्वकिल्बिषात्॥ २॥ पूर्वंतुकेशवःपूज्योद्वितीयंमधुसूदनः॥ संकर्षणस्तृतीयस्तुततोदामोदरःस्मृतः॥ पंच-
मोवासुदेवाख्यःषष्ठःप्रद्युम्नसंज्ञकः॥ सप्तमोविष्णुरुक्तश्चाष्टमोमाधवएवच॥ ४॥ नवमोनंतमूर्तिश्चदशमःपुरुषोत्तमः॥ अधो
क्षजस्ततःपश्चाद्द्वादशस्तुजनार्दनः॥ ५॥ त्रयोदशश्चगोविंदश्चतुर्दशस्त्रिविक्रमः॥ श्रीधरश्चपंचदशोहृषीकेशस्तुषोडशः॥ ६
नृसिंहस्तुसप्तदशोविश्वयोनिस्ततःपरं॥ वामनश्चततःप्रोक्तस्ततोनारायणःस्मृतः॥ ७॥ पुंडरीकाक्षउक्तस्तुत्वुपेंद्रश्चततःपरं
हरिस्त्रयोविंशतिमःकृष्णश्चांत्यउदाहृतः॥ ८॥ शालग्रामस्यभेदास्तेमयोक्तास्तवशूद्रज॥ मूर्तिभेदास्तथाप्रोक्ताएतेएवमहा
धनं॥ ९॥ मूर्तयस्तिथिनामास्युरेकादश्यःसदैवहि॥ संवत्सरेणपूज्यंतेचतुर्विंशतिमूर्तयः॥ १०॥ देवाश्चताराश्चतथाचतुर्विंशति
संख्यकाः॥ मासामार्गशिराद्याश्चमासार्धा पक्षसंज्ञकाः॥ ११॥ अधीशसहितान्नित्यंपूजयन्भक्तिभाग्भवेत्॥ चतुर्विंशतिसं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ज्ञंचचतुष्टयमुदाहृतं॥ १२॥ एतच्चतुष्टयंनृणांधर्मकामार्थमोक्षदं॥ यःशृणोतिनरोभक्त्यापठेद्वापिसमाहितः॥ १३॥ भूतसर्ग
स्यगोप्तासोहरिस्तस्यप्रसीदति॥ १४॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येमूर्त्युत्पत्तिर्नामद्वादशो
ध्यायः॥ १२॥ ॥ पैजवनउवाच॥ ॥ शालग्रामशिलायांचजगदादिःसनातनः॥ कथंपाषाणतांप्राप्तोगंडक्यांतच्चमेव
द॥ १॥ त्वत्प्रसादेनविप्रर्षेहरौभक्तिर्दृढाभवेत्॥ भवंतस्तीर्थरूपाहिदर्शनात्पापहारिणः॥ २॥ तीर्थामृतावगाहेनयथापावित्र-
तानृणां॥ भवद्वाक्यामृताज्जातातथामममनसंशयः॥ ३॥ ॥ गालवउवाच॥ ॥ इतिहासमिमंपुण्यंपुराणेषुचपठ्यते॥
यथासएवभगवान्शालग्रामत्वमागतः॥ ४॥ महेश्वरश्चलिंगत्वंकथयेहंतवानघ॥ पूर्वंप्रजापतिर्दक्षोब्रह्मणोःगुष्ठसंभवः॥ ५
तस्यासीद्दुहितासाध्वीसतीनाम्नीसुलक्षणा॥ हरेणोढाविधिज्ञेनवेदोक्तविधिनाततः॥ ६॥ सचकारमहायज्ञंहरद्वेषविमूढधीः
तेनद्वेषेणमहतासतीप्रकुपिताभृशं॥ ७॥ यज्ञवेद्यांसमागम्यवन्हिधारणयातदा॥ प्राणायामपराभूत्वादेहोत्सर्गंचकार-
सा॥ ८॥ पितृभागंपरित्यज्यस्वभागेनहतासती॥ मनसाध्यानमगमच्छीतलंचहिमालयं॥ ९॥ यत्रयत्रमनोयातिस्वकर्मव
शगंमृतौ॥ अवतारस्तत्रतत्रजायतेनात्रसंशयः॥ १०॥ दह्यमानाहिसादेवीहिमालयसुताभवत्॥ तत्रसापार्वतीभूत्वातप

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

उग्रासमाश्रिता॥ ११॥ शिवभक्तिरता नित्यं हरव्रतपरायणा॥ शृंगे हिमवतः पुत्री मनोन्यस्य महेश्वरे॥ १२॥ ततो वर्षसहस्रांते
भगवान्भूतभावनः॥ अथाजगाम तं देशं विप्ररूपो महेश्वरः॥ १३॥ तां ज्ञात्वा तपसा शुद्धां कर्मभावैः परीक्षितैः॥ ततो दिव्यव-
पुर्भूत्वा करे जग्राह पार्वतीं॥ १४॥ तपसा निर्जितश्चास्मि करं वाणि च किं प्रियं॥ ततः प्राह महेशानं प्रमाणं मे पिता कुरु॥ १५॥ सप्त
र्षीन्स तथोक्तस्तु प्रेषयामास शंकरः॥ ते तत्र गत्वा समयं वक्तुं हिमवता सह॥ १६॥ निवेद्य च महेशाने प्रेषितास्मुनयो ययुः॥ ततो
लग्नदिने देवा महेंद्रादय ईश्वरं॥ १७॥ ब्रह्मविष्णुपुरोगेश्च पुरोधाया ग्निका ययुः॥ योगसिद्धाः समायातं वरवेषं वृषध्वजं॥ १८
हिमवान्पूजयामास मधुपर्कादिकैः शुभैः॥ उपचारैर्मुदा युक्तो मानयन्कृतकृत्यतां॥ १९॥ वेदोक्तेन विधानेन तां कन्यां समयो-
जयत्॥ पाणिग्रहेण विधिना द्विजातिगणसंवृतः॥ २०॥ वन्हिं प्रदक्षिणीकृत्य गिरीशस्तदनंतरं॥ दानकाले च गोत्रादि पृष्टो-
लज्जापरोहरः॥ ब्रह्मणो वचनात्तेन विधिशेषो वशोषितः॥ चरुप्राशनकाले तु पंचवक्त्रो विकाशकृत्॥ २२॥ सहितः सकलैर्देवैः
कुतूहलपरायणैः॥ गिरिजार्थे समायुक्तो वरः सोपि महेश्वरः॥ २३॥ नवकोटिमुखान्दृष्ट्वा सा दृहासो जनो भवत्॥ वैदिकीश्रु
तिरित्युक्ता शिवत्वं स्थिरतां व्रज॥ २४॥ लज्जिता सा परित्यागं न करोत्यं च जन्मसु॥ भर्तारमभिता पार्वी हरमेवाभ्यगच्छत॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

देवानांपर्वतानांचप्रहृष्टंसकलंकुलं॥ ततोविवाहेसंपूर्णेहरोऽगात्कौतुकौकसि॥२६॥ गणानांचापिसांनिध्येनामर्षयसदंबिकां-
पारिबर्हंततोदत्वाशैलेनसविसर्जितः॥२७॥ मानितःसत्कृतश्चापिमंदरालयमभ्यगात्॥ विश्वकर्माततस्तस्यक्षणेनमणिमद्गृ-
हं॥२८॥ निर्ममेदेवदेवस्यस्वेच्छावद्विष्णुसुंदरं॥ सर्वर्द्धिमत्प्रशस्ताभंमणिविद्रुमभूषितं॥२९॥ स्थूणासहस्रसंयुक्तंमणिवेदिम
नोहरं॥ गणानंदिप्रभृतयोयस्यद्वारिसमाश्रिताः॥३०॥ त्रिनेत्राःशूलहस्ताश्चबभूवुःशिवरूपिणः॥ वाटिकाअस्यपरितःपारि
जाताःसहस्रशः॥३१॥ कामधेनुर्मणिर्दिव्योयस्यद्वारिसमाश्रितौ॥ तस्मिन्मनोहरतरेकामवृद्धिकरेगृहे॥३२॥ वसतःपार्वती
सार्धंकामोदृष्टिपथंययौ॥ वायुरूपःशिवंदृष्ट्वाकामःप्रोवाचशंकरं॥३३॥ नमस्तेसर्वरूपायनमस्तेवृषभध्वज॥ नमस्तेगण
नाथायपाहिनाथनमोस्तुते॥३४॥ त्वयाविरहितंलोकंशववत्पृशतेमही॥ नत्वयारहितंकिंचिद्दृश्यतेसचराचरे॥३५॥ त्वं
गोप्तात्वंविधाताचलोकसंहारकारकः॥ कृपांकुरुमहादेवदेहदानंप्रयच्छमे॥३६॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥यन्मयात्वंपु
रादग्धःपर्वतेपुरतोऽनघ॥ तस्याएवसमीपेत्वंपुनरेहिस्वदेहवान्॥३७॥ एवमुक्तस्ततःकामःस्वशरीरमुपागतः॥ वंवंदेचर
णौशूद्रविनयावनतोभवत्॥३८॥ ततोननामचरणौपार्वत्यासंप्रहृष्टवान्॥ लब्धप्रसादस्तुतयोःसमीपाद्भुवनत्रये॥३९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

चचारसुमहातेजामहामोहबलान्वितः॥पुष्पधन्वापुष्पबाणस्त्याकुंचितशिरोरुहः॥४०॥सदाघूर्णितनेत्रश्चतपोदेहमु
पाविशत्॥दिव्यासवैर्दिव्यगंधैर्वस्त्रमाल्यादिभिस्तथा॥४१॥सरव्यसंभोगसमयेपरिचक्रुःसमंततः॥एवंप्रक्रीडतस्तस्य
वत्सराणांशतंययौ॥४२॥साग्रमेकानिशायद्वन्मैथुनेसक्तचेतसः॥एतस्मिन्नंतरेदेवास्तारकात्प्रद्रुताभयात्॥४३॥ब्र-
ह्माणंशरणंजग्मुःस्तुत्वातंशरणंगताः॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥तारकोसौमहारौद्रस्त्वयादत्तवरःपुरा॥४४॥विजित्य
तरसाशक्रंभुंक्तेत्रैलोक्यपूजितः॥वधोपायोयथातस्यजायतेत्वंकुरुस्वयं॥४५॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥मयादत्तवरश्चा
सौमयैवोच्छिद्यतेकथं॥स्वयंसंवर्ध्यकंटकंछेत्तुंकोपिनचार्हति॥४६॥तस्मात्तस्यवधोपायंकथयामिदुरात्मनः॥पार्वत्या
योमहेशानात्सूनुरुत्पद्यतेहिसः॥४७॥दिनसप्तचतुर्भूत्वातारकंसहनिष्यति॥इतिवाक्यंतुतेश्रुत्वामंदरंलोकसुंदरं॥४८
ब्रह्मलोकात्समाजग्मुःपीडितादैत्यदानवैः॥तत्रनंदिप्रभृतयोगणाःशूलभृतःपुरः॥४९॥गृहद्वारेत्युपावृत्यतस्थुःसं
यतचेतसः॥५०॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥देवाश्चदुःखातुरचेतसोभृशंहतप्रभास्त्यक्तगृहाश्रयारिवृलाः॥संप्राप्य-
मासांश्चतुरःतपस्थितादेवेप्रसुप्तेहरतोषणंपरं॥५१॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हात्म्येपेजवनोपाख्यानेत्रयोदशोऽध्यायः॥१३॥ ॥गालवउवाच॥ ॥शक्रादयस्तुदेवेशादुःखसंतप्तमानसाः॥ ई
श्वरादर्शनप्राप्तमनःकर्मेंद्रियारतिं॥१॥नप्राप्तुर्लोकनाथंतेकृत्वायःप्रतिमाकृतिं॥तपसाराधयामासुःसर्वभूतहृदिस्थि
तं॥२॥कपर्दशिरसंदेवंशूलहस्तंपिनाकिनं॥कपालखट्वांगधरंदशहस्तंकिरीटिनं॥३॥उमासहितमीशानंपंचवक्त्रंम
हाभुजं॥कर्पूरगौरदेहाभंसितभूतिविभूषितं॥४॥नागयज्ञोपवीतेनगजचर्मसमन्वितं॥कृष्णासारत्वचाचापिकृतमा
वरणंविभुं॥५॥कृतध्यानासुरास्तत्रवृक्षाधारेसमाश्रिताः॥व्रतचर्यासमाश्रित्यप्रचक्रुस्तपउत्तमं॥६॥षडक्षरेणमंत्रे
णशैवेनविहितासुराः॥ ॥शूद्रउवाच॥ ॥व्रतचर्यात्वयायासाप्रोक्तासंजायतेकथं॥७॥ब्रह्मन्विस्तरतोब्रूहिनतृ
प्येतेवचोमृतैः॥८॥ ॥गालवउवाच॥ ॥जपंभस्मचखट्वांगंकपालंस्फाटिकंतथा॥रुद्राक्षमालापंचवक्त्रमर्धचंद्रंच-
मूर्धनि॥९॥चित्रकृत्तिपरीधानंकौपीनंकुंडलद्वयं॥घंटायुग्मंत्रिशूलंचसूत्रंत्वार्यस्वरूपकं॥१०॥अमीभिर्लक्षणैर्ल-
क्ष्यंमयोक्तंतवशूद्रज॥अनेनविधिनासर्वेदेवावन्हिपुरोगमाः॥११॥सर्वेआराधयामासुःसर्वोपायैर्वरप्रदं॥चातुर्मा-
स्येचसंपूर्णेसंपूर्णेकार्तिकेमले॥१२॥चीर्णव्रतान्सुरान्दृष्ट्वाविशुद्धांश्चमहेश्वरः॥मतिंतेषांददौतुष्टोजीवात्मासर्वभू

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तद्दृक् ॥१३॥ शतरुद्रियजाप्येनविधानसहितेनच ॥ ध्यानेनदीपदानेनचातुर्मास्येतुतोषमः ॥१४॥ पूजनैः षोडशविधैर्ये
थाविष्णोस्तथापरे ॥ कुर्वाणान्भक्तिभावेनज्ञात्वादेवान्समागतान् ॥१५॥ प्रहृष्टोभगवान्रुद्रोददौतेषांशुभांमतिं ॥ ततः
संभंत्र्यतेदेवावन्हिंस्तुत्वायथार्थतः ॥१६॥ प्रसन्नवदनंचक्रुः कार्यसाधनतत्परं ॥ कर्मसाक्षीमहातेजाः कृत्वापारावतंवपुः
प्रविवेशततोमध्येद्रष्टुं देवंमहेश्वरं ॥ चकारगतिविक्षेपंगुंठनैरवगुंठनैः प्लुंठनैः सर्पणैश्चैवचारुरूपोद्धुतंगतिः ॥ तंदृ
ष्ट्वाभगवांस्तत्रकारणंसमबुध्यत ॥१९॥ ऊर्ध्वरेतास्ततस्तस्मिन्ससर्जासोदधारतं ॥ वीर्यंवन्हिसुरवैचैवसोत्सपातगृहा
द्बहिः ॥२०॥ गतेतस्मिन्परंगेथपार्वतीविफलश्रमा ॥ संक्रुद्धासर्वदेवानांसाशशापमहेश्वरी ॥२१॥ यस्मान्ममेच्छाविहताभ
वद्भिर्दुष्टबुद्धिभिः ॥ तस्मात्साषाणतामाशुव्रजंतुत्रिदिवौकसः ॥२२॥ निरपत्यानिदयाश्चसर्वेदेवाभविष्यथ ॥ ततः प्र
सादयामासुः प्रणताः शापयंत्रिताः ॥२३॥ महद्दुःखंसंप्रविष्टाः पुनः पुनरथाब्रुवन् ॥२४॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥
त्वंमातासर्वदेवानांसर्वसाक्षीसनातना ॥ उत्पत्तिस्थितिसंहारकारणंजगतांसदा ॥२५॥ भूतप्रकृतिरूपात्वंमहाभूत
समाश्रिता ॥ अपर्णातपसांधात्रीभूतधात्रीवसुंधरा ॥२६॥ मंत्राराध्यामंत्रबीजंविश्वबीजलयस्थितिः ॥ यज्ञादिफ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

लधात्रीचस्वाहारूपेणसर्वदा॥२७॥मंत्रयंत्रसमोपेताब्रह्मविष्णुशिवादिषु॥ नित्यरूपामहारूपासर्वरूपानिरंजना॥२८
दोषत्रयसमाक्रांतजनानांश्रेयसप्रदा॥ महालक्ष्मीमहाकालीमहादेवीमहेश्वरी॥२९॥विश्वेश्वरीमहामायामायाबीज
वरप्रदा॥ वररूपावरेण्यात्वंवरदात्रीवरासुता॥३०॥बिल्वपत्रैः शुभैर्यत्वांपूजयंतिनराःसदा॥तेषांराज्यप्रदात्रीचकाम
दासिद्धिदासदा॥३१॥चातुर्मास्येःर्चितायेस्त्वंबिल्वपत्रैर्विशेषतः॥ तेषांवांछितसिध्यर्थंजाताकामदुघास्वयं॥३२॥येःर्चे
यंतिसदालोके महेश्वरसमन्वितां॥ बिल्वपत्रैर्महाभक्त्याननेषांदुःखदुष्कृती॥३३॥चातुर्मास्येविशेषेणतवपूजामहा
फला॥ अद्यप्रभृतियेलोकेर्बिल्वपत्रैस्तुपूजिता॥३४॥विधास्यतिमहेशानितेषांज्ञानमनुत्तमं॥ चातुर्मास्येधिकफलं
बिल्वपत्रंवरानने॥३५॥उमामहेश्वरप्रीत्यैदत्तंविधिवदक्षयं॥ यथाश्रीस्तुलसीवृक्षेतथाबिल्वेचपार्वती॥३६॥त्वन्
मूर्त्यादृश्यसेविश्वंसकलाभीष्टदायिनी॥चातुर्मास्येविशेषेणसेवितौद्वौमहाफलौ॥३७॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणे
ब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येइंद्रादीनांशापप्रदानपैजवनोपाख्यानंनामचतुर्दशोऽध्यायः१४॥ ॥पैजवन
उ०॥ ॥श्रीःकथंतुलसीरूपाबिल्ववृक्षेचपार्वती॥ एतच्चविस्तरेणत्वंमुनेतत्वंवदप्रभो॥१॥ ॥गालवउवाच·

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुरादेवासुरेयुद्धेदानवाबलदर्पिताः ॥ देवान्निर्जग्मुः संग्रामे घोररूपाः सुदारुणाः ॥२॥ देवाश्च भयसंविग्नाब्रह्माणंशरणंय
युः तेस्तुत्वापि तरंनत्वाबृहस्पतिपुरःसराः ॥ ३॥ तस्थुः प्रांजलयः सर्वेतानुवाचपितामहः ॥ किमर्थंस्वाननिकरमस्मत्सेह
मुपागताः ॥४॥ कारणंकथ्यताम्माशु वन्हींद्रवसुभिर्युताः ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ दैत्यैः पराजितास्तातसंगरेद्भुतका-
रिभिः ॥५॥ वयंसर्वेपराक्रांताअतस्त्वांशरणंगताः ॥ त्रात्वस्मान्देवदेवेशशरणंसमुपागतान् ॥ ६॥ तच्छ्रुत्वाभगवान्ब्रा
हब्रह्मालोकपितामहः ॥ मयानशक्यतेकर्तुंपक्षः कस्यजनस्यच ॥७॥ वक्ष्यास्युपायंसद्धर्माश्रितानांभवतांपुरा ॥ एकदा
शिवभक्तानांविवादः सुमहानभूत् ॥८॥ समंकेशवभक्तैश्चपरस्परजयैषिणः ॥ ततस्तुभगवान्रुद्रः स्वभृत्यानांचपश्य
तां ॥९॥ एकंविष्णुगणैः कुर्वन्दध्रेरूपंमहाद्भुतं ॥ तदाहरिहरारव्यंचदेहार्धेनदधारसः ॥ १०॥ हरश्चैवार्धदेहेनविष्णुरर्धे
नचाभवत् ॥ एकत्रविष्णुचिन्हानिहरचिन्हानिचैकतः ॥ ११॥ एकतोवैनतेयश्चवृषभश्चान्यतोभवत् ॥ वामतोमेघव
र्णाभोदेहोश्मनिचयोपमः ॥ १२॥ कर्पूरगौरः सव्येतुसमजायतवैतदा ॥ द्वयोरैक्यसमंविश्वंविश्वमैक्यमवर्तत ॥ १३॥ वि
भेदमतयोनष्टाः श्रुतिस्मृत्यर्थबाधकाः ॥ पाखंडिनोहेतुकाश्चसर्वेविस्मयमागमन् ॥ १४॥ स्वस्वमार्गंपरित्यज्ययुर्नि-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

र्वाणपद्धतिं॥ मंदरेपर्वतश्रेष्ठेसामूर्तिर्नित्यसंस्तुता॥ १५॥ प्रमथाद्यैर्गणैश्चैववर्तनेद्यापिनिश्चला॥ सृष्टिस्थित्यंतकर्त्रीसाविश्व
बीजमनंतका॥ १६॥ महेशविष्णुसंयुक्तासास्मृतापापनाशिनी॥ योगिध्येयासमस्तात्वसत्वाधारगुणातिगा॥ १७॥ मुमुक्षवोपि
तांध्यात्वाप्रयांतिपरमंपदं॥ चातुर्मास्येविशेषेणध्यात्वामर्त्योत्यमानुषः॥ १८॥ तत्रगच्छंतियेतेषांसदेवः शंविधास्यति॥ इत्यु
क्त्वाभगवांस्तेषांतत्रैवांतरधीयत॥ १९॥ तेपिवन्हिमुखादेवाःप्रजग्मुर्मंदराचलं॥ बभ्रमुस्तत्रतत्रैवविचिन्वानामहेश्वरं॥ २०
पार्वतींबिल्ववृक्षस्थांलक्ष्मींचतुलसीगतां॥ आदिसर्गेवृक्षमयंपूर्वंविश्वमजायत॥ २१॥ एतेवृक्षामहाश्रेष्ठाःसर्वेदेवांश-
संभवाः॥ एतेषांस्पर्शनादेवसर्वपापैःप्रमुच्यते॥ २२॥ चातुर्मास्येविशेषेणमहापापौघहारिणः॥ यदातेनैवदृष्टुर्देवाश्चि-
भुवनेश्वरं॥ २३॥ तदाकाशभवावाणीप्राहदेवान्यथार्थतः॥ ईश्वरःसर्वभूतानांकृपयावृक्षमाश्रितः॥ २४॥ चातुर्मास्येथसंप्राप्ते-
सर्वभूतदयाकरः॥ अश्वत्थोतःसदासेव्योमंदवारेविशेषतः॥ नित्यमश्वत्थसंस्पर्शात्पापंयातिसहस्रधा॥ २५॥ दुग्धेनतर्पणंये
वैतिलमिश्रेणभक्तितः॥ सेचनंवाकरिष्यंति तृप्तिस्तत्पूर्वजेषुच॥ २६॥ दर्शनादेववृक्षस्यपातकंतुविनश्यति॥ पिप्पलः
पूजितोध्यातोदृष्टःसेवितएववा॥ २७॥ पापरोगविनाशायचातुर्मास्येविशेषतः॥ अश्वत्थंपूजितंसिक्तंसर्वभूतसुखावहं॥ २८

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सर्वामयहरंचैवसर्वपापौघहारिणं॥ येनराः कीर्तयिष्यंतिनामाप्यश्वत्थवृक्षजं॥ २९॥ नतेषांयमलोकस्यभयंमार्गेप्रजायते॥ कुंकुमैश्चंदनैश्चैवसुलिप्तंयश्चकारयेत्॥ ३०॥ तस्यतापत्रयाभावोवैकुंठेगणताभवेत्॥ दुःस्वप्नंदुःष्टचिंताचदुष्टज्वरपराभवाः॥ ३१॥ विलयंनयपापानिपिप्पलत्वंहरिप्रिय॥ मंत्रेणानेनयेदेवाः पूजयिष्यंतिपिप्पल॥ ३२॥ ततस्तेषांधर्मराजोजायतेवाक्यकारकः॥ अश्वत्थोवचनेनापिप्रोक्तोज्ञानप्रदोभवेत्॥ ३३॥ श्रुतंहरतिपापानिजन्मादोमरणावधि॥ अश्वत्थसेवनंपुण्यंचातुर्मास्येविशेषितः॥ ३४॥ सुप्तेदेवेवृक्षमध्यमास्थायभगवान्प्रभुः॥ जलंपृथ्वीगतंसर्वंप्रपिबन्निवसेवने जलंविष्णुर्जलत्वेनविष्णुरेवरसोमहान्॥ तस्माद्वृक्षगतोविष्णुश्चातुर्मास्येघनाशनः॥ ३६॥ सर्वभूतगतोविष्णुराप्यायतिवैजगत्॥ तथाश्वत्थगतविष्णुंयोनमस्येन्ननारकी॥ ३७॥ अश्वत्थरोपयेद्यस्तुपृथिव्यांप्रयतोनरः॥ तस्यपापसहस्राणिविलयंयांतितत्क्षणात्॥ ३८॥ अश्वत्थःसर्ववृक्षाणांपवित्रोमंगलान्वितः॥ मुक्तितोरोपितोध्यातश्चातुर्मास्येघनाशनः॥ ३९॥ अश्वत्थेचरणंदत्वाब्रह्महत्याप्रजायते॥ निष्कारणंसंकुथित्वानरकेपच्यतेध्रुवं॥ ४०॥ मूलेविष्णुःस्थितोनित्यंस्कंधेकेशवएवच॥ नारायणस्तुशाखासुपत्रेषुभगवान्हरिः॥ ४१॥ फलेच्युतोनसंदेहःसर्वदेवैःसमन्वितः॥ चातुर्मा-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्येविशेषेणदेवः पूज्यःसमुक्तिभाक् ॥४२॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सदेवाश्वत्थसेवनं ॥ यः करोतिनरोभक्त्यापापंयातिदिनो
द्भवं ॥४३॥ सएवविष्णुर्द्रुमएवमूर्तोमहात्मभिःसेवितपुण्यमूलः ॥ यस्याश्रयःपापसहस्रहंताभवेन्नृणांकामदुघोगुणा
ढ्यः ॥४४॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येपेजवनोपाख्यानेअश्वत्थमहिमावर्णनंनाम
पंचदशोऽध्यायः ॥१५॥ ॥वाण्युवाच॥ ॥पलाशोहररूपेणसेव्यतेहिपुराविदैः ॥ बहुभिर्द्युपचारैश्चब्रह्मवृक्ष
स्यसेवनं ॥१॥ सर्वकामप्रदंप्रोक्तंमहापातकनाशनं ॥ त्रीणिपत्राणिपालाशेमध्यमंविष्णुशापितं ॥ २॥ वामेब्रह्मादक्षिणे
चहरएषः प्रकीर्तितः ॥ पालाशपत्रेयोभुंक्तेनित्यमेवनरोत्तमः ३ अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोत्यसंशयः ॥ चातुर्मास्येविशे
षेणभोक्तुर्मोक्षप्रदंभवेत् ॥४॥ पयसावाथदुग्धेनरविवारेनिशंयदि ॥ चातुर्मास्येऽर्चितोयैस्तुतेयांतिपरमंपदं ५ दृश्यते
यदिपालाशःप्रातरुत्थायमानवैः ॥ नरकानाशुनिर्धूयगम्यतेपरमंपदं ॥ ६॥ पालाशःसर्वदेवानामाधारोधर्मसाधनं
यत्रालाभस्तुवृक्षाणांतत्रपूज्योमहातरुः ॥ ७॥ यथासर्वेषुवर्णेषुविप्रोमुख्यतमोभवेत् ॥ मध्येसर्वतरूणांचब्रह्मवृ
क्षोमहोत्तमः ॥८॥ यस्यमूलेहरोनित्यंस्कंधेशूलधरःस्वयं ॥ शाखासुभगवान्रुद्रःपुष्पेषुत्रिपुरांतकः ॥ ९॥ शिवःपत्रे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

षुवसतिफलेगणपतिस्तथा ॥ गंगापरिस्त्वचायांतुमज्जायांभगवान्भवः ॥१०॥ईश्वरस्तुप्रशाखासुसर्वोयंहरवल्लभः ॥
हरःकर्पूरधवलोयथावद्वर्णितःसदा ॥ तथात्वयंब्रह्मरूपःसितवर्णोमहाभगः ॥ चिंतितोरिपुनाशायपापसंशोषणायच
॥१२॥मनोरथप्रदानायजायतेनात्रसंशयः ॥ गुरुवारेसमायातेचातुर्मास्येतथैवच ॥१३॥पूजितस्तुततोध्यातःसर्वदुःख
विनाशकः ॥१४॥देवस्तुत्वोदेवबीजंपरंयन्मूर्तंब्रह्मब्रह्मवृक्षस्त्वमात्मा ॥ नित्यंसेव्यःश्रद्धयास्थाणुरूपश्चातुर्मास्येसेवितः
पापहास्यात् ॥१५॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येपंजवनोपाख्यानेपलाशमहिमा
वर्णनंनामषोडशोऽध्यायः ॥१६॥ ॥वाप्युवाच ॥ ॥तुलसीरोपितायेनगृहस्थेनमहाफला ॥ गृहेतस्यनदारि
द्र्यंजायतेनात्रसंशयः ॥१॥तुलस्यादर्शनादेवपापराशिर्निवर्तते ॥ श्रियेमृतकणोत्पन्नातुलसीहरिवल्लभा ॥२॥पिबं-
त्यारुचिरंपानंप्राणिनांपापहारिणी ॥ यस्यारूपेवसेल्लक्ष्मीःस्कंधेसागरसंभवा ॥३॥पत्रेषुसततंश्रीश्चशाखासुकमलास्त्व
यं ॥ इंदिरापुष्पगानित्यंफलेक्षीराब्धिसंभवा ॥४तुलसीशुष्ककाष्ठेषुयारूपाविश्वव्यापिनी ॥ मज्जायांपद्मवासाचत्वचासु
चहरिप्रिया ॥५॥सर्वरूपाचसर्वेशापरमानंददायिनी ॥ तुलसीप्राशकोमर्त्योयमलोकंनगच्छति ॥६॥शिरस्थातुल

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सीयस्यनयामेरभिभूयते ॥ मुखस्थातुलसीयस्यनिर्वाणपददायिनी ॥ ७ ॥ हस्तस्थातुलसीयस्यसतापत्रयवर्जितः ॥ तुलसीहृद
यस्थाचप्राणिनांसर्वकामदा ॥ ८ ॥ स्कंधस्थातुलसीयस्यसपापैर्नचलिप्यते ॥ कंठगातुलसीयस्यजीवन्मुक्तः सदाहिसः ॥ ९ ॥ तु
लसीसंभवंपत्रंसदावहतियोनरः ॥ मनसाचिंतितांसिद्धिंसंप्राप्नोतिनसंशयः ॥ १० ॥ तुलसीसर्वकार्यार्थसाधिनींदुष्टवारि-
णीं ॥ योनरःप्रत्यहंसिंचेन्नसयातियमालयं ॥ ११ ॥ चातुर्मास्येविशेषेणवंदितापिविमुक्तिदा ॥ नारायणंजलगतंज्ञात्वावृ
क्षगतंतथा ॥ १२ ॥ प्राणिनांकृपयालक्ष्मीस्तुलसीवृक्षमाश्रिता ॥ चातुर्मास्येसमायातेतुलसीसेवितायदि ॥ १३ ॥ तेषांपाप
सहस्राणियांतिनित्यंसहस्रधा ॥ गोविंदस्मरणंनित्यंतुलसीवनसेवनं ॥ १४ ॥ तुलसीसेचनंदुग्धैश्चातुर्मास्येतिदुर्लभं ॥ तु
लसींवर्धयेद्यस्तुमानवोयदिश्रद्धया ॥ १५ ॥ आलवालांबुदानैश्चपावितंसकलंकुलं ॥ यथाश्रीस्तुलसीसंस्थानित्यमेवहिवर्धते
॥ १६ ॥ तथातथागृहस्थस्यकामवृद्धिःप्रजायते ॥ ब्रह्मचारीगृहस्थश्चवानप्रस्थोयतिस्तथा ॥ १७ ॥ तथाप्रकृतयःसर्वास्तुल
सीसेवनेरताः ॥ श्रद्धयायदिजायंतेनतासांदुःखदोहरिः ॥ १८ ॥ एकोहरिःसकलवृक्षगतोविभातिनानारसेनपरिभाविन
मूर्तिरेव ॥ वृक्षादिवासमगमत्कमलापिदेवीदुःखादिनाशनकरीसततंस्मृतापि ॥ १९ ॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्म

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येपेजवनोपाख्यानेतुलसीमाहात्म्यवर्णनंनामसप्तदशोऽध्यायः॥१७॥ ॥वाप्युवाच॥
बिल्ववृक्षस्यमाहात्म्यंकथितुंनैवशक्यते॥तवोद्देशेनवक्ष्यामिमहेंद्रशृणुतत्वतः॥१॥ विहाराश्रममापन्नादेवीगिरिसुताशु
भा॥ललाटफलकेतस्याःस्वेदबिंदुरजायत॥२॥सभवान्याविनिक्षिप्तोभूतलेनिपपातच॥महातरुरयंजातोमंदरेपर्वतोत्तमे
३॥ततःशैलसुतातत्ररममाणायथापुनः॥दृष्ट्वावनगतंवृक्षंविस्मयोत्फुल्ललोचना॥४॥जयांचविजयांचैवपप्रच्छचसखी
द्वयं॥कोयंमहातरुर्दिव्योविभातिवनमध्यगः॥५॥दृश्यतेरुचिराकारोमहाहर्षकरोह्ययं॥ ॥जयोवाच॥ ॥देविस्व
देहसंभूतोवृक्षोयंस्वेदबिंदुजः॥६॥नामास्यकुरुवेक्षिप्रंपूजितःपापनाशनः॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥यस्माद्भोणि-
तलेभित्वाविशिष्टोयंमहातरुः॥७॥उदतिष्ठत्समीपेमेतस्माद्बिल्वोभवत्वयं॥इमंवृक्षंसमासाद्यभक्तितःपत्रसंचयं॥
आहरिष्यत्यसौराजाभविष्यत्येवभूतले॥यःकरिष्यतिमेपूजांपत्रैःश्रद्धासमन्वितः॥९॥यंयंकाममभिध्यायेत्तस्यसिद्धिः
प्रजायते॥योदृष्ट्वाबिल्वपत्राणिश्रद्धामपिकरिष्यति॥१०॥पूजनार्थायविधयेधनदाहंनसंशयः॥पत्राग्रप्राशनेयस्तु-
करिष्यतिमनोयदि॥तस्यपापसहस्राणियास्यंतिविलयंस्वयं॥११॥शिरःपत्राग्रसंयुक्तंकरोतियदिमानवः॥नयामी

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यातनात्यस्यदुःखदात्रीभविष्यति॥१२॥इत्युक्त्वापार्वतीदृष्टाजगामभवनंस्वकं॥सखीभिःसहितादेवीगणैरपिसमन्विता
॥१३॥ ॥वाण्युवाच॥ ॥अयंबिल्वतरुःश्रेष्ठःपवित्रःपापनाशनः॥यस्यमूलेस्थितादेवी गिरिजानात्रसंशयः॥१४॥
स्कंधेदाक्षायणीदेवीशाखासुचमहेश्वरी॥पत्रेषुपार्वतीदेवीफलेकात्यायनीस्मृता॥१५॥त्वचिगौरीसमाख्याताअपर्णामध्य
वल्कले॥पुष्पेदुर्गासमाख्याताउमाशाखांगकेषुच॥१६॥कंटकेषुचसर्वेषुकोट्योनवसंख्यका॥ शक्तयःप्राणिरक्षार्थंसंस्थि
तागिरिजाज्ञया॥१७॥तांभजंतीसुपत्रैश्चपूजयंतीसनातनं॥ यंयंकामयतेकामंतस्याःसिद्धिर्भवेद्ध्रुवं॥१८॥महेश्वरीसा-
गिरिजामहेश्वरीविशुद्धरूपाजनमोक्षदात्री॥हरंचदृष्ट्वाथपलाशमाश्रितंस्वलीलयाबिल्ववपुश्चकारसा॥१९॥ इतिश्री-
स्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येपेजवनोपाख्याने बिल्वोत्पत्तिवर्णनंनामाष्टादशोऽध्यायः॥१८॥ गाल
वउवाच॥ ॥इत्युक्त्वाकाशजावाणीविरराम शुभप्रदा॥तेपिदेवास्तदाश्चर्यंमहद्दृष्ट्वामहाव्रताः॥१॥चतुष्टयंचदृक्षा-
णांचातुर्मास्येसमागते॥अपूजयंश्चविधिवद्देवस्यभावेनशूद्रज॥२॥चातुर्मास्येथसंपूर्णेदेवोहरिहरात्मकः॥प्रसन्नस्तानु
वाचाथभक्त्याप्रत्यक्षरूपधृक्॥३॥यूयंगच्छथदेवेशामहाव्रतपरायणाः॥ भुंक्ष्वध्वंस्वांश्चाधिकारान्मयातेदानवाहताः॥४

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

इत्युक्तोदेवदेवेशावेकरूपधरौयदा॥गणानांदेवतानांचबुद्धिनिर्भेदतांतदा॥५॥नियंतौतौतदाईशौबभूवतुरिंदमौ तेपिदे
वानिराबाधाहृष्टचित्ताअभेदतः॥६॥प्रययुःस्वांश्चाधिकारान्विमानगणकोटिभिः॥ गालवउवाच ॥तयातत्रापि
तेदेवापार्वत्याशापमोहिताः॥७॥स्तुत्वातांबिल्वपत्रैश्चपूजयित्वामहेश्वरीं॥प्रसन्नवदनांस्तुत्वाप्रणिपत्यपुनःपुनः॥८॥
साप्रोवाचततोदेवान्विश्वमातातुसंस्तुता॥ममशापोवृथानैवभविष्यतिसुरोत्तमाः॥९॥तथापिकृतपापानांकरवाणिकृपां
चवः॥स्वर्गेहषन्मयानैवभविष्यथसुरोत्तमाः॥ १०॥मर्त्यलोकंचसंप्राप्यप्रतिमासुचसर्वशः॥सर्वेदेवाश्चवरदालोकानांम
भविष्यथ॥११॥पाणिग्रहेणविहितायेकुमाराःकुमारिकाः॥तेषांतेषांप्रजाश्चैवभविष्यथनसंशयः॥१२॥इत्युक्त्वासाभग
वतीदेवतानांवरप्रदा॥विष्णुंमहेश्वरंचैवप्रोवाचकुपिताभृशं॥१३॥देवास्तस्याभयान्नष्टामर्त्येषुप्रतिमांगताः॥भक्तानां
मानसंभावंपूरयंतुसुसंस्थिताः॥१४॥तस्माद्विष्णोमहेशानत्वयापिननिषेधितः॥तस्मात्त्वमपिपाषाणोभविष्यसिनसं
शयः॥१५॥हरोप्यश्ममयंरूपंप्राप्यरूपविगर्हितं॥लिंगाकारंविप्रशापान्ममदुःखमवाप्स्यति॥१६॥तच्छ्रुत्वाभगवान्
विष्णुःपार्वतीमनुकूलयन्॥उवाचप्रणतोभूत्वाहरभार्यांमहेश्वरीं॥१७॥ ॥श्रीविष्णुरुवाच॥ ॥महाव्रतेम

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हादेवीमहादेवप्रियासदा॥ त्वंहिसत्वरजस्थाचतामसीशक्तिरुत्तमा॥१८॥ मात्रात्रयसमोपेतागुणत्रयविभाविनी॥ माया
दीनांजनित्रीत्वंविष्णुव्यापकरूपिणी॥१९॥ देवत्रयस्तुतात्वंचसाध्यारूपेणरागिणी॥ अरूपासर्वरूपात्वंजनसंतानदायि
नी॥२०॥ फलवेलामहाकालीमहालक्ष्मीसरस्वती॥ ओंकारश्चवषट्कारस्त्वमेवहिसुरेश्वरि॥२०॥ भूतधात्रिनमस्तेस्तुशि
वायैचनमोस्तुते॥ रागिण्यैचविरागिण्यैविकरालेनमःशुभे॥२२॥ एवंस्तुत्वाप्रसन्नाक्षीप्रसन्नेनांतरात्मना॥ उवाचपरमो
दारंमिथ्यारोषयुतंवचः॥२३॥ मच्छापोनान्यथाभावीजनार्दनतवाव्ययं॥ तत्रापिसंस्थितस्त्वंहियोगीश्वरविमुक्तिदः
॥२४॥ कामप्रदश्चभक्तानांचातुर्मास्येविशेषतः॥ निम्नगागंडकीनामब्रह्मणोदयितासुता॥२५॥ पाषाणसारसंभूतापु-
ण्यदात्रीमहाजला॥ तस्याःसुविमलेनीरेतववासोभविष्यति॥२६॥ चतुर्विंशतिभेदेनपुराणज्ञैर्निरीक्षितः॥ मुखेजांबून
दंचैवशालग्रामःप्रकीर्तितः॥२७॥ वर्तुलस्तेजसःपिंडःश्रियायुक्तोभविष्यति॥ सर्वसामर्थ्यसंयुक्तोयोगिनामपिमोक्ष-
दः॥२८॥ येत्वांशिलागतंविष्णुंपूजयिष्यंतिमानवाः॥ तेषांसुचिंतितांसिद्धिंभक्तानांसंप्रयच्छसि॥२९॥ शिलाग-
तंचदेवेशंतुलस्याभक्तितत्पराः॥ पूजयिष्यंतिमनुजास्तेषांमुक्तिर्नदूरतः॥३०॥ शिलास्थितंचयःपश्येत्वांविष्णुंप्रति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मागतं॥सुचक्रांकितसर्वांगंनसगच्छेद्यमालयं॥३१॥ ॥गालवउवाच॥ ॥इतितेकथितंसर्वंशालग्रामस्यका
रणं॥यथासभगवान्विष्णुःपाषाणत्वमुपागतः॥३२॥गोविंदोपिमहाशापंलब्ध्वास्वभवनंगतः॥पार्वतीचमहेशानंकुपि
ताप्रणमस्यच॥३३॥एवंसएवभगवान्भगभूतभव्यभूतादिकृत्सकलसंस्थितिनाशनांकः॥सोपिश्रियासहभवोपिगि
रीशपुत्र्यासार्द्धंचतुर्षुचद्रुमेषुनिवासमाप॥३४॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येपंचव
नोपाख्यानेविष्णुशापोनामएकोनविंशोऽध्यायः॥१९॥ ॥शूद्रउवाच॥ ॥महदाश्चर्यमेतद्धियत्सुरावृक्षरू
पिणः॥चातुर्मास्येसमायातेसर्ववृक्षनिवासिनः॥१॥भगवन्केसरास्तेतुकेषुकेषुनिवासिनः॥एतद्विस्तरतोब्रूहिम
मानुग्रहकाम्यया॥२॥ ॥गालवउवाच॥ ॥अमृतंजलमित्याहुश्चातुर्मास्येतदिच्छया॥लीलयाविधृतंदेवैः
पिबंतिद्रुमदेवताः॥३॥तस्यपानान्महातृप्तिर्जायतेनात्रसंशयः॥बलंतेजश्चकांतिश्चसौष्ठवंलघुविक्रमः॥४॥गु
णाएतेप्रजायंतेपानात्कृष्णांशसंभवात्॥नित्यामृतस्यपानेनबलंस्वल्पंप्रजायते भोजनंतत्प्रशंसंतिनित्यमेतन्नसं
शयः॥तस्माच्चतुर्षुमासेषुपिबंतिजलमेवहि॥६॥वृक्षस्थाःपितरोदेवाःप्राणिनांहितकाम्यया॥वृक्षाणांसेवनंश्रे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ष्ठंसर्वमासेषुसर्वदा॥७॥चातुर्मास्येविशेषेणसेविताःसौख्यकारकाः॥तिलोदकेनवृक्षाणांसेचनंसर्वकामदं॥८॥क्षीरवृक्षाः
क्षीरयुक्तैस्तोयैःसिक्ताःशुभप्रदाः॥चतुष्टयंतुवृक्षाणांयच्चोक्तंपूर्वतोमया॥९॥चातुर्मास्येविशेषेणसर्वकामफलप्रदं॥ब्र
ह्मातुवटमाश्रित्यप्राणिनांसवरप्रदः॥१०॥सावित्रीजलमास्थायपवित्रंश्वेतभूषणं॥सुसेदेवेविशेषेणतिलसेवामहाफ
ला॥११॥तिलाःपवित्रमतुलंतिलाधर्मार्थसाधकाः॥तिलामोक्षप्रदाश्चैवतिलाःपापापहारिणः॥१२॥तिलाविशेषफलदा-
स्तिलाःशत्रुविनाशनाः॥तिलाःसर्वेषुपुण्येषुप्रथमंसमुदाहृताः॥१३॥नतिलाधान्यमित्याहुर्देवधान्यमितिस्मृतं॥तस्मा
त्सर्वेषुदानेषुतिलदानंमहोत्तमं॥कनकेनयुतायेनतिलादत्तास्तुशूद्रज॥ब्रह्महत्यादिपापानांविनाशस्तेनवैकृतः॥१५॥सा
वित्रीचतिलाःप्रोक्ताःसर्वकार्यार्थसाधकाः॥तिलैस्तुतर्पणंकुर्याच्चातुर्मास्येविशेषतः॥१६॥तिलानांदर्शनंपुण्यंस्पर्शनं
सेवनंतथा॥हवनंभक्षणंचैवशरीरोद्वर्तनंतथा॥१७॥सर्वथातिलवृक्षोयंदर्शनादेवपापहा॥चातुर्मास्येविशेषेणसेवितः
सर्वसौख्यदः॥१८॥महेंद्रोयवमास्थायस्थितोभूतहितेरतः॥यवस्यसेवनंपुण्यंदर्शनंस्पर्शनंतथा॥१९॥यवैस्तुतर्पणं
कुर्याद्देवानांदत्तमक्षयं॥प्रजानांपतयःसर्वेचूतवृक्षमुपाश्रिताः॥२०॥गंधर्वामलयंवृक्षमगरुंगणनायकः॥समुद्रावेत

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

संवृक्षंयक्षाः पुन्नागमेवच ॥२१॥ नागवृक्षंतथानागाः सिद्धाः कंकोलकंद्रुमं॥ गुह्यकाः पनसंचैव किंनरामरिचाः स्मृताः॥२२
यष्टीमधुसमाश्रित्यकंदर्पोमूह्यवस्थितः॥ रिक्तांजनंमहावृक्षंवन्हिराश्रित्यतिष्ठति॥ २३॥ यमोबिभीतकंचैव बकुलंनैर्ऋताधि
पः॥ वरुणःखर्जुरीवृक्षंपूगवृक्षेचमारुतः॥२४॥ धनदोऽखोटकंवृक्षंरुद्राश्चबदरीद्रुमं॥ सप्तर्षीणांमहातालाबहुलश्चामरे-
वृतः॥२५॥ जंबूमेघैः परिवृतः कृष्णावर्णोऽघनाशनः॥ कृष्णस्यसदृशोवर्णस्तेनजंबूनगोत्तमः॥२६॥ तत्फलैर्वासुदेवस्तुप्री
तोभवतिदानतः॥ जंबूवृक्षंसमाश्रित्यकुर्वंतिद्विजभोजनं॥२७॥ तेषांप्रीतोहरिर्दद्यात्पुरुषार्थचतुष्टयं॥ चातुर्मास्येसमाया
तेसुप्तेदेवेजनार्दने॥२८॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्यस्तुसपत्नीकान्शुचिस्थितः॥ तेननारायणस्तुष्टोभवेल्लक्ष्मीसहायवान्॥२९॥
लक्ष्मीनारायणप्रीत्यैवस्त्रालंकरणैःशुभैः॥ परिधाप्यसपत्नीकान्कृतकृत्योभवेन्नरः॥३०॥ यद्रात्रित्रितयेनैववदाशोकभवेन
च॥ यत्फलंजायतेतच्चजंबूनांद्विजभोजनात्॥३१॥ तस्मिन्दिनेएकभक्तंकारयेत्कृतकृत्तदा॥ बहुनाचकिमुक्तेनजंबूवृक्षप्र-
पूजनात्॥३२॥ पुत्रपौत्रधनैर्युक्तोजायतेनात्रसंशयः॥ जंबूमेघैः परिवृताविद्युताशोकएवच॥३३॥ वसुभिःस्वीकृतोनित्यंप्रि
यालुश्चमहानुगः॥ आदित्यैस्तुजपावृक्षोरुद्रैश्चिभ्यांमदनस्तथा॥३४॥ विश्वेभिश्चमधूकश्चगुग्गुलुः पिशिताशनैः॥ सूर्येणार्कः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पवित्रेणसोमेनाथत्रिपत्रकः॥३५॥खदिरोभूमिपुत्रेणअपामार्गोबुधेनच॥अश्वत्थोगुरुणाचैवशुक्रेणोदुंबरस्तथा॥३६॥श
नीशनैश्चरेणाथस्वीकृताशूद्रजातिभिः॥राहुणास्वीकृतादूर्वापितॄणांतर्पणोचिता॥३७॥विष्णोश्चदयितानित्यंचातुर्मास्येवि
शेषतः॥केतुनास्वीकृतादर्भायाज्ञिकेयामहाशुभाः॥३८॥विनायेन शुभंकर्मसंपूर्णंनैवजायते॥पवित्राणांपवित्रंयोमंगला
नांचमंगलं॥३९॥सुमूर्षूणांमोक्षरूपोधरासंस्थोमहाद्रुमः॥अस्मिन्वसतिसततंब्रह्मविष्णुशिवाःसदा॥४०॥मूलेमध्येतथा
ग्रेचयस्यनामापितॄप्रिदं॥अन्येपिदेवावृक्षास्तानधिश्रित्यमहाद्रुमान्॥४१॥प्रवर्तंतेषुमासेषुचतुर्षुचनसंशयः॥चातुर्मास्येदे
वपत्न्यःसर्वावल्लीसमाश्रिताः॥४२॥प्रयच्छंतिनृणांकामान्वांछितान्सेविताअपि॥तस्मात्सर्वात्मभावेनपिप्पलोयेनसेवितः
॥४३॥सेविताःसकलावृक्षाश्चातुर्मास्येविशेषतः॥तुलसीसेवितायेनसर्ववल्ल्यश्चसेविताः॥४४॥आप्यायितंजगत्सर्वंमाब्र
ह्मस्तंबसेवितं॥चातुर्मास्येगृहस्थेनवानप्रस्थेनवापुनः॥४५॥ब्रह्मचारीयतीनांचसेवितामोक्षदायिनी॥एतेषांसर्ववृक्षाणां
छेदनंनैवकारयेत्॥४६॥चातुर्मास्येविशेषेणविनायज्ञादिकारणं॥एतदुक्तमशेषेणयत्पृष्टोहमिहत्वया॥४७॥यथावृक्ष
त्वमापन्नादेवाःसर्वेपिशूद्रज॥४८॥अश्वत्थमेकंपिचुमंदमेकंन्यग्रोधमेकंदशतिंतिणीच॥कपित्थबिल्वामलकीत्रयंच

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

एतांश्चदृष्ट्वानरकंनपश्येत्॥४९॥सर्वेदेवाविश्ववृक्षेशयाश्चकृष्णाधाराःकृष्णमध्यायुकाश्च॥यस्मिन्देवेसेवितेविश्वपूज्ये-
सर्वेतृप्तंजायतेविश्वमेतत्॥५०॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येवृक्षमाहात्म्यंकथननाम
विंशोध्यायः॥२०॥ ॥शूद्रउवाच॥ ॥पार्वतीकुपितादेवीकथंदेवेनशूलिना॥प्रसादितागताशापंत्वायत्कोपात्क्षुभ्य
तेजगत्॥१॥कथंसभगवान्बुद्धोभार्याशापमवापह॥वैकृतंरूपमासाद्यपुनर्द्रव्यंवपुःश्रितः॥२॥ ॥गालवउवाच॥ ॥
देवारूपाणिदृश्यानिकृत्वादेव्यामहाभयात्॥मनुष्यलोकेसकलेप्रतिमासुचसंश्रिताः॥३॥तेषामपिप्रसन्नासालुग्रहंसमु
पाकरोत्॥विष्णुस्तुताभगवतीविश्वमाताघनाशिनी॥४॥तेषांबलाच्चपार्वत्याःशापभारेणपीडितः॥तांनित्यमेवानुनय
न्नूचेप्रोवाचशंकरः॥५॥एतेदेवाविश्वपूज्याविश्वस्यचवरप्रदाः॥मत्प्रसादाद्भविष्यंतिभक्तितस्तोषितानरैः॥६॥त्वामृते
ममकर्मेदंकृतंसाधुविनिंदितं॥वेद्यांविवाहकालेचप्रत्यक्षःसूर्यसाक्षिकः॥यत्सप्तमंडलानांचगमनंचकरार्पणं॥वन्हिश्चव
रुणःकृष्णोदेवताश्चापिवत्सगाः॥८॥चतुर्दिक्स्वंगसंयुक्तादेवब्राह्मणसंयुताः॥एतेषामग्रजोदिव्यंकृत्वात्वंजनसंस-
दि॥९॥प्रमदासत्वमापन्नोव्यभिचारंकथंकृथाः॥गुरवोपिनसन्मार्गेप्रवर्तंतेजनोघवत्॥१०॥निग्राह्यःसर्वलोकेषुप्र-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

बद्धः श्रूयतेतदा॥ पुत्रेणापिपिताशास्यः शिष्येणापिगुरुः स्वयं॥११॥ क्षत्रियेर्ब्राह्मणः शास्योभार्यया चपतिस्तथा॥ उ
न्मार्गगामिनंश्रेष्ठंमपिवेदांतपारगं॥१२॥ नीचैरपिप्रशास्येतश्रुतिराहसनातनी॥ सन्मार्गएवसर्वत्रपूज्यतेनापथःक्व
चित्॥१३॥ येनस्वकुलजोधर्मस्त्याज्यःसपतितोभवेत्॥ मृतश्चनरकंप्राप्यदुःखभारेणयुज्यते॥१४॥ धर्मेत्यजतिना
स्तिक्याज्ज्ञातिभेदमुपागतः॥ सनिग्राह्यःसर्वलोकैर्मधुधर्मपरायणैः॥१५॥ कुलधर्मान्ज्ञातिधर्मान्देशधर्मान्महेश्वर॥
येत्यजंत्यधनावश्यंकुलाच्चपतिताहिते॥१६॥ अग्नित्यागोव्रतत्यागोवचनत्यागएवच॥ धर्मत्यागोनैवकार्यः कुर्वन्प
तितएवहि॥१७॥ नपितानचतेमातानभ्रातास्वजनोऽपिच॥ पश्यतेतववार्तांचअस्पृश्यस्त्वमदन्विषं॥१८॥ अस्थि
मालाचिताभस्मजटाधारीकुचेलवाक्॥ चपलोमुक्तमर्यादस्तस्थुनार्हसिमेग्रतः॥१९॥ अब्रह्मण्योव्रतीभिक्षुर्दुष्टात्मा
कपटीसदा॥ नार्हसित्वंममपुरःसंभाषयितुमीश्वरः॥२०॥ एवंसारुदतीदेवीबाष्पव्याकुललोचना॥ महादुःखयुताआ
सीद्वेवेशेऽनुनयत्यपि॥ पुनरेवप्रकुपिताहरंप्रोवाचभामिनी॥ तवार्जवंनतद्दयंकठिनंवेद्मिनित्यदा॥२२॥ ब्राह्मणेस्त्वा
सुरैरुक्तंतन्मृषाप्रतिभातिमे॥ यस्मान्मयिमहादुष्टभावएवकृतस्त्वया॥२३॥ ब्राह्मणावंचितायस्माद्ब्राह्मणेस्त्वंहनिष्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ते ॥ एवमुक्त्वा भगवती पुनराह न किंचन ॥ २४ ॥ ईशः प्रसन्नवदनामुपचारैरथाकरोत् ॥ शनैर्नीतिमयैर्वाक्यैर्हेतुमद्भिर्महेश्वरः
॥ २५ ॥ प्रसन्नलोचनां ज्ञात्वा किंचित्प्राह हरस्ततः ॥ कोपेन कलुषं वक्त्रं पूर्णचंद्रसमप्रभं ॥ २६ ॥ कस्मात्त्वं कुरुषे भद्रे युक्तमेवं वचो
नते ॥ सर्वभूतदया कार्या प्राणिनां हि हितेच्छया ॥ २७ ॥ यद्यपीष्टोपि यस्यार्थो न कार्ये परपीडनं ॥ जगत्सर्वं सुतप्रायं तवास्ति
वरवर्णिनि ॥ २८ ॥ जगत्पूज्यात्वमेवैका सर्वरूपधरानघे ॥ मया यदि कृतं कर्म वद्यं देवहितायवै ॥ तथाप्येवं तव सुतो भविष्य
ति न संशयः ॥ अथवा मम सर्वेभ्यः प्राणेभ्योपि गरीयसी ॥ ३० ॥ यदिच्छसि तथा कुर्यां यथा तव मनोरथान् ॥ प्रसन्नवदना भू
त्वा कथयस्व वरानने ॥ ३१ ॥ इत्युक्ता सा भगवती पुनराह महेश्वरं ॥ चातुर्मास्ये च संप्राप्ते महाव्रतधुरो यदि ॥ ३२ ॥ देवतानां च
प्रत्यक्षं ताडवं नर्तसे यदि ॥ पारयित्वा व्रतं सम्यग्ब्रह्मचर्यं महेश्वर ॥ ३३ ॥ मत्प्रीत्यै यदि देहार्धं वेष्णवं च प्रयच्छसि ॥ शा
पस्यानुग्रहं कुर्यां प्रसन्नवदना सती ॥ ३४ ॥ नान्यथा मम चित्तं त्वां विश्वासमनुगच्छति ॥ तच्छ्रुत्वा भगवांस्तुष्टस्तथेति
प्रत्युवाच ता ॥ ३५ ॥ सापि हृष्टा भगवती शापस्यानुग्रहे हृता ॥ ३६ ॥ इदं पुराणं मनुजः शृणोति श्रद्धायुक्तो भेदबुद्ध्या दृढत्वं
तस्यावश्यं जीवितं सर्वसिद्धं मर्त्याः सत्या तच्छ्रयत्वं प्रयांति ॥ ३७ ॥ ॥ इति श्रीस्कंदपुराणे ब्रह्मनारदसंवादे चा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तुर्मास्यमाहात्म्ये पार्वत्यानुनयोनामैकविंशोऽध्यायः २१॥ ॥शूद्रउवाच॥ ॥इदमाश्चर्यरूपंमेप्रतिभातिवचस्तव य
द्यपिस्यान्महाकौशोवदतस्तवसुव्रत॥१॥तथापिममभाग्येनमत्पुण्यैर्मद्गृहंगतः॥ नतृप्यत्यस्मुखंभोजाच्छ्रुतवाक्यामृतंपुनः
॥२॥पिबन्गौरीकथारव्यानंविशेषगुणपूरितं॥ कथंमहेश्वरोनृत्यंचकारसुरसंवृतः॥३॥ चातुर्मास्यंकथंजातंकिंग्राह्यंव्रत
मुच्यते॥ अनुग्रहंकृतवतीसाकथंकोह्यनुग्रहः॥४॥एतद्विस्तरतोब्रूहिपृच्छतोमेद्विजोत्तम॥ भगवान्पूज्यतेलोकैर्ममानु
ग्रहकारकः॥५॥प्रसन्नवदनोभूत्वास्वस्थःकथयसुव्रत॥गालवश्चापितच्छ्रुत्वापुनराहप्रहृष्टधीः॥६॥ ॥गालवउ॰
इतिहासमिमंपुण्यंकथयामितवानघ॥शृणुष्वावहितोभूत्वायज्ञायुतफलप्रदं॥७॥ चातुर्मास्येथसुप्राप्तेहरोभक्तिसमन्वि
तः॥ब्रह्मचर्यव्रतपरःप्रहृष्टवदनोभवत्॥८॥देवतानांचसंकल्पंमहर्षीणांचकारह॥समागत्यततोदेवामंदराचलमाश्रि
ताः॥९॥प्रणम्यतेमहेशानंतस्थुःप्रांजलयोग्रतः॥तानुवाचसुरान्सर्वान्हरोदृष्ट्वासमागतान्॥१०॥ पार्वत्यभिहितंग्राह्यत-
स्मिन्कार्यांतरेसति॥ मयानियुक्तेभिनयेयत्रसाहाय्यकारिणः॥११॥भवंतिद्रपुरोगाश्चचातुर्मास्येसमागते॥ तेतथाचु
श्चसंहृष्टानमस्कृत्यचशूलिनं॥१२॥स्वंस्वंभुवनमाजग्मुर्विमानैःसूर्यसन्निभैः॥तथाषाढेशुक्लपक्षेचतुर्दश्यांमहेश्वरः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१३॥ प्रनर्तयितुमारेभे भवानीतोषणायच ॥ मंदरे पर्वतश्रेष्ठे तत्र जग्मुर्महर्षयः ॥१४॥ नारदोदेवलोव्यासः शुकद्वैपायनादयः
अंगिराश्चमरीचिश्चकर्दमश्चप्रजापतिः ॥ १५॥ कश्यपोगौतमश्चात्रिर्वसिष्ठोभृगुरेवच ॥ जमदग्निस्तथोत्तंकोरामोभार्ग
वएवच ॥१६॥ अगस्त्यश्चपुलोमाचपुलस्त्यः पुलहस्तथा ॥ प्रचेताश्चक्रतुश्चैवतथैवान्येमहर्षयः ॥१७॥ सिद्धायक्षाः पिशा
चाश्च पन्नगाश्चारणैः सह ॥ आदित्यागुह्यकाश्चैवसाध्याश्चवसवोऽश्विनौ ॥१८॥ एतेसर्वेतथेंद्राद्याब्रह्मविष्णुपुरोगमाः
समाजग्मुर्महेशस्यनृत्यदर्शनलालसाः ॥ १९॥ ततोगणानंदिमुखारत्नानिप्रददुस्तथा ॥ भूषणानिचवासांसिमुन्यादिषु
यथाक्रमं ॥२०॥ ततोवाद्यसहस्रेषुवादित्रेषुसमंततः ॥ सर्वेजयेतिचैवोक्तोभगवान्व्रतमादिशन् ॥२१॥ भवानीतुष्टहृद
यामहादेवंव्यलोपयत् जयाचविजयाचैवजयंतीमंगलारुणा ॥२२॥ चतुष्टयसखीमध्येविरराजशुभानना ॥ तस्याःसां
निध्ययोगेन जगद्भातिगुणोत्तरं ॥ यस्याःशरीरजाशोभावर्णितुंनैवशक्यते ॥ ईशोपिगुणकोटीभिर्नानावक्त्रैरिरी
क्षितः ॥२४॥ पिशाचभूतसंघैश्चवृतःपरमशोभनः ॥ स्वर्णवेत्रधरोनंदीबभौकपिमुखोग्रतः ॥ २५॥ विद्याधराश्चगंधर्वा
श्चित्रसेनादयस्तथा ॥ चित्रन्यस्ताइवबभुस्तत्रनागामुनीश्वराः ॥२६॥ श्रीरागप्रमुखारागास्तस्यपुत्रामहौजसः ॥ अ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मूर्ताश्चैवतेपुत्राहरदेहसमुद्भवाः॥२७॥ एकैकस्यचषट्भार्याः सर्वासांचपितामहः॥ताभिः सहैवतेरागालीलावपुर्धरास्त
था॥२८॥ प्रादुर्बभूवुःसहसाचिंतितास्तेनशंभुना॥तेषांनामानितेवच्मिशृणुष्वत्वंमहाधन॥२९॥ श्रीरागःप्रथमःपुत्रई
श्वरस्यविमोहनः॥आसांचक्रभ्रुवोर्मध्येपरब्रह्मप्रदायकः॥३०॥तन्मध्यश्चैवमाहेशात्समुद्भूतोगणोत्तमः॥द्वितीयोथव
संतोभूत्कटिदेशान्महायशाः॥३१॥ महदंकश्चभूतानांचक्राच्चैवविशुद्धतः॥पंचमस्तुतृतीयोभूत्सुतोविश्वविभूषणः
॥३२॥ महेश्वरस्तद्द्वोजातंचक्रंचैवमनाहतं॥नासादेशात्समुद्भूतोभैरवोभैरवःस्वयं॥३३॥ मणिपूरकनामेदंचक्रंतद्विविमु
क्तिदं॥पंचाशच्चतथावर्णाअंकानाममहेश्वरात्॥३४॥ राशयोद्वादशतथानक्षत्राणितथैवच॥स्वाधिष्ठानसमुद्भूताजग
द्बीजसमन्विताः॥३५॥क्षणेनवृद्धिमायांतितत्तोरेतःप्रवर्तते॥ रेतसस्तुजगत्सृष्टंनदीशजननेंद्रियं॥३६॥आधारोच्चम
हान्पष्ठीनटोनारायणोभवत्॥महेशवल्लभःपुत्रोनीलोविष्णुपराक्रमः॥३७॥ एतेमूर्तिधरारागाजाताभार्यासहायिनः
भार्यास्तेषांसमुद्भूताः शिरोभागात्पिनाकिनः॥३८॥षट्त्रिंशत्परिमाणेनततस्तांस्तुनिशामय॥गौरीकोलाहरीधीराद्रा
विडीमालकोशिकी॥३९॥ षष्ठीस्याद्देवगांधारीश्रीरागस्यप्रियाइमाः॥आंदोलाकोशिकीचैवतथाचरममंजरी ४०

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

गंडगिरीदेवशारवारामगिरीवसंतजा॥ त्रिगुणास्तंभतीर्थाच अहिरीकुंकुमातथा॥ वैराटीसामवेरीचषट्भार्यापंचमेमताः॥
भैरवीगुर्जरीचैवभाषावेलागुलीतथा॥४२॥ कर्णाटकीरक्तहंसाषड्भार्याभैरवानुगाः॥बंगालीमधुराचैवकामोदाचक्षि=
नारिका॥४३॥ देवगिरीचदेवालीमेघरागद्रमानुगाः॥ त्रोटकीमोटकीचैवनरादुंबीतथैवच॥४४॥ मल्हारीसिंधुमल्हारी
नटनारायणानुगाः॥एताहिगिरिशंनत्वामहेशंचमहेश्वरीं॥४५॥स्वमूर्तिवाहनोपेताः स्वभर्तृस्वहितास्थिताः॥ब्रह्मामृदंग
वाद्येनतोषयामासशंकरं॥४६॥ चतुरक्षरवाद्येनसुवाद्यंचाकरोत्पुनः॥ तालक्रियांमहेशायदर्शयामासकेशवः॥४७॥वा-
यवस्तत्रवाद्यंचचक्रुःसुस्वरमोजसा॥ महेंद्रोवंशवाद्यंचसुगिरंसुस्वरंबहु॥४८॥वन्हिः शूर्परवंचक्रेपणवंचतथाश्विनौ
उपांगवादनंचक्रेसोमः सूर्यसमंततः॥४९॥घंटानांवादनंचक्रुर्गणाः शतसहस्रशः॥मुनीश्वरास्तथादेवाः पार्वतीसहिता
स्तथा॥५०॥स्वर्णभद्रासनेष्वेतेत्युपविष्टाव्यलोकयन्॥ शृंगाणांवादनंचक्रुर्वसवःसमहोरगाः॥५१ भेरीध्वनिंतथासाध्या
वाद्यान्यन्येसुरोत्तमाः॥झर्झरीगोमुखवादीनिसाध्याश्चक्रुर्महोत्सवे॥५२॥ तंत्रीलयसमायुक्तागंधर्वामधुरस्वराः॥सुवर्णशृं
गनादंचचक्रुः सिद्धाः समंततः॥५३॥ततस्तुभगवानासीन्महानटवपुर्धरः॥ मुकुटाःपंचशीर्षेषुपन्नगैरुपशोभिता॥२४॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

जटाविमुच्यसकलाभस्मोद्धूलितविग्रहः॥ बाहुभिर्दशभिर्युक्तोहारकेयूरसंयुतः॥ ५५॥ त्रैलोक्यव्यापकंरूपंसूर्यकोटिसमप्रभं
कृत्वाननर्तभगवान्भासुरंसमहानगे॥ ५६॥ ततंवीणादिकंवाद्यंकांस्यतालादिकंघनं॥ वंशादिकंतुवादित्रंतोमरादिचना
मकं॥ ५७॥ चतुर्विधंततोवाद्यंतुमुलंसमजायत॥ तालानांपटहादीनांहस्तकानांतथैवच॥ ५८॥ मानानांचैवतानानांप्रत्य
क्षंरूपमाबभौ॥ सुकंठंसुस्वरंसुक्तंसुगंभीरंमहास्वनं॥ ५९॥ विश्वावसुर्नारदश्चतुंबरश्चैवगायकाः॥ जगुर्गंधर्वपतयोःफा
राश्चमधुरस्वराः॥ ग्रामत्रयसमोपेतंस्वरसप्तकसंयुतं॥ दिव्यंशुद्धंचसोकल्प्यंतत्रगेयं भवतंत॥ ६१॥ पर्वतोपिमहाना
दंहरपादतलाहतः॥ भ्रमीभिर्भ्रमयंस्तत्रमहींसपुरकाननां॥ ६२॥ हस्तकांश्चतुराशीतिंससर्जतदाशिवः॥ ललाटफल
कस्वेदात्सूतमागधबंदिनः॥ महेशहृदयाज्जातागंधर्वाविश्वगायिनः॥ तेमूर्तादेवदेवस्यसुरंगालयुसंयुताः॥ ६४॥ प्रेक्षका
णामृषीणांचचक्रुराश्चर्यमोजसा॥ किंनराःपुष्पवर्षाणिससृजुःस्वैरुपोरिह॥ ६५॥ एवंचतुषुमासेषुयदानृत्यमजायत॥
अतिक्रांतशरज्जातानिर्मलाकाशशोभिता॥ ६६॥ पद्मखंडसमाच्छन्नसरोवरसुखांबुजा॥ फलवृक्षौषधीभिश्चकिंचि
त्पांडुमुखच्छविः॥ उर्जशुक्लचतुर्दश्यांप्रसन्नागिरिजातदा॥ समाप्तव्रतचर्यःसईश्वरोपितदाबभौ॥ ६८॥ साचोवाचत

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दाशंभुंविचकस्वरलोचना ॥ विप्रशापप्रापितंचयदालिंगंभविष्यति ॥६९॥ नर्मदाजलसंभूतंविश्वपूज्यंभविष्यति ॥ एवमु
क्त्वाततस्तुष्टाहरस्तोत्रंचकारह ॥ ७० ॥ नमस्तेदेवदेवायमहादेवायमौलिने ॥ जगत्क्षात्रेसुवित्रेचशंकरायशिवायच ॥ ७१ ॥
कपर्दिनेजपादायब्रह्मगर्भायतेनमः ॥ हिरण्यरेतसेतुभ्यंनीलग्रीवायतेनमः ॥ ७२ ॥ नमोब्रह्मण्यदेवायसितभूतिधराय-
च ॥ पंचवक्त्रायरूपायनिरूपायनमोनमः ॥ ७३ ॥ सहस्राक्षायशुभायनमस्तेकृत्तिवाससे ॥ अंधकासुरमोक्षायपशूनांप
तयेनमः ॥ ७४ ॥ विप्रवन्हिमुखाग्रायहरायचभवायच ॥ शंकरायमहेशायईश्वरायनमोनमः ॥ ७५ ॥ अमूर्तब्रह्मरूपायमू
र्तानांभावनायच ॥ नमः शिवायचोग्रायहरायचभवायच ॥ ७६ ॥ नमः कृष्णायशर्वायत्रिपुरांतकहारिणे ॥ अघोरायनम-
स्तेस्तुनमस्तेपुरुषायते ॥ ७७ ॥ सद्योजातायतुभ्यंभोवामदेवायतेनमः ॥ ईशानायनमस्तुभ्यंपंचास्यायकपालिने ॥ विरू
पाक्षायभावायभगनेत्रनिपातिने ॥ पूषदंतनिपातायमहायज्ञनिपातिने ॥ ७९ ॥ मृगव्याधायधर्मायकालचक्रायचक्रिणे
महापुरुषपूज्यायगणानांपतयेनमः ॥ ८० ॥ गंगाधरायमृडिनेभवानीप्रियकारिणे ॥ जगदानंददात्रेचब्रह्मरूपायतेनमः
॥ ८१ ॥ गुणातीतायगुणिनेसूक्ष्मायगुरवेपिच ॥ नमोमहत्त्वरूपायभस्मनार्जवकारिणे ॥ ८२ ॥ वैराग्यरूपिणेनित्यंयोगाचा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

र्यायवेनमः॥ मंयोक्तमप्रियंदेवस्मरसंहारकारक॥ ८३॥ क्षंतुमर्हसिविश्वेशशिरसात्वांप्रसादये॥ शापानुग्रहएवैषः कृ
तस्तेवेनसंशयः॥ ८४॥ ममापराधजोमन्युर्नकार्योभवतानघ॥ एवंप्रसादितः शंभुर्हृष्टात्मात्रिदशैः सह॥ तीर्णाब्रतपरानं
दनिर्भरः प्राहतामुमां॥ ८५॥ यइमांमत्स्तुतिंभक्त्यापठिष्यतितवोद्गतां॥ तस्यचेष्टावियोगश्चनभविष्यतिपार्वति॥ ८६॥
जन्मत्रयधनैर्युक्तः सर्वव्याधिविवर्जितः॥ इहैवविविधान्भोगानंतेयास्यतिमत्पुरं॥ ८७॥ इत्युक्त्वातांमहेशोपिस्वमंगंप्र
ददौततः॥ वैष्णवंवामभागंसाप्रतिजग्राहपार्वती॥ ८८॥ शर्वंकपालहस्तंचग्रीवार्धेगरलान्वितं॥ रुंडमालार्द्धहारंचसित
गौरंसमंततः॥ ८९॥ ब्रह्मांडकोटिजनकंजटाभिर्भूषितंशिरः॥ सितद्युतिकलाखंडरत्नभासावभासितं॥ ९०॥ स्वर्णाभ
रणसंयुक्तमेकतोभुजगांगदं॥ एकतः कृत्तिवसनमन्यतः पट्टकूलवत्॥ ९१॥ मत्स्यवाहनसंयुक्तमन्यतोवृषभांकितं॥ ए
कतः पार्षदैः सेव्यमन्यतः सखिसेवितं॥ ९२॥ रूपमेवंविधंदृष्ट्वाब्रह्माद्यादेवतागणाः॥ तुष्टुवुः परयाभक्त्यातेजोभू
षितलोचनं॥ ९३॥ त्वमेकोभगवान्सर्वव्यापकः सर्वदेहिनः॥ पितृवद्रक्षकोसित्वंमातात्वंजीवसंज्ञकः॥ ९४॥ साक्षीविश्व
स्यबीजंत्वंब्रह्मांडवशकारकः॥ उत्पद्यंतेविलीयंतेत्वयिब्रह्मांडकोटयः॥ ९५॥ ऊर्मयः सागरेनित्यंसलिलेबुद्बुदायथा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अहंकदाचित्तीनेत्रात्कदाचित्तवभालतः॥ ९५॥ क्वचित्संगेशिवादेवाप्रादुर्भूत्वासृजेजगत्॥ तवाज्ञाकारिणःसर्वेवयंब्रह्मादयःसुराः
॥९७॥ अनंतवैभवोनंतोनंतधामास्यनंतकः॥ अनंतःसर्वभंगायकुरुषेरूपमद्भुतं॥ ९८॥ भवानीत्वंभयंनित्यमशिवानांपवित्रकृत्
शिवानामपिदात्रीत्वंतपसामपित्वंफलं॥ ९९॥ यःशिवःसस्वयंविष्णुर्योविष्णुःसःसदाशिवः॥ इत्यभेदमतिर्जातास्त्वत्प्रसादात्त्वत्प्रसाद
तः॥१००॥ यत्किंचिज्जगत्यस्मिन्दृश्यतेश्रूयतेपिवा॥ मध्येबहिश्चतत्सर्वंत्वयाव्याप्यस्थितायदा॥ १०१॥ जगत्पूज्यसुरेशानजग
द्वंद्येतथांबिके॥ प्रसादंकुरुदेवेशिदेवेशप्रणतावयं॥ १०२॥ इत्युक्त्वाविदशाःसर्वेहृष्टाजग्मुर्यथागतं॥ गालवउवाच॥ तेदि-
व्यमेतदखिलंभुवियेमनुष्याःसंसारसागरसमुत्तरणैकपोतं संचिंत्ययांतिमनसाहृतकिल्बिषास्तेब्रह्मस्वरूपमनुयांतिविमुक्त
संगाः॥१०५॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्र०चा० हरतांडवनर्तनंनामद्वाविंशोऽध्यायः२२॥ ॥गालवउ०॥ ॥एवंतेलब्धशापाश्चपा
र्वतीशापपीडिताः॥ अनपत्याबभूवुश्चतथाचप्रतिमानवाः॥ १॥ शालग्रामस्तुगंडक्यांनर्मदायांमहेश्वरः॥ उत्पद्यतेस्वयंभूश्चतावे-
तौनैवकृत्रिमौ॥ २॥ चतुर्विंशतिभेदेनशालग्रामगतोहरिः॥ परीक्ष्यपुरुषोनित्यमेकरूपःसदाशिवः॥ ३॥ शालग्रामशिलायत्र
गंडकीविमलेजले॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचब्रह्मणःपदमाप्नुयात्॥ ४॥ तांपूजयित्वाविधिवद्गंडकीसंभवांशिलां॥ योगीश्वरोविशुद्धा=

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्माजायतेनात्रसंशयः॥५॥एतत्तेकथितंसर्वंयत्पृष्टोऽहमिहत्वया॥यथाहरोविप्रशापंप्राप्तवांस्तन्निशामय॥६॥यःशृणोति
नरोभक्त्यावाच्यमानामिमांकथां॥गिरीशनृत्यसंबाधासुमादेहार्धवर्णितां॥७॥ब्रह्मणास्तुतिसंयुक्तांसगच्छेत्परमांगतिं
॥श्लोकार्धंश्लोकपादंवासमस्तंश्लोकमेववा॥यःपठेदविरोधेनमायामानविवर्जितः॥सयातिपरमंस्थानंयत्रगत्वानशोच
ति॥९॥चातुर्मास्येविशेषेणपठन्शृण्वन्नरोत्तमाः॥लभंतेचिंतितांसिद्धिंधनपुत्रादिसंवृताः॥१०॥यथाब्रह्मादयोदेवागीतवा
द्याभियोगतः॥परांसिद्धिंमवापुस्तेदुर्गाशिवसमीपतः॥११॥वर्षाकालेचसंप्राप्तेभक्तियोगेजनार्दने॥महेश्वरेथदुर्गायांनभू
यस्तनपोभवेत्॥१२॥गणेशस्यसदाकुर्याच्चातुर्मास्येविशेषतः॥पूजांमनुष्योलोभार्थंयतोलाभप्रदोहिसः॥१३॥सूर्योनि-
योगतांदद्याद्भक्त्यायःपूजयेत्सदा॥चातुर्मास्येसमायातेविशेषफलदोनृणां॥१४॥इदंहिपंचायतनंसेव्यतेगृहमेधिभिः॥चा-
तुर्मास्येविशेषेणसेवितंचिंतितप्रदं॥१५॥शालग्रामगतंविष्णुंयःपूजयतिनित्यदा॥द्वारवतीचक्रशिलासहितंमोक्षदायकं
॥१६॥चातुर्मास्येविशेषेणदर्शनादतिमुक्तदं॥यस्मिन्स्तुतेस्तुतंसर्वंपूजितेपूजितंजगत्॥१७॥पूजितःपठितोध्यातःस्मृतो
वैकलुषापहः॥शालग्रामेकिंपुनर्यच्छालग्रामगतोहरिः॥१८॥पुनरहर्हेनैवेद्यफलंचापिधृतंजलं॥चातुर्मास्येविशेषेणशाल

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रामगतंशुभं ॥ १९॥ तिलाः पुनंतिसकलंशालग्रामस्यशूद्रज ॥ चातुर्मास्येविशेषेणनरंभक्त्यासमन्वितं ॥ २०॥ सलक्ष्मीसहि
तोनित्यंधनधान्यसमन्वितः ॥ महाभाग्यवशाद्गेहेजायतेनात्रसंशयः ॥ २१॥ सलक्ष्मीसहितोविष्णुर्विज्ञेयोनात्रसंशयः ॥ तं
पूजयेन्महाभक्त्यास्थिरालक्ष्मीर्गृहेभवेत् ॥ २२॥ तावद्दरिद्रतालोकेतावद्दुर्जातिपातकं ॥ तावत्क्लेशाः शरीरेस्मिन्नयावद्धिय
तेहरिं ॥ २३॥ सएवपूज्यतेयत्रपंचक्रोशंपवित्रकं ॥ करोतिसकलंक्षेत्रंनतत्राशुभसंभवः ॥ २४॥ एतदेवमहाभाग्यमेतदेव-
महातपः ॥ एषएवपरोमोक्षोयत्रलक्ष्मीशपूजनं ॥ २५॥ शंखश्चदक्षिणावर्तोलक्ष्मीनारायणात्मकः ॥ तुलसीकृष्णसारोत्र
यत्रद्वारवतीशिला ॥ २६॥ तत्रश्रीर्विजयोविष्णुर्मुक्तिरेवचतुष्टयं ॥ लक्ष्मीनारायणेपूजांविधातुर्मनुजस्यतु ॥ २७॥ ददातिपु
ण्यमतुलं मुक्तोभवतितत्क्षणात् ॥ चातुर्मास्येविशेषेणपूज्योलक्ष्मीयुतोहरिः ॥ २८॥ कुर्वतस्तस्यदेवस्यध्यानंकल्मषनाश
नं ॥ तुलसीमंजरीभिश्चपूजितोजन्मनाशनः ॥ २९॥ पूजितोबिल्वपत्रेणचातुर्मास्येषडुत्तमः ॥ ३०॥ सर्वप्रयत्नेनसएवसे
व्योयोव्याप्यविश्वंजगतामधीशः ॥ कालेसृजत्यत्तिचहेलयावातंप्राप्यभक्तोनहिसीदतीति ॥ ३१॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणे
ब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येलक्ष्मीनारायणमहिमावर्णनंनामत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३॥ ॥ गालवउवाच ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

एकदाभगवान्रुद्रः कैलासशिखरेस्थितः॥ दधारपरमांलक्ष्मीसुमयासहितःकिल॥१॥गणानांकोटयस्तिस्रस्तंयदापर्यवारय
न्॥वीरबाहुर्वीरभद्रोवीरसेनश्चभृंगिराट्॥२॥रुचिस्तुटिस्तथानंदीपुष्पदंतस्तथोत्कटः॥ विकटः कंकटश्चैवहरःकेशो
विघंटकः॥३॥मालाधरः पाशधरः शृंगीचनरकस्तथा॥ भुण्योत्कटः शालिभद्रोमहाभद्रोविभद्रकः॥४॥कणपः कालपः
कालोधनपोरक्तलोचनः॥ विकटास्योभद्रकश्चदीर्घजिह्वोविरोचनः॥५॥पारदोधनदोध्वांक्षीहंसक्रीनरकस्तथा॥पं-
चशीर्षस्त्रीशीर्षश्चक्रोधदंष्ट्रोमहाद्भुतः॥६॥सिंहवक्त्रोवृषहनुःप्रचंडस्तांडिरेवच॥एतेचान्येचबहवस्तदाभवसमीपगाः
॥७॥महादेवजयेत्युच्चंभद्रकालीसमन्विताः॥ भूतप्रेतपिशाचानांसमूहायस्यवल्लभाः॥८॥अस्तुवंस्तंसमीपस्थावसं
तेसमुपागते॥ वनराजिर्विभातिस्मनवकोशाकशोभिता॥९॥दक्षिणानिलसंस्पर्शःकवीनांसुखवृद्धौ॥ वियोगिहृदया
कर्षीकिंशुकःपुष्पशोभितः॥१०॥ द्रुद्वानिविक्रियाभावमगच्छंश्चसमंततः॥ तस्मिन्विगाढेसमयेमनस्युच्चादकेतथा॥
॥११॥नदीदंडधरःसंज्ञादृष्ट्वाचक्रेहरोपरः॥ अलंचापलदोषेणतपःकुर्वंतिभोगणाः॥१२॥तदासर्ववनमपिमूलकांडजम
भूत्पुनः॥ गणास्तेतपआतस्थुर्दृष्ट्वाकांतिंवसंतजां॥ १३॥ततः साविश्वजननीपार्वतीप्राहशंकरं॥ इयंतेकरगानित्यम

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

क्षमालामहेश्वर ॥१४॥ त्वयाकिंजप्यतेदेवसंदेहयतिमेमनः॥ त्वमेकः सर्वभूतानामादिकृत्सकलेश्वरः॥१५॥ नमातानपिता
बंधुस्तवजातिर्नकश्चन॥ अहंतवपरंकिंचिद्वेद्मिनास्तीतिकिंचन॥ १६॥ श्रमेणत्वंसमायुक्तोश्वासोश्वासपरायणः॥ जपन्नपि
महाभक्त्याहश्यतेत्वंमयासदा॥१७॥ त्वत्तःपरतरंकिंचिद्यत्त्वंध्यायसिचेतसा॥ तन्मेकथयदेवेशयद्यहंदयितातव॥१८॥ इ-
तिपृष्टस्तदाशंभुरुवाचहरिसेवकः॥ हरेर्नामसहस्राणांसारंध्यायामिनित्यशः॥१९॥ जपामिरामनामांकमवतारंचसप्तमं
चतुर्विंशतिसंख्याकान्यादुर्भावान्हरेर्गुणान्॥२०॥ एतेषामपियत्सारंप्रणवाख्यंमहत्फलं॥ द्वादशाक्षरसंयुक्तंब्रह्मरूपंसना
तनं॥२१॥ अक्षरत्रयसंबद्धंश्रामयत्रसमन्वितं॥ सबिंदुंप्रणवंशश्वज्जपामिजपमालया॥२२॥ वेदसारमिदंनित्यंत्र्यक्षरंस
ततोद्यतं॥ निर्मलंत्र्यमृतंशांतंसद्रूपममृतोपमं॥२३॥ कलातीतंनिर्वशगंनिर्व्यापारंमहत्परं॥ विश्वाधारंजगन्मध्यंकोटि
ब्रह्मांडबीजकं॥२४॥ जडंशुद्धक्रियंवापिनिरंजननियामकं॥ यज्ज्ञात्वामुच्यतेक्षिप्रंघोरसंसारबंधनात्॥२५॥ ओंकारसहि
तंयच्चद्वादशाक्षरबीजकं॥ जपतःपापकोटीनांदावाग्निस्त्वंप्रजायते॥ एतदेवपरंगुह्यमेतदेवपरंमहः॥ एतद्धिदुर्लभंलोके
लोकत्रयविभूषणं॥२७॥ प्राप्यतेजन्मकोटीभिःशुभाशुभविनाशकं॥ एतदेवपरंज्ञानंद्वादशाक्षरचिंतनं॥२८॥ चातुर्मास्येवि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शेषेणब्रह्मदंचिंतितप्रदं॥ एतदक्षरजंस्तोत्रंयःसमाश्रयतेसदा॥२९॥मनसाकर्मणावाचातस्यनास्तिपुनर्भवः॥ द्वादशाक्षरसं
युक्तंचक्रद्वादशभूषितं॥३०॥मासद्वादशनामानि विष्णोर्येभक्तितत्पराः॥ शालग्रामेषुतान्स्तुत्वान्यसेदव्यहरंहिसः॥३१॥दिव
सेदिवसेतस्यद्वादशाहफलंलभेत्॥ द्वादशाक्षरमाहात्म्यंवर्णितुंनैवशक्यते॥३२॥जिह्वासहस्रैरपिचब्रह्मणापिनपार्यते॥महा
मंत्रोत्ययंलोकेजप्योध्यातस्तुतस्तथा॥३३॥पापहासर्वमासेषुचातुर्मास्येविशेषतः॥ इदंरहस्यंवेदानांपुराणानामनेकशः॥३४
स्मृतीनामपिसर्वासांद्वादशाक्षरचिंतनं॥ चिंतनादेवमर्त्यानांसिद्धिर्भवतिहीशिता॥३५॥पुण्यदानेनयाम्येनमुक्तिर्भवतिशाश्व
ती॥वर्णैस्तथाश्रमैरेवप्रणवेनसमन्वितैः॥३६॥जपेर्ध्यानैःशमपरैर्मोक्षंप्राप्येतनिश्चितं॥ शूद्राणांचापिनारीणांप्रणवेनविव
र्जितः॥३७॥प्रकृतीनांचसर्वासांनमंत्रोद्वादशाक्षरः॥ नजपोनतपःकार्यंकायक्लेशाद्विशुद्धिता॥३८॥विप्रभक्त्याचदानेनवि-
ष्णुध्यानेनसिध्यति॥तासांमंत्रोरामनामध्येयःकोद्यधिकंभवेत्॥३९॥रामेतिद्व्यक्षरजपःसर्वपापापनोदकः॥गच्छन्तिष्ठन्शया
नोवामनुजोरामकीर्तनात्॥४०॥इहनिर्वृतिमायातिप्रांतेहरिगणोभवेत्॥रामेतिद्व्यक्षरोमंत्रोमंत्रकोटिशताधिकः॥४१॥सर्वा
सांप्रकृतीनांचकथितःपापनाशकः॥ चातुर्मास्येथसंप्राप्तेसोप्यनंतफलप्रदः॥४२॥चातुर्मास्येमहापुण्येलभ्यतेभक्तितत्परैः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

देववन्निष्फलंतेषांयमलोकस्यसेवनं ॥४३॥ नरामादधिकंकिंचित्पठनंजगतीतले॥ रामनामाश्रयादेवनतेषांयमयातना॥४४
येचदोषाविघ्नकरामृतिकारग्रहाश्चये॥ रामनाम्नैवविलयंयांतिनात्रविचारणा॥ ४५॥ रमतेसर्वभूतेषुस्थावरेषुचरेषुच॥ अंत-
रात्मास्वरूपेणयच्चरामेतिकथ्यते॥ ४६॥ रामेतिमंत्रराजोयंभयव्याधिनिषूदकः॥ रणेविजयदश्चापिसर्वकार्यार्थसाधकः॥४७
सर्वतीर्थफलप्रोक्तोविप्राणामपिकामदः॥ रामचंद्रेतिरामेतिरामेतिसमुदाहृतः॥४८॥ द्व्यक्षरोमंत्रराजोयंसर्वकार्यकरोभुवि॥
देवाअपिप्रगायंतिरामनामगुणाकरं॥ तस्मात्त्वमपिदेवेशिरामनामसदावद॥ रामनामजपेद्योवेमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः॥५०॥स
हस्रनामजंपुण्यंरामनाम्नैवजायते॥ चातुर्मास्येविशेषेणतत्पुण्यंदशधोत्तरं॥५१॥ हीनजातिप्रजातानांमहद्दुष्टपातकं॥रा
मोत्थयंविश्वमिदंसमग्रंस्वतेजसाव्याप्यजनांतरात्मना॥ पुनातिजन्मांतरपातकानिस्थूलानिसूक्ष्माणिक्षणाच्चदग्ध्वा॥५३॥
इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येद्वादशाक्षरमहिमावर्णनंनामचतुर्विंशोऽध्यायः २४॥ ॥पार्वत्युवा
च॥ द्वादशाक्षरमाहात्म्यंममविस्तरतोवद॥ यथावर्णयत्फलंचयथाचक्रियतेमया॥१॥ ॥श्रीमहादेवउवाच॥ द्विजा
तीनांसओंकारःसहितोद्वादशाक्षरः॥ स्त्रीशूद्राणांनमस्कारपूर्वकःसमुदाहृतः॥२॥ प्रकृतीनांरामनामसंमतोवाषडक्षरः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सोपिप्रणवहीनः स्यात्पुराणस्मृतिनिर्णयः॥ ३॥ क्रमोयंसर्ववर्णानांप्रकृतीनांसदेवहि॥ क्रमेणरहितोयस्तुकरोतिमनुजोपमं
॥४॥ तस्यप्रकुप्यतिविभुर्नरकादिप्रदायकः॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥मयात्रिमायया स्वामिन्सेव्यतेजगदीश्वरः॥५॥ रूप
मस्यकथंज्ञानेवचसामप्यगोचरं॥ ॥ईश्वरउवाच॥ प्रणवस्याधिकारोनतवास्तिवरवर्णिनि॥ नमोभगवतेवासुदेवायेति
जपः सदा॥ ६॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥ यदिसप्रणवंदद्याद्द्वादशाक्षरचिंतनं॥ प्रणवेनाधिकारोमेकथंभवतिधूर्जटे॥ ७॥
ईश्वरउवाच॥ ॥प्रणवः सर्वदेवानामादिरेषः प्रकीर्तितः॥ ब्रह्माविष्णुः शिवश्चैवसंतिदयितायुताः॥ ८॥ तत्रसर्वाणि
भूतानिसर्वतीर्थानिभागशः॥ तिष्ठंतिसर्वतीर्थानांकेवल्यंब्रह्मएवयः॥ ९॥ तस्ययोग्यायदादेवाचरिष्यसियदातपः॥
चातुर्मास्येहरिप्रीत्येकरिष्यसिशुभानने॥ १०॥ तपसाप्राप्यतेकामस्तपसाचमहत्फलं॥ तपसाजायतेसर्वंतत्तपः सुलभंनरैः
॥११॥ यशः सौभाग्यमतुलंक्षमासत्याद्योगुणाः॥ सुलभंतपसानित्यंतपश्चर्तुंनशक्यते॥ १२॥ यदाहितपसांवृद्धिस्तदा
भक्तिर्हरौभवेत्॥ तदाहितपसोहानिर्यदाभक्तिर्विनाकृतं॥ १३॥ तावत्तपांसिगर्जंतिदेहेस्मिन्सततंनृणां॥ यदाविष्णुंस्म
रेन्नित्यंजिह्वाग्रेपावनंभवेत्॥ १४॥ यथाप्रदीपेज्वलितेप्रणश्यतिमहत्तमः॥ तथाहरेः कथायांचयातिपापमनेकधा १५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तस्मात्सार्वतियत्नेनहरोसुप्ते तपः कुरु ॥ चातुर्मास्येथसंप्राप्तेप्रणवेनसमन्वितं ॥१६॥ विशुद्धहृदयाभूत्वामंत्रराजमिमंजप॥
सएवभगवांस्तुष्टोद्वादशाक्षरसंयुतः॥ १७॥ प्रदास्यतिपरंज्ञानंब्रह्मरूपमखंडितं॥ ब्रह्मकल्पांतकोटीषुजप त्वंद्वादशाक्षरं
॥१८॥ मंत्रराजंसप्रणवंध्यायेत्सोपिनपश्यति॥ इत्युक्तातापसानिष्ठातपश्चरितुमागता॥१९॥ हिमाचलस्यशिखरेचातुर्मास्येस
मागते॥ ब्रह्मचर्यव्रतपरावसनत्रयसंयुता॥२०॥ प्रातर्मध्येपराह्णेचध्यायामिहरिशंकरं॥ वपुर्यथापुराकृष्टंपूजनेशंकरस्यच॥
२१॥ सखीजनसमायुक्तापितुः शृंगेमनोहरे॥ अतपत्साविशालाक्षीक्षमादिगुणसंयुता॥२३॥ ॥गालवउवाच॥ ॥या
हियोगेश्वरीध्येयायावंद्याविश्ववंदिता॥ जननीयाचविश्वस्यसापिकामात्तपोगता॥२४॥ याहिप्रकृतिसद्रूपानडिक्को
टिसमप्रभा॥ विरजायास्वयंवंद्यागुणातीताचरत्तपः॥२५॥ पृथ्व्यंबुतेजोवायुश्चगगनंयन्मयंविदुः॥ मूलप्रकृतिरूपाया
साचकारोत्तमंतपः॥२६॥ यास्थावरंजंगमंमाशुविश्वंव्याप्यस्थितायाप्रकृतेपुरापि॥ स्पृहादिरूपेणाचतृप्तिदात्रीदेवे
प्रसुप्तेतपसापशुद्धिं॥२७॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येपार्वतीतपोवर्णनंनामपंचविं
शोऽध्यायः २५॥ ॥गालवउवाच॥ ॥प्रवृत्तायांशैलपुत्र्यांमहत्तपसिदारुणे॥ कंदर्पेणपराभूतोविचचारमहीं-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हरः ॥१॥ वृक्षच्छायासुतीर्थेषुनदीषुचनदेषुच ॥ जलेनसिंचत्स्ववपुः सर्वत्रापिमहेश्वरः ॥ २॥ तथेतिकामाकुलितोनलेभेशर्म-
कर्हिचित् ॥ एकदायमुनांदृष्ट्वाजलकल्लोलमालिनीं ॥ ३॥ विगाहितुंमनश्चक्रेतापार्तिशमयन्निव ॥ कृष्णांबभूवतन्नीरंहरका
याग्निवन्हिना ॥ ४॥ दग्धंविगाहनेनाशुमषीप्रायसदाबभौ ॥ सापिदिव्यवपुः पूर्वंश्यामाभूत्वाहराद्यतः ॥ ५॥ स्तुत्वानत्वामहे-
शानमुवाचपुनरेवसा ॥ प्रसादंकुरुदेवेशवशगास्मिसदातव ॥ ६॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ अस्मिन्तीर्थवरेपुण्येयःस्नास्य
तिनरोभुवि ॥ तस्यपापसहस्राणियास्यंतिविलयंध्रुवं ॥ ७॥ हरतीर्थमितिख्यातंपुण्यंलोकेभविष्यति ॥ इत्युक्त्वातांप्रणम्या
थतत्रैवांतरधीयत ॥ ८॥ तस्यास्तीरेमहेशोपिकृत्वारूपंमनोहरं ॥ कामालयंवाद्यहस्तंकृतपुंजजटाधरं ॥ ९॥ स्वेच्छयामुनि
गेहेषुदर्शयत्यंगचापलं ॥ क्वचिद्गायतिगीतानिक्वचिन्नृत्यतिछंदतः ॥ १०॥ सचक्रुध्यतिहसतिस्त्रीणांमध्यगतः क्वचित्
एवंविचरतस्तस्यऋषिपत्न्यःसमंततः ॥ ११॥ पत्युःशुश्रूषणंगेहेकार्याण्यपिचतत्क्षणात् ॥ तमेवमनसाचक्रुःप्रतिरू
पेणमोहिताः ॥ १२॥ भ्रमंत्यश्चैवहास्यानिचक्रुस्ताऽपियोषितः ॥ ततस्तुमुनयोदृष्ट्वातासांदुःशीलभावनां ॥ १३॥ चुक्रु
धुर्मुनयःसर्वेरूपंतस्यमनोहरं ॥ गृह्यतांहन्यतामेषकोऽयंदुष्टउपागतः ॥ १४॥ इतितेगृह्यकाष्ठानियद्दोषस्थंययुस्त-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दा ॥ पलायितः सबहुधा भयात्तेषां महात्मनां ॥ १५ ॥ योजीवकलयाविश्वं प्राप्य तिष्ठति देहिनां ॥ नज्ञायते न च ग्राह्यो न भेद्यश्चापि जा
यते ॥ १६ ॥ न शेकुस्तेघदा सर्वे गृहीतुं तं महेश्वरं ॥ तदा शिवं प्रकुपिताः शेषुरित्थं द्विजातयः ॥ १७ ॥ यस्माल्लिंगार्थमागत्य त्वाश्र
मांश्चोरवत्कृतं ॥ परदारापहरणं तल्लिंगं पततां भुवि ॥ १८ ॥ सद्य एव हि शापं त्वं दुष्टं प्राप्नुहि तापस ॥ एवमुक्ते स शापाग्निर्वज्ररूपध
रो महान् ॥ तल्लिंगं धूर्जटेश्छित्वा पातयामास भूतले ॥ रुधिरौघपरिव्याप्तो मुमोह भगवान्भुवि ॥ २० ॥ वेदनार्तो ज्वलद्वपुर्महाशा
पाभिभूतधीः ॥ तं तथा पतितं दृष्ट्वा तत आजग्मुर्महर्षयः ॥ २१ ॥ आकाशे सर्वभूतानि त्रेसुर्विश्वं च चालह ॥ देवाश्च व्याकुला जाता
महाभयमुपागताः ॥ २२ ॥ ज्ञात्वा विप्रा महेशानं पीडितं हृदये भवन् ॥ शुशुचुर्भृशदुःखार्ता देवं हि बलवत्तरं ॥ २३ ॥ किं कृतं भग
वानेष देवैरपि ससेव्यते ॥ साक्षी सर्वस्य जगतो स्माभिः सः पापलक्षितः ॥ २४ ॥ वयं मूढधियः पापा परमज्ञानदुर्बलाः ॥ कथम-
स्माभिर्यस्यात्मा श्रुतश्च न निवेदितः ॥ २५ ॥ मयेदृशो गृहस्थाय आत्मायं न निवेदितः ॥ निर्विकारो निर्विषयो निरीहो निरुपद्रवः
॥ २६ ॥ निर्ममो निरहंकारो यः शंभुर्नोपलक्षितः ॥ यस्य लोकाइमे सर्वे देहे तिष्ठंति मध्यगाः ॥ २७ ॥ य एष जगतां स्वामी हरो स्माभि
र्न वीक्षितः ॥ इत्युक्त्वा स्तेत्युपविष्टा यावत्तत्र समागताः ॥ २८ ॥ तान्दृष्ट्वा सहसा त्रस्तः पुनरेव महेश्वरः ॥ विप्रशापभयान्नष्टस्त्रिपु-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रारिर्दिवंययौ॥२९॥सुरभिर्गोचगोलोकेतांतुष्टावसुसंयुतः॥सृष्टिस्थितिविनाशानांकीर्त्यैमात्रेनमोनम॥३०॥यात्वंरसमयेभा
वैराप्याययसिभूतले॥देवानांचतथासंघान्पितॄणामपिवेगणान्॥३१॥सर्वैर्ज्ञात्वारसाभिज्ञामधुरास्वाददायिनी॥त्वयाविश्व
मिदंसर्वंबलस्नेहसमन्वितं॥३२॥त्वंमातासर्वरुद्राणांवसूनांदुहितातथा॥आदित्यानांस्वसाचैवतुष्टावांछितसिद्धिदा
३३ त्वंधृतिस्त्वंतथापुष्टिस्त्वंस्वाहात्वंस्वधातथा॥ऋद्धिसिद्धिस्तथालक्ष्मीर्धृतिःकीर्तिस्तथामतिः॥३४॥कांतिलज्जामहामा
यात्वंक्षमासर्वार्थसाधिनी॥त्वयाविरहितंकिंचिन्नास्तित्रिभुवनेष्वपि॥३५॥वन्देस्तृप्तिप्रदात्रीचदेवादीनांचतृप्तिदा॥त्व
यासर्वमिदंव्याप्तंजगत्स्थावरजंगमं॥३६॥पादावेदाश्चचत्वारःसमुद्रास्तनतांययुः॥चंद्रार्कौलोचनेयस्यारोमाग्रेषुचदेवताः
॥३७॥शृंगयोःपर्वताःसर्वेकर्णयोर्वायवस्तथा॥नाभौचैवामृतंदेव्याःपातालानिखुराःस्तथा ३८॥स्कंधेचभगवान्ब्रह्माम
स्तकस्थःसदाशिवः॥हृद्देशेचस्थितोविष्णुःपुच्छाग्रेपन्नगास्तथा॥३९॥शक्रस्थावसवःसर्वेसाध्यामूत्रस्थितास्तव॥
सर्वेयज्ञास्त्वस्थिदेशेकिंनरागुल्यसंस्थिताः॥४०॥पितॄणांचगणाःसर्वेपुरस्थाभांतिसर्वदा॥सर्वेयक्षाभालदेशेकिंनरा
श्चकपोलयोः॥४१॥सर्वदेवमयीत्वंहिसर्वभूतविवृद्धिदा॥सर्वलोकहितानित्यंममदेहहितामव॥४२॥प्रणतस्तवदेवेशि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पूजयेत्वांसदानघे॥स्तौमिविश्वार्तिहंत्रीत्वांप्रसन्नावरदाभव॥४३॥विप्रशापाग्निनादग्धंशरीरंममशोभने॥स्वतेजसापुनः
कर्तुमर्हस्यमृतसंभवे॥२४॥इत्युक्त्वातांपरिक्रम्यतस्यादेहेलयंगतः॥सापिगर्भेदधाराथसुरभिस्तदनंतरं॥४५॥कालाति
क्रमयोगेनसर्वेव्याकुलतांययौ॥तस्मिन्प्रनष्टेदेवेशेविप्रशापभयावृते॥४६॥देवामहार्तिंप्रययुश्चचालपृथिवीतथा॥चं
द्रार्कौनिष्प्रभौचैववायुरुच्चंड एवच॥४७॥समुद्राःक्षोभमगमंस्तस्मिन्काले द्विजोत्तम॥४८॥यस्मिज्जगत्स्थावरजंग-
मादिकंकालेलयंप्राप्यपुनःप्ररोहति॥तस्मिन्प्रनष्टे द्विजशापपीडितेजगद्भूतप्रायमवर्ततत्क्षणात्॥४९॥ ॥इतिश्री
स्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येषड्विंशोध्यायः॥२६॥ ॥गालवउवाच॥ ॥तस्मिंस्तुपतितेलिंगे
योजनायामविस्तृते॥विषादार्तास्ऋषिगणास्तत्रजग्मुःसहस्रशः॥१॥व्यलोकयंतसर्वत्रदृष्ट्वातत्रमहेश्वरं॥नासौदृष्टि-
पथेतेषांबभूवभयविह्वलः॥२॥वीर्यंवर्षसहस्रंचबहून्यपिसुसंचितं॥पृथिवींसकलांव्याप्यस्थितंददृशिरेद्विजाः॥३॥
तंदृष्ट्वासुमहल्लिंगंरुधिराक्तंजलैःप्लुतं॥ब्राह्मणाःसंशयगतादह्यमानांवसुंधरां॥४॥तल्लिंगंतत्रसंस्थाप्यचक्रुस्तां
नर्मदांनदीं॥तज्जलंनर्मदारूपंतल्लिंगंमरकंटकं॥५॥नरकंवारयत्येतत्सेवितंनरकापहं॥भूतग्रहाश्चसर्वेपि-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यास्यंतिविलयंध्रुवं॥६॥ तत्रस्नात्वाजलंपीत्वासंतर्प्यचपितॄंस्तथा॥सर्वान्कामानवाप्नोतिमनुष्योभुविदुर्लभान्॥७॥लिं
गानिनामधेयानिपूजयिष्यंतियेनराः॥तेषांरुद्रमयोदेहोभविष्यतिनसंशयः॥८॥चातुर्मास्येविशेषेणलिंगपूजामहाफला॥
चातुर्मास्येरुद्रजपंहरपूजाशिवेरतिः॥९॥पंचामृतेनस्नपनंनतेषांगर्भवेदना॥येकरिष्यंतिमधुनासेचनंलिंगमस्तके॥१०
तेषांदुःखसहस्राणियास्यंतिविलयंध्रुवं॥दीपदानंकृतंयेनचातुर्मास्येशिवाग्रतः॥११॥कुलकोटिंसमुद्धृत्यस्वेच्छयाशिवलो
कभाक्॥चंदनागरुधूपैश्चसुश्वेतकुसुमैरपि॥१४॥नर्मदाजललिंगंयेत्यर्चयिष्यंतितेशिवाः॥ग्रावाहरत्वमापन्नाःप्राणिनाम
पिकाकथा॥१३॥तत्संभूतंमहालिंगंजलधारणसंयुतं॥पूजयित्वाविधानेनचातुर्मास्येशिवोभवेत्॥१४॥चातुर्मास्येयेमनु
जानर्मदामरकंटके॥तीर्थेस्नास्यंतिनियतास्तेषांवासस्त्रिविष्टपे॥१५॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥इत्युक्त्वातेद्विजास्तत्रस्था
प्यलिंगंयथाविधि॥मरकंटकतीर्थेचनर्मदांचमहानदीं॥१६॥पुनश्चिंतापराजाताविश्वस्यक्षोभकारणे॥पद्मासनगता
भूत्वाप्राणायामपरायणाः॥१७॥चिंतयामासुरव्यग्रंहृदयस्थंमहेश्वरं॥ततोदेवामहेंद्राद्याःसंप्राप्यमरकंटकं॥१८॥ब्रा
ह्मणाश्चस्तुतिंचक्रुर्विनयानतकंधराः॥नमोस्तुवोद्विजातिभ्योब्रह्मविद्भ्योमहेश्वराः॥१९॥भूसुरेभ्योगुरुभ्यश्चविमुक्तेभ्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्वबंधनात् ॥ यूयंगुणत्रयातीतागुणरूपगुणाकराः ॥ २० ॥ गुणत्रयमयैर्भावैः सततंप्राणबुद्बुदाः ॥ येषांवाक्यजलेनैवपापि
ष्ठाअपिशुद्धितां ॥ २१ ॥ प्रयांतिपापपुंजाश्चभस्मतांयांतिपापिनां ॥ शस्त्रंलोहमयंयेषांवागेवैतत्समन्विताः ॥ २२ ॥ पापैरस्पृ
श्यमानानांतेषांलोकोत्तरंबलं ॥ क्षमयापृथिवीतुल्याः कोपेवैश्वानरप्रभाः ॥ २३ ॥ पातनेनेकशक्तीनांसमर्थायूयमेवहि ॥ स्व
र्गादीनांतथायानेभवंतोगतयोध्रुवं ॥ २४ ॥ सत्कर्मकारकाश्चैवसत्कर्मनिरताः सदा ॥ सत्कर्मफलदातारः सत्कर्मभ्योमुमु
क्षवः ॥ सावित्रीमंत्रनिरतायेभवंतोघनाशनाः ॥ आत्मानंयजमानंचतारयंतिनसंशयः ॥ २६ ॥ वन्ह्यश्चतथाविप्रास्तर्पिताः
कार्यसाधकाः ॥ चातुर्मास्येविशेषेणतेषांपूजामहाफला ॥ २७ ॥ कोपिताः सर्वदेहस्यनाशनायभवंतिहि ॥ तावन्नवज्रमिं
द्रस्यशूलंचैवपिनाकिनः ॥ २८ ॥ दंडोयमस्यतावन्नोयावच्छापोद्विजोद्भवः ॥ अग्निनाज्वाल्यतेदृश्यंशापोदिष्टानपिस्वयं
॥ २९ ॥ हंतिजातानजातांश्चतस्माद्विप्रंनकोपयेत् ॥ विप्रकोपाग्निनादग्धोनरकान्नैवमुच्यते ॥ शस्त्रक्षतोपिनरकान्मुच्यते
नात्रसंशयः ॥ देवानांमधुवाक्यानांसामर्थ्यंभेदनेनहि ॥ ३१ ॥ वाङ्मात्रेणहिविप्रस्यविद्यतेसकलंजगत् ॥ तेयूयंगुरवोस्माकं
विश्वकारणकारकाः ॥ ३२ ॥ प्रसादपरमानित्यंभवंतुभुवनेश्वराः ॥ ईश्वरेणविनासर्वेवयंलोकाश्चदुःखिताः ॥ ३३ ॥ तत्

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कश्यतांसभगवान्कुत्रास्तेपरमेश्वरः॥ ॥गालवउवाच॥ ॥ज्ञात्वामुनिभयत्रस्तंदेवेशंशूलपाणिनं॥सुरभीगर्भसंभू
तंदेवानूचुर्महर्षयः॥स्वागतंदेवदेवेभ्योज्ञातोवैसमहेश्वरः॥३५॥तत्रगच्छंतुदेवेशायत्रदेवःसनातनः॥इत्युक्तातेमहात्मा
नःसहदेवैर्ययुस्तदा॥३६॥गोलोकंदेवमार्गेणायत्रपायसकर्दमाः॥घृतनद्योमधुह्रदानदीनांयत्रसंघशः॥३७॥पूर्वजानांग
णाःसर्वेदधिपीयूषपाणयः॥मरीचिपासोमपाश्चसिद्धसंघास्तथापरे॥३८॥धृतपाश्चैवसाध्याश्चयत्रदेवाःसनातनाः॥ते
तत्रगत्वामुनयोददृशुःसुरभीसुतं॥३९॥तेजसाभास्करंचैवनीलनामेतिविश्रुतं॥इतस्ततोभिधावंतंगवांसंघातमध्य
गं॥४०॥नंदासुमनसाचैवसुरूपाचसुशीलका॥कामिनीनंदिनीचैवमेध्याचैवहिरण्यदा॥४१॥धनदाधर्मदाचैवनर्म
दासकलप्रिया॥वामनालंबिकाकृष्णादीर्घशृंगासुपुच्छिका॥४२॥तारातरेथिकाशांतादुर्विषह्यामनोरमा॥सुनासादी
र्घनासाचगौरागौरसुरवीहया॥४३॥हरिद्रवर्णानीलाचशंखिनीपंचवर्णका॥विनताभिनताचैवभिन्नवर्णासुपत्रिका
॥४४॥जयारुणाचकुंडोभ्रीसुदंताचारुचंपिका॥एतासांमध्यगंनीलंदृष्ट्वातामुनिदेवताः॥४५॥विचरंतंसुरूपंतंसं-
जातविस्मयाश्चते ॥मुनीश्वराःकृपाविष्टाइंद्राद्याहृष्टमानसाः॥४६॥स्तुतिमारेभिरेकर्तुंतेजसातस्यतोषिताः॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शूद्रउवाच कथंनीलेतिनामासौजातोयमद्भुताकृतिः॥४७॥किमस्तुवन्यसन्नास्तेब्राह्मणाविश्वकारणं॥ ॥गालवउ०
लोहितोयस्तुवर्णेनमुखेमुच्छेचपांडुरः॥४८॥श्वेतःखुरविषाणेषुसनीलोवृषभःस्मृतः॥चतुष्पादोधर्मरूपोनीललोहितचि
न्हकः॥४९॥कपिलःखुरचिन्हेषुसनीलोवृषभःस्मृतः॥योसौमहेश्वरोदेवोवृषश्चापिस एवहि॥५०॥चतुष्पादोधर्मरूपोनी
लःपंचमुखोहरः॥यस्यसंदर्शनादेववाजपेयफलंलभेत्॥५१॥नीलेचपूजितेयस्मिन्पूजितंसकलंजगत्॥स्निग्धग्रासप्रदा
नेनजगदाप्यायितंभवेत्॥५२॥यस्यदेहःसदाश्रीमान्विश्वव्यापीजनार्दनः॥नित्यमर्चयतीयोसौवेदमंत्रैःसनातनैः॥५३
ऋषयऊचुः॥ ॥त्वंदेवःसर्वगोप्तॄणांविश्वगोप्तासनातनः॥विघ्नहर्ताज्ञानदश्चधर्मरूपश्चमोक्षदः॥५४॥त्वमेवधनदः
श्रीदःसर्वव्याधिनिषूदनः॥जगतांशर्मकरणेप्रवृत्तःकनकप्रदः॥५५॥तेजसांधामसर्वेषांसौरभेयमहाबलः॥शृंगाग्रे
धृतकैलासःपार्वतीसहितस्तव५६वेदस्तुत्योवेदमयोवेदात्मावेदवित्तमः॥वेदवेद्योवेदयानोवेदरूपोगुणाकरः॥५७॥गु-
णत्रयेभ्योपिपरोयाथात्म्यंवेदकस्तव॥वृषस्त्वंभगवान्देवयस्तुभ्यंकुरुतेत्वघं॥५८वृषलःसतुविज्ञेयोगौरवादिषुपच्यते
॥पदास्पृष्टःसतुनरोनरकादिषुयातनाः॥५९॥सेव्यतेपापनिचयैर्निगाढप्रायबंधनैः॥क्षुत्क्षामंचतृषाक्रांतंमहाभारस

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मन्वितं॥६०॥निर्दयायेप्रशोष्यंतिमतिस्तेषांनशाश्वती॥चतुर्भिःसहितंमर्त्याविवाहविधिनातुये॥६१॥विवाहंनीलरूप-
स्ययेकरिष्यंतिमानवाः॥पितॄनुद्दिश्यतेषांवैकुलेनैवास्तिनारकी॥६२॥त्वंगतिःसर्वलोकानांत्वंपितामरमेश्वरः॥त्वयावि-
नाजगत्सर्वंतत्क्षणादेवनश्यति॥६३॥पराचैवतुपश्यंतीमध्यमावैखरीतथा॥चतुर्विधानांवचसामीश्वरंत्वांविदुर्बुधाः॥६४
चतुःशृंगंचतुष्पादंद्विशीर्षंसप्तहस्तकं॥त्रिधाबद्धंधर्ममयंत्वामेववृषभंविदुः॥६४॥तृप्तिदंसर्वभूतानांविश्वव्यापकमोज
सा॥ब्रह्मधर्ममयंनित्यंत्वामात्मानंविदुर्जनाः॥६६॥अच्छेद्यस्त्वमभेद्यस्त्वमप्रमेयोमहायशाः॥अशोष्यस्त्वमदाह्योसि
विदुःपौराणिकाजनाः॥६७॥त्वदाधारमिदंसर्वंत्वदाधारमिदंजगत्॥त्वदाधाराश्चदेवाश्चत्वदाधारंतथामृतं॥६८॥जीव
रूपेणलोकांस्त्रीन्व्याप्यतिष्ठसिनित्यदा॥एवंससंस्तुतोनीलोविप्रैस्तैःसोमपायिभिः॥६९॥प्रसन्नवदनोभूत्वाविप्रान्प्रणति
तत्परः॥पुनरेववचःप्रोचुर्विप्राःकृतशिवागमाः॥७०॥वरंददुर्महेशस्यनीलरूपस्यधर्मतः॥एकादशाहेप्रेतस्यचस्यनो
त्सृज्यतेवृषः॥७१॥प्रेतत्वंसुस्थिरंतस्यदत्तैःश्राद्धशतैरपि॥पुनरेवसुसर्पंतंदृष्ट्वानीलंमहावृषं॥७२॥स्वल्पक्रोधसमा-
विष्टंद्विजाश्चक्रुस्तमंकितं॥चक्रंचवामभागेषुशूलंपार्श्वेतुदक्षिणे ७३ उत्ससृजुर्गवांमध्येतंदेवैर्गोपितंतदा॥ततो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

देवगणाः सर्वे महर्षीणां गणाः पुनः ॥ स्वानि स्थानानि ते जग्मुर्मुनयो वीतमत्सराः ॥ ७४ ॥ एवमृषीणां दयितासु सक्तः कामा-
र्तचित्तो मुनिपुंगवानां ॥ शापं समासाद्य शिवोपि भक्त्या रेवाजले गात्सशिलामयत्वं ॥ ॥ इति श्रीस्कंदपुराणे ब्रह्मनारदसं
वादे चातुर्मास्यमाहात्म्ये पेजवनोपाख्याने वृषस्तुतिर्नाम सप्तविंशोध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ गालव उवाच ॥ ॥ इति ते क
थितं सर्वं शालग्रामकथानकं ॥ महेश्वरस्य चोत्पत्तिर्यथा लिंगत्वमापसः ॥ १ ॥ तस्माद्दूरं लिंगरूपं शालग्रामगतं हरिं ॥ ये
र्चयंति नरा भक्त्या न तेषां दुःखयातनाः ॥ २ ॥ चातुर्मास्ये समायाते विशेषात्पूजयेच्च तौ ॥ अर्चितौ यावभेदेन स्वर्गमोक्ष
प्रदायकौ ॥ ३ ॥ देवौ हरिहरौ भक्त्या विप्रवन्हिगवां गती ॥ ये चर्चयंति महाशूद्र तेषां मोक्षप्रदो हरिः ॥ ४ ॥ वेदोक्तं कारयेत्क
र्म पूर्ते ष्टं वेदतत्परः ॥ पंचायतनपूजां च सत्यवादी त्वलोलुपः ॥ ५ ॥ विवेकादिगुणैर्युक्तः सशूद्रो याति सद्गतिं ॥ ब्रह्मचर्यं
तपो नान्यद्द्वादशाक्षरचिंतनात् ॥ ६ ॥ मंत्रैर्विनाषोडशकोपचारैः कार्यासु पूजा नरकादिहेतुः ॥ यथा तथा वै गिरिजा-
पतेश्च कार्या हि सच्छद्रमहाघहंत्री ॥ ७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ एवं कथयतोरेषा जननी क्षयमायया ॥ सच्छद्रो गाल
वश्चैव शिष्यैश्च परिवारितः ॥ ८ ॥ सतेन पूजितो विप्रो ययौ शीघ्रं निजाश्रमं ॥ ९ ॥ यइमं शृणुयान्मर्त्यो वाचयेत्पाठयेच्च वा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्लोकंवासर्वमपिचतस्यपुण्यक्षयोनहि॥१७॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मास्यमाहात्म्येपेजवनोपा
ख्यानेअष्टाविंशोऽध्यायः॥२८॥ ॥नारदउवाच॥ ॥कथंनित्याभगवतीहरपत्नीयशस्विनी॥योगसिद्धिंसुमहतीं
प्रापसातुचतुष्टये॥१॥मंत्रराजमिमंजप्त्वाद्वादशाक्षरसंभवं॥एतन्मेविस्तरेणत्वंकथयस्वयथातथं॥२॥ब्रह्मोवाच
चातुर्मास्येहरोसुप्तेपार्वतीनियमव्रता॥मनसाकर्मणावाचाहरिभक्तिपरायणा ३॥चारुशृंगेपितुर्नित्यंतिष्ठंतीतपसि
स्थिता॥देवद्विजाग्निगोश्वत्थातिथिपूजापरायणा॥४॥चातुर्मास्येथसंप्राप्तेविमलेहरिवासरे॥जजापपरमंमंत्रं
यथादिष्टंपिनाकिना॥५॥शंखचक्रधरोविष्णुश्चतुर्हस्तःकिरीटधृक्॥मेघश्यामोंबुजाक्षश्चसूर्यकोटिसमप्रभः॥
६॥गरुडाधिष्ठितोदृष्टोहसन्व्याप्यजगत्त्रयं॥श्रीवत्सकौस्तुभयुतःपीतकौशेयवाससः॥७॥सर्वाभरणभासोभि
रभिदीप्तमहावपुः॥बभाषेपार्वतींविष्णुःप्रसन्नवदनःशुभां॥देवितुष्टोस्मिभद्रंतेकथयस्वमनेप्सितं॥८॥पा
र्वत्युवाच॥ ॥तज्ज्ञानममलंदेहियेननावर्तनंभवेत्॥इत्युक्तःसमहाविष्णुःप्रत्युवाचहरप्रियां॥९॥सएवदेव
देवेशस्तववक्ष्यत्यसंशयं॥सएवभगवान्साक्षीदेहांतरबहिस्थितः॥१०॥विश्वस्रष्टाचगोप्ताचपवित्राणांचपाव

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नः ॥ अनादिनिधनोधर्मोधर्मादीनांप्रभुर्हिसः ॥ ११ ॥ अक्षरत्रयसेव्यंयत्सकलंब्रह्मएवसः ॥ मूर्तामूर्तस्वरूपेणयोजोजन्मध
रोहिसः ॥ १२ ॥ ममाधिकारोनैवास्तिवक्तुंतवनसंशयः ॥ इत्युक्त्वाभगवानीशोविरराम्प्रहर्षितः ॥ १३ ॥ एतस्मिन्नंतरेशंभुर्गि
रिजाश्रममभ्यगात् ॥ सर्वभूतगणैर्युक्तोविमानेसार्वगामिके ॥ १४ ॥ तयावैभगवान्देवःपूजितःपरमेश्वरः ॥ सर्वेषामपि
प्रत्यक्षमाश्चर्यंसमजायत ॥ १५ ॥ स्तुत्वाथतंमहादेवंविष्णुर्देहेलयंययौ ॥ अथोवाचमहेशानः पार्वतींजगदीश्वरः ॥ १६ ॥ वि
मानवरमारुह्यतुष्टोहतवसुव्रते ॥ गत्वैकांतप्रदेशेतेकथयेपरमंमहः ॥ १७ ॥ एवमुक्त्वाभगवतींकरेगृह्यमुदान्वितः ॥ विमान
वरमारोप्यलीलयाप्रययौतदा ॥ १८ ॥ नानाधातुमयानद्रीन्नानारत्नविचित्रितान् ॥ नदीन्निर्झरकुंजांश्चनदान्कोकिलकूजि
तान् ॥ १९ ॥ अश्वातादेवखाताश्चगंगाद्याःसरितस्तथा ॥ सौगंधिकांश्चकल्हारान्सहस्रदलपिंजरान् ॥ २० ॥ दर्शयन्कर्णि
कारांश्चकोविदारान्महाद्रुमान् ॥ तालान्तमालान्हिंतालान्प्रियंगून्पनसानपि ॥ २१ ॥ तिलकान्बकुलांश्चैवबहूनपिचपुष्पि
तान् ॥ क्षेत्राणिकलमादीनिपिंजराणिविदर्शयन् ॥ २० ॥ ययौदेवनदीतीरेगतंशरवणंमहत् ॥ फुल्लकाशंस्वर्णमयंशर
स्तंबगणान्वितं ॥ २३ ॥ हेमभूमिविभागस्थंवन्हिकांतिमृगद्विजं ॥ तत्रतीरगतानांचमुनीनामूर्ध्वरेतसां ॥ २४ ॥ आश्रमान्

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

राविमानाग्रेतिष्ठन्पत्न्यैप्रदर्शयन्॥ षट्कृत्तिकाश्चददृशेपार्वत्यावनसन्निधौ॥ स्नाताःस्वलंकृताश्चंद्रपत्न्यस्ताविरजांबराः॥
ऊचुस्तांयोजितकराःकेयंपुत्रायगम्यते॥२६॥तत्कथ्यतांमहाभागेसचतेदर्शनंगतः॥२७॥पार्वत्युवाच॥ ॥ममभाग्यव-
शात्पुत्रःकथंसुतसंगमाहरेत्॥नह्यभाग्यवशात्पुंसांक्वापिसौख्यंनिरंतरं॥२८॥सुतनाम्नाप्यहंदृष्टाभवतीनांचदर्शना-
त्॥किमर्थमिहसंप्राप्ताःकथ्यतामविलंबितं॥२९॥ ॥कृत्तिकाऊचुः॥ ॥वयंतवसुतंन्यस्तंप्रदातुमिहसुंदरि॥चा
तुर्मास्येरवौस्नातुमागतादेविनिम्नगां॥३०॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥नहास्यावसरःसख्यःसत्यमेवहिकथ्यतां॥एकांता
वसरेहास्यंजायतेचेतरेतरं॥३१॥ ॥कृत्तिकाऊचुः॥ ॥सत्यंवदामहेदेवितवचेलोक्यशोभिते॥अस्यस्तंबसमूहस्य
मध्यस्थंबालकंवृणु॥३२॥कृत्तिकानांवचःश्रुत्वाशंकितापार्वतीतदा॥ददर्शबालंदीप्ताभंषण्मुखंदीप्तवर्चसं॥तडित्को-
टिप्रतीकाशंरूपदिव्यश्रियायुतं॥वह्निपुत्रंचगांगेयंकार्तिकेयंमहाबलं॥सावत्सेतिगृहीत्वातंकुमारंपाणिनासुदा॥विमा
नमध्यमादायकृत्वोत्संगेत्युवाचह॥३५॥चिरंजीवचिरंनंदचिरंनंदयबांधवान्॥इत्युक्त्वागाढमालिंग्यमूर्ध्निचाघ्रायतंसुतं॥
तं॥३६॥संदृष्टंपरमोदारंभास्वरंदृष्टमानसं॥कार्तिकेयोमहाप्रेम्णाप्रणिपत्यमहेश्वरं॥३७॥ततःप्राजलिरव्यग्रःप्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दृष्टेनांतरात्मना ॥ तद्विमानंययौशीघ्रंतीर्त्वानदनदीपतीन् ॥३८॥ जंबुद्वीपमतिक्रम्यलक्षयोजनमायतं ॥ ततःस
मुद्रंद्विगुणंलवणोदंतथैवच ॥ उत्तरांश्चकुरून्नीत्वाविमानेनार्कतेजसा ॥ समुद्रद्विगुणंद्वीपंकुशनामेतिकीर्तितं ॥
॥४०॥ दिव्यलोकसमाक्रांतंदिव्यपर्वतसंकुलं ॥ इक्षूदाद्विगुणंदीपंतद्द्वीपाद्विगुणःपुनः ॥ ४१॥ तमतिक्रम्यतत्सिंधो
र्द्विगुणंक्रौंचसंज्ञितं ॥ ततोपिद्विगुणःसिंधुःसुरोदोयक्षसेवितः ॥ ४२॥ ततोपिद्विगुणंद्वीपंशाकद्वीपेतिसंज्ञितं ॥ अ-
र्णवंद्विगुणंतस्माद्दाज्यरूपंसुनिर्मितं ॥ ४३॥ परमंस्यात्सुसंपूर्णंयत्रसिद्धाःसमंततः ॥ तस्माच्चद्विगुणंद्वीपंशाल्मली-
तिचसंज्ञितं ॥ ४४॥ समुद्रोद्विगुणस्तत्रदधिमंडसमुद्भवः ॥ साध्यावसंतिनियतंमहत्तपसिसंस्थिताः ॥४५॥ ततोपिद्वि
गुणंद्वीपंप्लक्षनामेतिविश्रुतं ॥ क्षीरोदोद्विगुणस्तत्रयत्रतत्रमहर्षयः ॥ ४६॥ षडिमानिसुदिव्यानिसोमःस्वर्गउदा
हृतः ॥ तत्रस्वर्णमयीभूमिस्तथारजतसंयुता ॥४७॥ वृक्षामधुफलस्वादैःसर्वकामप्रदायका ॥ यत्रस्त्रीपुरुषाणांच
कल्पवृक्षाग्रहेस्थिताः ॥४८॥ वासांसिभूषणानांचसमूहास्तत्रसंतिहि ॥ एतानिदक्षचिन्हानिद्वीपानिसुनिस्यत्तम
॥४९॥ महेश्वरोविमानेनत्यतिक्रामद्विहायसा ॥ प्लक्षद्वीपस्यचप्रांतेद्विगुणःक्षीरसागरः ॥ ५०॥ तन्मध्येसुमहद्वीपं-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्वेतंनामसुनिश्चितं ॥ रम्यकः पर्वतस्तत्रशतशृंगोद्रुमोपमः ॥ ५१॥ तस्यशृंगेमहादिव्येविमानंस्थापितंतदा ॥
तदामृतफलैर्वृक्षैः सेवितेहेमवालुके ॥ ५२ ॥ क्षीरच्छेदेनविद्रुतेशिलातलसुभंस्थिते ॥ विविक्तेसर्वसुभगेमणि
रत्नसमन्विते ॥५३॥ उमायाः कथयामासदेवदेवः पिनाकधृक् ॥ कार्तिकेयोपिशुश्रावगुह्याद्गुह्यतरंमहत् ॥५४
ध्यानयोगंमंत्ररूपंद्वादशाक्षरसंज्ञितम् ॥ प्रणवेनयुतंसाग्रंसरहस्यंश्रुतेःपरं ॥५५॥ ॥ ईश्वरउवाच॥ ॥अ-
क्षरत्रयसंयुक्तोमंत्रोयंप्रणवः स्मृतः॥ माघमासहितश्चायममायोविश्वपावनः॥५६॥ विष्णुगमोविष्णुमध्यो
मंत्रत्रयसमन्वितः॥ तुरीयकलयाशेषंब्रह्मांडगणसेवितः ॥५७॥ निष्क्रामोमुनिभिः सेव्योमहाविद्या =
दिसेवितः॥ नाभितः शिरसिव्याप्तअखंडसुखदायकः॥५८॥ ओंकारेतिप्रियोक्तिस्तेमहादुःखविनाशनः॥ तंपूर्वेप्र
णवंध्यात्वाज्ञानरूपंसुखाश्रयं॥५९॥ ज्ञात्वासर्वगतंब्रह्मदेहशोधनतत्परः॥ पद्मासनपरोभूत्वासंपूज्यज्ञानलोचनः
॥६०॥ नेत्रेसुकुलितेकृत्वाकरोकृत्वातुसंहतौ॥ चेतसिध्यानरूपेणचिंतयेच्छिवमंगलं॥ ६१॥ तडित्कोटिप्रतीकाशं-
सूर्यकोटिसमछविं॥ चंद्रलक्षसमछन्नंपुरुषंद्योतितांखिलं॥६२॥ मूर्तामूताविराजंतंसदसद्रूपमव्ययं॥ चिंतयित्वा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

विराड्रूपंनभूयस्तनपोभवेत्॥ चातुर्मास्येसकृदपिध्यानात्कल्मषसंक्षयः॥ ६३॥ एवंचमद्रूपमिदंसुरारेरमोघवीर्यंगुणतो-
ऽपारं॥ विलोकयेद्घोघविनाशनायक्षणंप्रभुर्जन्मशतोद्भवाय॥ ६४॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसंवादेचातुर्मा
स्यमाहात्म्येध्यानयोगोनामएकोनत्रिंशोऽध्यायः॥ २९॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥ध्यानयोगमहंप्राप्यज्ञानयोगमवा
प्नुयां॥ तथाकुरुष्वदेवेशयथाहममरीभवे॥ १॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥प्रत्युक्तोयंमंत्रराजोद्वादशाक्षरसंज्ञितः॥
जप्तव्यःसुकुमारांगिवेदसारःसनातनः॥ २॥ प्रणवःसर्ववेदाद्यःसर्वब्रह्मांडयाजकः॥ प्रथमःसर्वकार्येषुसर्वसिद्धि
प्रदायकः॥ ३॥ मितवर्णोमधुच्छंदऋषिर्ब्रह्मातुदेवता॥ परमात्मातुगायत्रीनियोगःसर्वकर्मसु॥ ४॥ एतद्ब्रह्ममयं
बीजंविश्वामित्रसमन्वितं॥ वेदवेदांगतत्वाख्यंसदसद्रूपमव्ययं॥ ५॥ नकारःपीतवर्णस्तुजलबीजःसनातनः॥ बीजं
पृथ्वीमनश्छंदोविषहाविनियोगकः॥ ६॥ वकारःपार्थिवंबीजंविश्वामित्रसमन्वितं॥ रक्तवर्णोमहातेजाधनदानेन
योजयेत्॥ ७॥ उकारःपंचवर्णस्तुजलबीजःसनातनः॥ मरीचिनासमायुक्तःपूजितःसर्वभोगदः॥ ८॥ गकारोहेमर
क्ताभोभारद्वाजसमन्वितः॥ वायुबीजविनिर्युक्तःकुर्वतामादिभोगदः॥ ९॥ वकारःकुंदधवलोव्योमबीजमहाबलः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ऋषिमंत्रंपुरस्कृत्ययोजितोमोक्षदायकः॥१०॥तेकारोविद्युदाकारोसामबीजंमहत्स्मृतं॥अंगिरावर्द्धमूलंचवर्जितंक
र्मकामिकं॥११॥वाकारोधूम्रवर्णश्चसूर्यबीजंमनोजवं॥पुलहर्षिसमायुक्तंनियुक्तंसर्वसौख्यदं॥१२॥सुखरूपोक्षरो
नित्यंजपाकुसुमभास्वरः॥मनोबीजंदुर्विषह्यंपुलहाश्चितमर्थदं॥१३॥देकाराक्षरकंबीजंहंसरूपंचकर्बुरं॥सिद्धिबीजं
महासत्वंक्रतौक्रतुनियोजितं॥१४॥वाकारोनिर्मलोनित्यंयजमानस्तुबीजभृत्॥प्रचेताश्चियमाश्रेयंमोक्षेमोक्षप्रदाय
कं॥१५॥यकारस्यमहाबीजंपिंगवर्णश्चखेचरी॥भूचरीचमहासिद्धिः सर्वदाभुवचिंतनं॥१६॥भृगुयुक्तेसमाश्रांति-
नियोगेसर्वकर्मकृत्॥गायत्रीछंदएतेषांदेहन्यासक्रमोभवेत्॥१७॥ओंकारंसर्वदान्यसेन्नकारंपादयोर्द्वयोः॥मोका
रंगुह्यदेशेतुभकारंनाभिपंकजे॥१८॥गकारंहृदयेन्यस्यवकारःकंठमध्यगः॥तेकारंदक्षिणाहस्तेवाकारोवामहस्त
गः॥१९॥सुकारंमुखजिह्वायांदेकारःकर्णयोर्द्वयोः॥वाकारश्चक्षुषोर्द्वंद्वेयकारंमस्तकेन्यसेत्॥२०॥लिंगमुद्रायोनि
मुद्राधेनुमुद्रातथात्रयं॥सकलंकृतमेतद्धिमंत्ररूपेनिजाक्षरं॥२१॥योजयेत्प्रत्यहंदेविनसपापैःप्रलिप्यते॥एतद्द्वाद
शलिंगाख्यंकूर्मस्थंद्वादशाक्षरं॥२२॥शालग्रामशिलाश्चैवद्वादशैवहिपूजिताः॥ताभिःसहाकरैरेभिःप्रत्यक्षैः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सहसंपदि॥२३॥यथावर्णमनुध्यानैर्मुनिबीजसमन्वितैः॥ विनियोगेनसहितैश्छंदोभिःसमलंकृतैः॥२४॥ध्यानैर्जपैः पूजितै
श्चभक्तानांमुनिसत्तम॥मोक्षोभवतिबंधेभ्यः कर्मजेभ्योनसंशयः॥२५॥अयंहिध्यानकर्मारब्धोयोगोदुराप्यएवहि॥ध्या
नयोगंपुनर्वच्मिशृणुष्वैकाग्रमानसा॥ध्यानयोगेनपापानांक्षयोभवतिनान्यथा॥जपध्यानमयोयोगः कर्मयोगोनसंशयः
॥२७॥शब्दब्रह्मसमुद्भूतोवेदेनद्वादशाक्षरः॥ध्यानेनसर्वमाप्नोतिध्यानेनाप्नोतिशुद्धतां॥२८॥ध्यानेनपरमंब्रह्ममूर्तोयो
गस्तुध्यानजः॥सावलंबोध्यानयोगोयन्नारायणदर्शनं॥२९॥द्वितीयोनिरिवलालंबोज्ञानयोगेनकीर्तितः॥अरूपमप्रमेयं
यत्सर्वकायमहः सदा॥३०॥तडिल्कोटिसमप्रख्यंसदोदितमखंडितं॥निष्कलंसकलंवापिनिरंजनमयंवियत्॥३१॥तत्स्व
रूपभोगरूपंतुर्यातीतमनोपमं॥विभ्रांतकरणंमूर्तप्रकृतिस्थंचशाश्वतं॥३२॥दृश्यादृश्यमजंचैववैरजंसततोज्वलं॥
बहुलंसर्वजंधर्म्यंनिर्विकल्पमनीश्वरं ३३॥अगोत्रंवरणंवापिब्रह्मांडशतकारणं॥निरीहंनिर्मनोबुद्धिशून्यरूपंचनिर्मलं
॥३४॥तमीशरूपंनिर्देहंनिर्द्वंद्वंसाक्षिमात्रकं॥शुद्धस्फटिकसंकाशंध्यातृध्येयविवर्जितं॥३५॥नोपमेयमगाधित्वं
स्वीकुरुष्वस्वतेजसा॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥तत्कथंप्राप्यतेसम्यग्ज्ञानयोगस्वरूपिणं॥३६॥नारायणममूर्तंचस्था

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नंतस्यवदप्रभो॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥शिरःप्रधानंगात्रेषुशिरसाधार्यतेमहान्॥३७॥शिरसापूजितोदेवःपूजितंसक
लंजगत्॥शिरसाधार्यतेयोगःशिरसाध्रियतेबलं॥३८॥शिरसाध्रियतेतेजोजीवितंशिरसिस्थितं॥सूर्यःशिरोद्यमूर्त-
स्यमूर्तस्यापितथैवच॥३९॥उरस्तुपृथिवीलोकःपादश्चैवरसातलं॥अयंब्रह्मांडरूपेचमूर्तामूर्तस्वरूपतः॥४०॥विष्णुरेवब्र
ह्मरूपोज्ञानयोगाश्रयःस्वयं॥सृजतेसर्वभूतानिपालयत्यपिसर्वशः॥४१॥विनाशयतिसर्वंहिसर्वदेवमयोह्ययं॥सर्वमासे-
ष्वाधिपत्यंयस्यविष्णोःसनातनं॥४२॥तस्मात्सर्वेषुमासेषुसर्वेषुदिवसेष्वपि॥सर्वेषुयामकालेषुसंस्मरन्मुच्यतेहरिं॥४३
चातुर्मास्येविशेषेणध्यानमात्रात्प्रमुच्यते॥अमृतसेवनंगंगातीर्थध्यानाद्धरंपरं॥४४॥सर्वदानोत्तरंचैवचातुर्मास्येनसं-
शयः॥सर्वमासकृतंपापंचातुर्मास्येशुभाशुभं॥४५॥अक्षय्यंतद्भवेद्देविनात्रकार्याविचारणा॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनज्ञान
योगोबहूत्तमः॥४६॥सवितोविष्णुरूपेणब्रह्ममोक्षप्रदायकः॥शृणुष्वावहितामूत्वामूर्तामूर्तस्थितिंशुभे॥४७॥
नकथ्येयंयस्यकस्यसुतस्याप्यवशस्यच॥अदांतायाथदुष्टायचलचित्तायदांभिके॥४८॥स्ववाक्च्युतायनिंद्यायन
वाच्यायोगजाकथा॥नित्यंभक्तायदांतायशमादिगुणिनेतथा॥४९॥विष्णुभक्तायदातव्याशूद्रायापिद्विजन्मने॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अभक्ताय्याप्यशुचयेब्रह्मस्थानंनकथ्यते ॥ ५० ॥ मद्भक्त्यायोगसिद्धिंलंगृहाणाशुतपोधन ॥ अभूतंज्ञानगम्यंतंविद्धिना
रायणंपरं ॥ ५१ ॥ नादरूपेणशिरसिनिष्ठंतंसर्वदेहिनां ॥ सएवजीवशिरसिवर्तते सूर्यबिंबवत् ॥ ५२ ॥ सदोदितःसूक्ष्मरू
पोमूर्तोमूर्त्याप्रणीयते ॥ अभ्यासेनसदादेविप्राप्यतेपरमात्मकः ॥ ५३ ॥ शरीरेसकलादेवायोगिनोनिवसंतिहि ॥ कर्णौ
तुदक्षिणेनद्योनिवसंतितथापराः ॥ ५४ ॥ हृदयेईश्वरःशंभुर्नाभौब्रह्मासनातनः ॥ पृथ्वीपादतलाग्रेतुजलंसर्वगतंत-
था ॥ ५४ ॥ तेजोवायुस्तथाकाशंविद्यतेभालमध्यगः ॥ हस्तेचपंचतीर्थानिदक्षिणेनात्रसंशयः ॥ ५५ ॥ सूर्योयद्दक्षिणंनेत्रं
चंद्रोवामसुदाहृतं ॥ भौमश्चैवबुधश्चैवनासिकेद्वेउदाहृते ॥ ५६ ॥ गुरुश्चदक्षिणेकर्णेवामकर्णेतथाभृगुः ॥ मुखेशनैश्च
रःप्रोक्तोगुदेराहुःप्रकीर्तितः ॥ ५७ ॥ केतुरिंद्रियगःप्रोक्तोग्रहाःसर्वेशरीरगाः ॥ योगिनोदेहमासाद्यभुवनानिचतुर्दश
प्रवर्तंतेसदादेवितस्माद्योगंसदाभ्यसेत् ॥ चातुर्मास्येविशेषेणयोगीपापंनिकृंतति ॥ ५९ ॥ मुहूर्तमपियोयोगीमस्त
केधारयेन्मनः ॥ कर्णौपिधायपापेभ्योमुच्यतेसोनसंशयः ॥ ६० ॥ अंतरंनैवपश्यामिविष्णोर्योगपरस्यवा ॥ एकोपियो
गीयद्देहेग्रासमात्रंभुनक्तिच ॥ ६१ ॥ कुलानित्रीणिसोवश्यंतारयेदात्मनासह ॥ यदिविप्रोभवेद्योगीसोवश्यंदर्शनाद

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पि॥६२॥ सर्वेषांप्राणिनांदेविपापराशिनिषूदकः॥ सत्क्रियोब्रह्मनिरतः सच्छूद्रोयोगभाग्यदि॥६३॥ भवेत्सद्गुरुभक्तो
वासोष्यमूर्तफलंलभेत्॥ योयोगीनियताहारः परब्रह्मसमाधिवान्॥६४॥ चातुर्मास्येविशेषेणहरौसलयभाग्भवे-
त्॥ यथासिद्धिरसस्पर्शाल्लोहंभवतिकांचनं॥६५॥ तथामूर्तहरिप्रीत्यामनुष्योलयमाव्रजेत्॥ यथामार्गजलंगंगा
पतितंत्रिदशैरपि॥६६॥ सेवितंसर्वफलदं तथायोगीविमुक्तिदः॥ यथागोमयमात्रेणवन्हिर्दीप्यतिसर्वदा॥६७॥
देवतानांसुखंतद्धिकीर्त्यतेयाज्ञिकैःसदा॥ एवंयोगीसदाभ्यासाज्जायतेमोक्षभाजनं॥६८॥ योगोयंसेव्यतेदेविज्ञानसि
द्धिप्रदःसदा॥ सनकादिभिराचार्यैर्मुमुक्षुभिरधीश्वरैः॥६९॥ प्रथमंज्ञानसंपत्तिर्जायतेयोगिनांसदा॥ तेषांगृहीतमा
त्रस्तुयोगीभवतिपार्वति॥७०॥ ततस्तुसिद्धयस्तस्यत्वणिमाद्याःपुरोगताः॥ भवंतितत्रापिमनोनदद्याद्योगिनांवरः॥
७१॥ सर्वदानक्रतुभवंपुण्यंभवतियोगतः॥ योगात्सकलकामाप्तिर्नायोगाद्भुविमाप्यते॥७२॥ योगान्महृदयग्रंथि
र्नयोगान्ममतारिपुः॥ नयोगसिद्धस्यमनोहर्तुंकेनापिशक्यते॥७३॥ सएवविमलोयोगीयच्चित्तंशिरसिस्थितं
अहर्निशंस्थिरीभूतंदशमद्वारसंपुटे॥७४॥ कर्णौपिधायमर्त्यस्यनादरूपंविचिन्वतः॥ तदेवप्रणवस्याग्रंतदेवब्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ह्मशाश्वतं ॥ ७५ ॥ तदेवानंतरूपारव्यंतदेवामृतमुत्तमं ॥ घ्राणवायोप्रघोषोयंजठरोग्नेर्महत्पदं ॥ पंचभूतमिवासंयज्ज्ञा
नरूपमिदंपदं ॥ यदंप्राप्य विमुक्तिः स्याज्जन्मसंसारबंधनात् ॥ ७७ ॥ यदाप्तिर्दुर्लभालोके योगसिद्धिप्रदायका ॥ ए
वंब्रह्ममयंविभातिसकलंविश्वंचरस्थावरंविज्ञानाख्यमिदंपदंसभगवान्विष्णुः स्वयंव्यापकः ॥ शाल्वातंशिरसि -
स्थितंबहुवरंयोगेश्वराणांपरंप्राणीमुंचतिसर्पवज्जगतियांनिर्मोकमायाकृतिं ॥ ७८ ॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेचा
तुर्मास्यमाहात्म्ये ज्ञानयोगिक० त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ यदाहि तामसंकर्मत्यक्त्वाकर्मसु
जायते ॥ तदाज्ञानमयोयोगीजीवतांमोक्षदायकः ॥ १ ॥ यदानिर्ममतादेहे यदाचित्तंसुनिर्मलं ॥ यदाहरौभक्तियो
गस्तदाबंधोनकर्मणा ॥ २ ॥ कुर्वन्नेवहिकर्माणिमनः शांतंनृणांयदा ॥ तदायोगमयीसिद्धिर्जायतेनात्रसंशयः ॥ ३ ॥
गुरुत्वंस्थानमसकृदनुभूयमहामतिः ॥ जीवन्विष्णुत्वमासाद्यकर्मसंगात्प्रमुच्यते ॥ कर्माणिनित्यजातानिनित्यनै
मित्तिकानिच ॥ इच्छयानैवसेव्यानिदुःखतापविवृद्धये ॥ ५ ॥ कर्मणामीशितारंच विष्णुंविद्धिमहेश्वरि ॥ तस्मिन्न
संतर्प्यसर्वाणिसंसारान्मुच्यतेखिलात् ॥ एतदेवपरंज्ञानमेतदेवपरंतपः ॥ एतदेवपरंश्रेयोयत्कृष्णेकर्मअर्पयेत्

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥७॥ अयंहिनिर्मलोयोगोनिर्गुणःसउदाहृतः ॥तद्विष्णोःकर्मजनितंशुभत्वप्रतिपादनं ॥८॥तावद्भ्रमंतिसंसारे
पितरःपिंडतत्पराः॥यावत्कुलेभक्तियुतःसुतोनैवप्रजायते ॥९॥तावद्द्विजानिगर्जंतितावद्गर्जंतिपातकं॥
तावत्तीर्थान्यनेकानियावद्भक्तिंनविंदति॥ १०॥सएवज्ञानवाल्लोकेयोगिनांप्रथमोहिसः॥ महाक्रतूनामा
हर्ताहरिभक्तियुतोहियः॥११॥निमिषंनिर्नयन्नेषयोगःसमभिजायते॥वाणीजयेयोगिनस्तुगोमेधश्चप्र-
कीर्तितः॥१२॥मनसोविजयेनित्यमश्वमेधफलंलभेत ॥कल्पनाविजयान्नित्यंयज्ञंसौत्रामणिंलभेत् ॥१३
देहस्योत्सर्जनान्नित्यनरयज्ञःप्रकीर्तितः॥ पंचेंद्रियपशून्हत्वाद्यज्ञोशीर्षेचकुंडले ॥१४॥ गुरूपदेशविधिनाब्र
ह्मभूतत्वमश्नुते॥सयोगीनियताहारोदंडत्रितयधारकः॥१५॥त्रिदंडीसतुविज्ञेयोज्ञानेदेवेनिरंजने॥मनोद
ंडःकर्मदंडोवाग्दंडोयस्ययोगिनः॥१६॥ सयोगीब्रह्मरूपेणजीवन्नेवसमाप्यते॥अज्ञानीबाध्यतेनित्यंक
र्मभिर्बंधनात्मकैः॥कुर्वन्नेवहिकर्माणिज्ञानीमुक्तिंप्रयातिहि॥यदाहिगुरुणास्थानंब्रह्मणःप्रतिपादितं
॥१८॥तदेवमुक्तिमाप्नोतिदेहस्तिष्ठतिकंबले॥ यावद्ब्रह्मफलावाप्तेप्रयातिपुरुषोत्तमः॥ तावत्कर्ममयी

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वृत्तिर्ब्रह्मवृक्षांतराभवेत्॥ अवांतराणिसर्वाणिज्ञेयानिमुनिभिःसदा॥ मोक्षमार्गेविशद्भिश्चश्रुतिस्मृतिसमुच्चयात्॥ मो
क्षोयंनगराकारश्चतुर्द्वारसमाकुलः॥ द्वारपालास्तत्रनित्यंचत्वारस्तुसमादयः॥ तएवप्रथमंसेव्याःमनुजैर्मोक्षदायकाः
॥२२॥ समश्चद्विसंचारश्चसंतोषःसाधुसंगमः॥ एतेवैहस्तगायस्यतस्यसिद्धिर्नदूरतः॥ योगसिद्धिर्विष्णुभक्त्यासद्धर्माच
रणेनच॥ प्राप्यतेमनुजोदेविएतज्ज्ञानमलंविदुः॥ ज्ञानार्थंचभ्रमन्मर्त्योविद्यास्थानेषुसर्वशः सद्योज्ञानंसद्गुरुतोदीपार्चि
रिवनिर्मलः॥२५॥ मुहूर्तमात्रमपियोलयंचिंतयतिध्रुवं॥ तस्यपापसहस्राणिविलयंयांतितत्क्षणात् २६ रागद्वेषौपरित्यज्य
क्रोधलोभविवर्जितः॥ सर्वत्रसमदर्शीचविष्णुभक्तस्यदर्शनं॥२७॥ सर्वेषामपिजीवानांदयायस्यहृदिस्थिरा॥ शौचा-
चारसमायुक्तोयोगीदुःखंनविंदति॥२८॥ मायादिपटलैर्हीनो सत्याचार विरागवान्॥ कुसंसर्गविहीनश्चयोगसिद्धेश्च
लक्षणं॥२९॥ ममतावन्हिसंयोगोनराणांतापदायकः॥ उत्पन्नःशमनंतस्ययोगिनांशांतचारिणां॥३०॥ इंद्रियाणामथो
त्थृत्यमनसैवनिषेधयेत्॥ यथालोहेनलोहंचघोषितांतीक्ष्णतांव्रजेत्॥३१॥ बुद्धिर्द्विविधाज्ञेयाहेयाग्राह्याविशुद्धिदा।
संसारविषयात्याज्यापरब्रह्मणिसाशुभा॥३२॥ अहंकारोयथादेविपापपुण्यप्रदायकः॥ ज्ञानेतत्त्वशुभफलकृतोसंधाय

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नान्यथा ॥३३॥ श्यामलंचउपस्थंचरूपातीतान्नराशिवं ॥ हृदिस्थंशिरसिस्थंचद्वयंब्रह्मविमुक्तये ॥३४॥ एतदक्षरमव्यक्त
ममृतंसकलंतव ॥ रूपरूपविष्णुरूपरूपमूर्तीनिवेदितं ॥ एवंज्ञात्वाविमुच्येतयोगीसंसारबंधनात् ॥ गुरूपदेशाद्गृहस्थोल
भतेनान्यथाक्वचित् ॥३६॥ यदागुरुःप्रसन्नात्मातस्यविश्वंप्रसीदति ॥ गुरुश्चतोषितोयेनसंतुष्टाःपितृदेवताः ॥ गुरूपदेशः
प्रतिमासद्विचारःसमेमनः ॥ क्रियाचज्ञानसहितामोक्षसिद्धेर्हिलक्षणं ॥३८॥ क्रियापतिर्विष्णुरेवस्वयमेवहिनिष्क्रियः ॥
सचप्राणविरूपायद्वादशाक्षरबीजकः ॥ द्वादशाक्षरकंचक्रंसर्वपापनिबर्हणं ॥ दुष्टानांदमनंचैवपरब्रह्मप्रदायकं ॥४०॥
एतदेवपरंब्रह्मद्वादशाक्षररूपधृक् ॥ मयाप्रकाशितंदेविस्कंदेहिविमलंतव ॥४१॥ एतत्सारंयोगिनांध्यानरूपंभक्त्याग्रा
ह्यंश्रद्धयाचिंतयेच्च ॥ चातुर्मास्येजन्मकोट्यांचजातंपापंदत्वामुक्तिदःकैटभारिः ॥४२॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥ एतस्मिन्न
नंतरेतत्रक्षीरसागरमध्यतः ॥ उज्जहारविमानाग्रेतेजोभाराभिपीडितः ॥ ४३॥ उरोबाहुकृतिंकुर्वन्सान्निध्यंसमुपागतः
॥ महामच्छोज्ञातपूर्वंसन्निधानेनहुंकृतिः ॥४४॥ हुंकारगर्भमच्छंचदृष्ट्वातंसमहेश्वरः ॥ तेजसास्तंभयामासवाक्य
मेतदुवाचह ॥४५॥ कस्त्वंमत्स्योदरस्थश्चदेवोयक्षोथमानुषः ॥ कथंजीवसिदेहांतंगतोममवदप्रभो ॥४६॥ मात्स्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

उवाच॥ ॥अहंमत्स्योदरेक्षिप्तः समुद्रेक्षीरसंभवे॥मात्रातुपितृवाक्येननाथंममकुलान्वितं ॥४७॥कुलक्षयभा
यात्तेनजातंस्वकुलनाशनं॥गंडांतयोगजनितोबालोनगृहकर्मकृत् ॥४८॥ इतिमात्रादुःखितयानिरस्तः शृणुत्वब्रज
झषेणापिगृहीतोस्मिकालोमेऽत्रमहानभूत् ॥४९॥तववाक्यामृतेरभिर्ज्ञानयोगोमहानभूत्॥तेनत्वंसकलोज्ञातामा-
यामूर्तोथमूर्तगः ॥५०॥अनुज्ञांममदेवेशदेहिनिष्क्रमणायच ॥यथाहंपितृपोब्रह्मन्भवान्याश्चापिलक्ष्यते॥५१॥
हरउवाच॥ ॥विप्रोसिसूतरूपोऽसिपूज्योऽस्यासिबभाषतः॥ बहिर्निष्क्रमवेगेनस्तंभितोसिमहाझषः॥५२॥
ततोऽसौशिरसाजातउत्कृशान्मत्स्ययोजितः॥ततोऽप्रकृतंवक्त्रंक्षणाद्बहिरुपागतः॥५३॥ रूपवान्द्युतिमायुक्तोमत्स्य
गंधेनसंयुतः॥सोमकांतिसमंतत्रअभवद्दिव्यगंधभाक् ॥५४॥उमापिप्रणतायामुंसुततत्संगभाजनं॥चकारत-
स्यनामापिहरःपरमहर्षितः॥५५॥यस्मान्मत्स्योदराज्जातोयोगिनांप्रवरोह्ययम्॥ तस्मात्त्वंमत्स्यनाथोयंलोके-
ख्यातोभविष्यसि॥५६॥अच्छेद्यःस्यान्नरतनुर्ज्ञानयोगस्यपारगः॥निर्मत्सरोपिनिर्द्वंद्वोनिराशोब्रह्मसेवकः॥
५७॥जीवन्मुक्तश्चभविताभुवनानिचतुर्दश॥इत्युक्तश्चमहेशानंप्रणमंश्चपुनःपुनः॥५८॥महेश्वरेणसहितो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मंदराचलमाययौ॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥कृत्वाप्रदक्षिणंदेवींस्कंदमालिंग्यसोऽगमत्॥५९॥ततःसापार्वतीदृष्ट्वाप्राप्यज्ञा
नमनुत्तमं॥एवंसापरमांसिद्धिंप्रणवस्यप्रभाजनम्॥६०॥संप्राप्यजगतांमाताद्वादशाक्षरजांउमा॥इमांमत्स्येंद्रनाथस्य-
चोत्पत्तिंयःशृणोतिच॥६१॥चातुर्मास्येविशेषेणसोऽश्वमेधफलंलभेत्॥६२॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मनारदसं
वादेचातुर्मास्यमाहात्म्येमत्स्येंद्रनाथोत्पत्तिकथनंनामएकत्रिंशोऽध्यायः॥३१॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥कार्तिकेय-
श्चपार्वत्याप्राणेभ्यश्चातिवल्लभः॥संक्रीडतिसमीपस्थोनानाचेष्टाभिरुद्यतः॥१॥रक्तकांतिर्महातेजाःषण्मुखोद्भुतवि
क्रमः॥क्वचिद्गायतिचात्यर्थंक्वचिन्नृत्यतिस्वेच्छया॥२॥मातरंपितरंदृष्ट्वाविनयावनतःक्वचित्॥क्वचिच्चगंगापुलिने
सिकतालेपनाकृतिः॥३॥गणैःसहविचिन्वानोविविधान्वनभूरुहान्॥एवंप्रक्रीडतस्तस्यदिवसाःपंचजज्ञिरे॥४॥
ततोदेवामहेंद्राद्यातारकाद्भयविद्रुताः॥महेशानंस्तुवन्सर्वेतारकस्यजिघृक्षया॥५॥चक्रुस्तेदेवसेनान्यंगंगाभासिग-
णैःसमः॥सस्वनुर्देववाद्यानिपुष्पवर्षेपपातह॥६॥वह्निस्तुस्वांददौशक्तिंहिमवान्वाहनंददौ॥सर्वदेवसमुद्भूतगण-
कोटिसमावृतः॥७॥प्रणम्यमुनिसंघेभ्यःप्रययौरिपुविग्रहे॥ताम्रवर्त्मानगर्योचशंखंदध्मौप्रतापवान्॥८॥ततस्ता

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[OrderDescription]
,CREATED=22.01.20 14:48
,TRANSFERRED=2020/01/22 at 15:01:06
,PAGES=105
,TYPE=STD
,NAME=S0002621
,Book Name=M-2456-CHATUMASY MAHATMAY
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection